

ระบบการบังคับคดีทางแพ่งของประเทศไทย

1. ประวัติและวิวัฒนาการของกฎหมายเรื่องการบังคับคดีทางแพ่งของไทย

ประเทศไทยมีประวัติและวิวัฒนาการของกฎหมายเรื่องการบังคับคดีทางแพ่งตามยุคสมัยต่าง ๆ เป็นลำดับ ดังต่อไปนี้

1.1 ในสมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นสมัยแรกที่ไทยยุคชุมชนบุพพกาลก้าวเข้าสู่การปกครองแบบ "ระบบรวมศูนย์" ¹ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจเป็นล้นพ้น หลังจากที่ได้ปลดแอกตนเองจากการตกอยู่ภายใต้อำนาจของเขมร แล้วตั้งเป็นอาณาจักรสุโขทัย มีพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เป็นเจ้าสุโขทัยพระองค์แรก และเป็นราชธานีอยู่ในราว พ.ศ. 1784-1893 นั้น ปรากฏว่าสมัยนี้เริ่มมีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก และมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดในทางการปกครอง ทั้งในด้านนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ ส่วนสำหรับกฎหมายก็มีปรากฏหลักฐานให้เห็นได้จากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งนักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่า เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย ² ว่ามีกฎหมายอยู่หลายลักษณะด้วยกัน ซึ่งส่วนที่นักนิติศาสตร์เห็นว่าเป็นกฎหมายก็มีอยู่ 4 ส่วนด้วยกัน คือ กฎหมายมรดก กฎหมายที่ดิน กฎหมายวิธีพิจารณาความ และกฎหมายร้องทุกข์ โดยเฉพาะส่วนของกฎหมายวิธีพิจารณาความนั้น ก็คือ ส่วนที่กล่าวไว้ว่า

"ไพร่ฟ้าลูกเจ้าลูกขุน มิแหละผิดแพก แสกว้างกัน สนวนดูแท้แล้ จึงแล่งความแก่ข้าด้วยชื่อ บ่เข้าสู่ลักมักผู้ซ่อน เห็นข้าวท่านบ่ใครพิน เห็นสินท่านบ่ใครเคียด"

¹ วิชา มหากุณ, ประวัติศาสตร์กฎหมายและภาษากฎหมายไทย (กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 9

² มรว. เสนีย์ ปราโมช, ประชุมปาฐกถาและคำอธิบาย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เพ็ญอักษร, 2509), หน้า 595

ซึ่งหมายความว่า การตัดสินใจ ถ้าพิจารณาได้ความสองข้างฝ่ายใดแล้ว ให้ตัดสินใจโดยตรง และเฉพาะส่วนของกฎหมายร้องทุกข์ ก็คือ ส่วนที่กล่าวไว้ว่า

"ในปากประตูมีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้ที่ ไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านกลางเมือง มีถ้อย มีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจ๊กกล่าวถึงเจ้าถึงขุนปรี ไปส่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหง ต่อเมืองไคยีนเรียก เมื่อถามสวนความแก่มันด้วยชื่อ ไพร่ใน เมื่อสุโขทัยนี้จึงชม"

ซึ่งหมายความว่า ทวารพระราชวังมีกระดิ่งแขวนไว้ ถ้าราษฎรมีถ้อยความทุกข์ร้อน ก็ให้ส่นกระดิ่ง พ่อขุนรามคำแหงจะเสด็จออกพิจารณาความเอง³ แต่สำหรับในส่วนของการบังคับตามคำตัดสินจะทำประการใดอย่างใดนั้นไม่มีข้อความใดปรากฏโดยเฉพาะ จึงน่าจะเข้าใจได้ว่าเป็นสมัยที่พระมหากษัตริย์ทรงตัดสินความด้วยพระองค์เอง ซึ่งเป็นการใช้อำนาจตุลาการเอง และพระองค์เองก็มีพระราชอำนาจในการดำเนินบริหารอีกด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า พระมหากษัตริย์ทรงตัดสินและก็ทรงบังคับด้วยพระองค์เองอีกเช่นกัน ทั้งนี้โดยอาจมอบให้ขุนนางผู้ใดกระทำแทนได้ตามความเหมาะสมกรณีจึงเป็นการบังคับด้วยวิธีที่เป็นไปตามความประสงค์ของพระมหากษัตริย์ โดยมีข้อจำกัด คือ ความเที่ยงธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งก็เป็นสิ่งที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่ไม่ใหญ่โตและมีโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อนนัก

1.2 ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี (พ.ศ.1893-2310) ซึ่งเป็นสังคมที่อยู่ในระบบศักดินาเต็มรูป มีการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolute monarchy) คือมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้กุมอำนาจปกครองเด็ดขาด และอยู่ในฐานะสูงส่งยิ่งกว่าในสมัยสุโขทัย⁴

ในสมัยนี้ก็ได้มีการตรากฎหมายขึ้นโดยพระมหากษัตริย์มากมายหลายลักษณะ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วก็จะเห็นได้ว่าเป็นกฎหมายที่สร้างขึ้นเพื่อความมั่นคงแห่งสถาบันพระมหากษัตริย์โดยแท้⁵

³ วิชา มหาคณ, ประวัติศาสตร์กฎหมายและภาษากฎหมายไทย, หน้า 11-12

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16

กฎหมายต่าง ๆ นั้นมีทั้งที่เป็นกฎหมายสารบัญญัติที่กำหนดสิทธิหน้าที่ของปวงชน กฎหมายวิธีสบัญญัติเกี่ยวกับการพิจารณาตัดสินอรรถคดี และกฎหมายปกครอง เป็นทำนองรัฐธรรมนูญ ปกครองแผ่นดิน รวมบทมาตราทั้งสิ้นทุกลักษณะแล้วมีถึง 1603 บทด้วยกัน สำหรับกฎหมายส่วนที่ เกี่ยวกับเรื่องการบังคับคดีแห่งนั้นก็ยังมีกฎหมายตราไว้ในกฎหมายลักษณะตระลาการ ซึ่งได้ตรา ขึ้นในสมัยสมเด็จพระเพทราชา พ.ศ. 2236 และตราเพิ่มเติมในสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ พ.ศ. 2268 ⁶ บทที่ 48 ว่า

" ผู้ใดแพคดี แลหาสินไหมพินัยจะเสียมิได้ไซร์ ท่านให้จำประจานไว้ หน้าศาลกลางแดดอย่าให้มีอันบังจงดี้ 3 วัน แล้วเอาจำไว้ในน้ำ จงดี้ 3 วัน แล้วจึงเอาดีลวดหนึ่งก็ดี ไม่วายก็ดี โดยโทษานุโทษ นั้นแสนละ 3 ที 5 ที จึงสินเบียดสินไหมพินัยนั้น แล้วให้เอาคนร้าย เว้นให้แก่ว้าเจ้าไพร่คิน " ⁷

ซึ่งจะเห็นได้ว่า เป็นการเริ่มมีบทบัญญัติเรื่องการบังคับคดีนี้ขึ้น เป็นครั้งแรก ซึ่ง ก็จะสังเกตได้ว่า ลักษณะของการบังคับคดีดังกล่าวเป็นวิธีกระทำการบังคับต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้แพคดีทั้งสิ้น หากได้มีการกำหนดให้บังคับคดีด้วยวิธีกระทำการบังคับต่อทรัพย์สินของผู้แพคดีก่อน อย่างในปัจจุบันไม่ ซึ่งกรณีก็อาจเนื่องมาจากเหตุที่สังคมไทยในสมัยนั้น เป็นระบบศักดินา ซึ่ง พระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของที่ดินในราชอาณาจักรทั้งหมด และจะทรงพระกรุณาประทานให้ราษฎร ทำมาหากินหรือจะยกให้แก่ใครก็ได้ โดยที่ใครจะมาโต้เถียงไม่ได้ ถ้าคัดค้านโต้เถียงก็ถือว่าเป็น การขัดขืนพระราชโองการทั้งสิ้น

⁶ อุเทน ศรีสมรรถการ, การดำเนินกระบวนการพิจารณาตัดสินแพ่งเพราะเหตุขาดนัด (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 44

⁷ มรว.เสนีย์ ปราโมช, กฎหมายสมัยอยุธยา (พระนคร : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, 2511), หน้า 51 (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระนาถปริญา).

1.3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ถึงปัจจุบัน

กฎหมายสมัยอยุธยาได้ใช้เรื่อยมาจนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ 1) ได้มีการชำระสะสางและรวบรวมกฎหมายเก่าสมัยกรุงศรีอยุธยาขึ้นใหม่ และรัชกาลที่ 1 ก็ได้โปรดเกล้าฯ ให้ประทับตราราชการไว้เป็นสำคัญ 3 ดวง คือ ดวงราชสีห์ คชสีห์ และตราบัวแก้ว เรียกกันว่า "กฎหมายตราสามดวง" รวบรวมเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2347 หรือที่เรียกกันว่า "กฎหมายรัชกาลที่ 1"

ในกฎหมายตราสามดวงดังกล่าว ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องการบังคับคดี อยู่ในกฎหมายพระไอยการลักษณะกระลาการ ซึ่งได้กำหนดเกี่ยวกับผู้มีอำนาจบังคับคดีและความรับผิดชอบผู้บังคับคดี ไว้ในบทความทั่วไป ใจความตอนหนึ่งว่า

".....อันว่าลักษณะกระลาการทักจำพวกโดยพระธรรมนูญอาลักษณ์
อินทภาษากล่าวดังนี้

ปกขตล ปตโต เจโก รฐฎโก สมมานิโก

อนลปิโก รฎญโต อนุญาโต ฉชา มโต

ปกขตล ปตโต เจโก ประการหนึ่งกระลาการเป็นฝักฝ่ายคู่ความข้างหนึ่ง
รฐฎโก ประการหนึ่งกระลาการเป็นนายร้อยนายแขวงเมืองนอก สมมานิโก
ประการหนึ่ง กระลาการมีใจเสมอทั้งสองคือมิได้ลำเอียง อนลปิโก
ประการหนึ่งกระลาการตั้งไว้รองกระลาการผู้ใหญ่ รฎญโต ประการหนึ่ง
กระลาการอันพระมหากษัตริราชตั้งไว้ อนุญาโต ประการหนึ่งกระลา
การอันคู่ความยอมให้บังคับเอง

อันว่ากระลาการมีลักษณะ 6 ประการดังนี้นักปราชญ์

อันว่ากระลาการพระมหากษัตริราชตั้งแต่นั้น ถ้าบังคับคดีผิดใช้ควรให้กระลา
การใช้ทรัพย์เท่าบังคับคตินั้น อนึ่ง ถ้ากระลาการบังคับชอบแล้ว แลดู
ความกล่าวโทษกระลาการใช้ให้ใหม่ เป็นสองเท่าทรัพย์อันกระลาการ
บังคับนั้น เหตุใดจึงกล่าวดังนี้เหตุบุคคลผู้นั้นเลมิด กระลาการอันบังคับ
เป็นธรรมแลเลมิดพระราชบัณฑิต

อันว่าเคราะห์การคู่ความทั้งสองข้างยอมให้บังคับนั้น ถ้าแลบังคับบ้านชาติใช้หา
โทษมิได้ เหตุคู่ความทั้งสองข้างให้บังคับเอง

อันว่าเคราะห์การห้าประการ คือ กระบวนการเป็นฝักฝ่ายคู่ความข้างหนึ่งก็ดี
คือ กระบวนการเป็นนายร้อยนายแขวงก็ดี คือ กระบวนการบังคับด้วยจักรอัน
เสมอทั้งสองก็ดี คือ กระบวนการอันกระบวนการผู้ใหญ่ ตั้งให้เป็นรองอาตมา
นั้นก็ดี แลคือ กระบวนการอันพระมหากษัตริย์ตั้งนั้นก็ดี แลกระบวนการทั้งห้า
ประการนี้ ถ้าบังคับคดีนั้นแล้วแลคู่ความมิเต็มใจ แลอุทธรเอาเนื้อความมา
ให้บังคับเล่าก็ได้

อันว่าเคราะห์การแลคู่ความมันยอมกันให้บังคับนั้น ถ้าบังคับคดีนั้นคู่ความมิ
เต็มใจ แลจะอุทธรเอาเนื้อความนั้นมาให้บังคับใหม่เล่ามิได้เลย เหตุเนื้อ
ความนั้นคนทั้งสองก่อปรด้วยอุสาห์ยอมให้ผู้นั้นบังคับ ⁸....."

และที่เกี่ยวกับวิธีการบังคับคดี ก็ได้มีบัญญัติไว้ในมาตรา 48 ว่า

" 48 มาตราหนึ่ง ผู้แพคดีแลทาลินโทษพิไนยจะเสียมิได้ใช้ ท่านให้จำ
พจารไว้หน้าสารกลางแดดอย่าให้มีอันบงจงได้สามวัน แล้วเอาจำไว้
ในน้ำจิงได้สามวันแล้ว จิงเอาตีด้วยลวดหนึ่งก็ตีไม่ทวายก็ตีโดยโทษา
นุโทษนั้นแสนละ $\frac{3}{5}$ ที จิงสิ้นเบียดลินโทษพิไนยนั้น แล้วให้เอาคนร้ายเวน
ให้แก่เจ้าข้าเจ้าไพร่คืน" ⁹

และในกรณีที่มีการประกันตัวผู้แพคดีที่ถูกจำพจารไว้ และผู้แพคดีหนี ผู้ค้าประกัน
นั้นต้องรับผิดชอบและกรณีผู้ค้าประกันได้เวนคืนตัวผู้แพคดีแก่กระบวนการแล้ว ให้นายกระบวนการนั้น
เป็นผู้รับผิดชอบเอง ในมาตรา 12 และ 13 ว่า

⁸ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช
1166 พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา 3 ดวง เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์),
หน้า 379 - 380

⁹ เรื่องเดียวกัน

" 12 มาตราหนึ่ง ลูกความผู้แพคดีแลทอดสินไหมพิโนหาจะเสียมิได้ แลผู้ประกันก็เวนตัวมันแก่กระลาการ แลกระลาการเอาจำไว้แลอยู่มานหมื่นไซ้ ท่านว่าพันนายประกันแล้ว ส่วนสินไหมพิโนไซ้ ท่านให้เรียกเอาแก่นายกระลาการ ซึ่งมิได้ระวังรักษาจำให้มันหมื่นนั้น "

" 13 มาตราหนึ่ง ลูกความแพคดีแลจำไว้เรียกสินไหมพิโน แลผู้ประกันเอาตัวมันออกจากกระลาการอยู่มานหมื่นไซ้ ท่านให้เรียกเอาสินไหมพิโน แก้มผู้ประกันจงถ้วน" ¹⁰

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะสังเกตได้ว่า ผู้ทำการบังคับคดีก็คือศาล หรือกระลาการที่พิจารณาพิพากษาคดีนั้นเอง ซึ่งในกรณีที่เป็นกระลาการที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งขึ้น และทำการบังคับคดีผิด ก็จะต้องรับผิดชอบใช้ด้วยทรัพย์เท่ากับที่ตนบังคับคดีผิดนั้น ซึ่งเป็นบทที่แตกต่างไปจากในปัจจุบันที่ศาลไม่ต้องดำเนินการและรับผิดชอบในการบังคับคดีด้วยตนเอง

และในส่วนของวิธีการบังคับคดี ก็ยังคงใช้วิธีการบังคับเอากับ เนื้อตัวร่างกายของผู้แพคดีแทนการชำระสินไหมพิโนเช่นเดิม โดยมีการประกันตัวได้ และหากผู้แพคดีหนีไป ผู้ค้าประกันเป็นผู้ต้องรับผิดชอบใช้เงินแทน และหากผู้ค้าประกันได้เวนตัวผู้แพคดีคืนแก่กระลาการแล้ว หากผู้แพคดีหนีไป กระลาการก็ต้องรับผิดชอบใช้สินไหมแทนด้วยตนเองซึ่งไม่มีบทบัญญัติ เช่นนี้แล้วในปัจจุบัน

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การติดต่อกับประเทศตะวันตก และสถานการณ์ของโลก ทำให้เกิดปัญหาเรื่องคนในบังคับ (subject) และเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (extraterritoriality) ขึ้น ซึ่งทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ประเทศไทยมาก ยังผลให้ประเทศไทยต้องเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายและการศาลไทยให้เป็นแบบตะวันตก ¹¹

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 385

¹¹ วิชา มหาคณ, ประวัติศาสตร์กฎหมายและภาษากฎหมายไทย, หน้า 29

ฉะนั้นใน ร.ศ.115 (พ.ศ. 2439) จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติกระบวนพิจารณาความแพ่ง รัดตนโกสินทรศก 115 ขึ้นใช้บังคับในประเทศไทย โดยยกเลิกกฎหมายเดิมทั้งหมดจากพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ปรากฏว่า บทบัญญัติ เรื่องการบังคับคดีได้ถูกบัญญัติไว้ในหมวดที่ 14-17 ตั้งแต่มาตรา 87 ถึงมาตรา 110¹² ซึ่งได้กำหนดให้มีวิธีการบังคับคดีหลายวิธี โดยมีทั้งวิธีที่จะบังคับเอาทรัพย์เงินและบังคับเอาภพเนื้อตัวร่างกายของจำเลยด้วย กล่าวคือ

เมื่อศาลได้ตัดสินคดีแล้ว ก็จะออกหมายบังคับหรือหมายคำสั่งโดยออกตามแบบและประทับตรา เมื่อคู่ความร้องขอ (ตรงกับกรออกคำสั่งบังคับในปัจจุบัน) และหมายนั้นก็ต้องกำหนดให้ใช้เงินหรือให้ทำกิจการใดภายในกี่วันนับแต่วันใดวันหนึ่งตามแต่ศาลจะเห็นสมควร ซึ่งหมายนั้นต้องแจ้งแก่ผู้ต้องจ่ายเงินหรือผู้ต้องกระทำการด้วยว่า ถ้าไม่กระทำตามศาลจะเก็บยึดทรัพย์สิ่งของของเขา หรือจะออกหมายจับตัวมาขังไว้ แลจากนั้นทั้งผู้มิใช่ตัวความในคดีแต่ได้ขอให้ศาลออกหมายคำสั่ง หรือผู้ที่ศาลออกหมายคำสั่งให้นั้นก็มิอาจร้องขอให้ศาลเร่งรัดผู้ต้องรับหมายนั้นให้กระทำตามหมายนั้นได้ เหมือนดังผู้เป็นตัวความในคดีเรื่องนั้น และผู้หนึ่งผู้ใดมิใช่ตัวความในคดีเรื่องใด เป็นผู้ต้องรับหมายคำสั่งนั้นแล้ว ถ้ามิได้กระทำตามหมายนั้น ก็ให้ศาลเร่งรัดให้เหมือนดังผู้เป็นตัวความในคดีเรื่องนั้น¹³ ตามความในหมวดที่ 14 ว่าด้วยหมายบังคับ ฤาหมายคำสั่งมาตรา 87 - มาตรา 92 (ซึ่งน่าสังเกตว่ากฎหมายนี้เรียกการบังคับคดีว่าการเร่งรัด)

¹² ดูประกาศพระราชบัญญัติ แลพระราชกำหนดต่าง ๆ รัชกาลที่ 5 ร.ศ.115, พิมพ์ครั้งแรก (พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2439), หน้า 102 - 114.

¹³ ผู้ที่ขอให้ออกหมายแต่มิใช่ตัวความ เดิมนั้นได้แก่ผู้ที่ยื่นคำร้องสอดเข้ามาในส่วนนวนมีผู้ยึดทรัพย์ หรือผู้ร้องขอส่วนแบ่ง เป็นต้น ส่วนผู้ที่ต้องรับหมายแต่มิใช่ตัวความ เดิมนั้น คือ ผู้ถือทรัพย์ของผู้แพคดี หรือเจ้าพนักงานผู้ยึดทรัพย์ที่สมรู้เป็นใจกับผู้ต้องยึดทรัพย์ เป็นต้น : ดู พระยาจินดาภิรมย์, พระธรรมนูญศาลยุติธรรม กับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.127, พิมพ์ครั้งแรก (พระนคร : โรงพิมพ์พิศาลบรรณิณี, 2461), หน้า 245

อย่างไรก็ดีเมื่อศาลมีคำตัดสิน และออกหมายบังคับดังกล่าวแล้ว แต่ยังไม่มีการใช้เงินหรือยังใช้ไม่ครบจำนวน และไม่ว่าศาลจะได้ออกหมายเร่ง (ซึ่งตรงกับคำว่า "หมายบังคับคดี" ในปัจจุบัน) แล้ว หรือยังก็ตาม ผู้จะได้รับเงินตามคำตัดสินก็มีสิทธิที่จะขอให้ศาลออกหมายเรียกผู้แพ่งคดี มาได้ส่วนว่ามีความสามารถที่จะหาเงินมาใช้ได้หรือไม่ มีทรัพย์สินของที่จะเอามาจำหน่ายแบ่งปัน แลกเปลี่ยน หรือขายเสีย หรือไม่ ได้ ซึ่งถ้าศาลเห็นว่าไม่มีเหตุขัดข้องก็จะออกหมายเรียก และได้ส่วนให้โดยที่ผู้ชนะคดีหรือผู้แทนก็มีสิทธิชักถามด้วยได้ แต่ถ้าผู้แพ่งคดีไม่มาตามหมายเรียก ศาลก็มีสิทธิจะได้ส่วนผู้ชนะคดี หรือพยานอื่น ๆ ที่ศาลเห็นสมควรเรียกมาด้วยอีกก็ได้ โดยศาลจะบังคับให้สาบานก่อนแล้วจึงเบิกความหรือศาลจะเลื่อนวันได้ส่วน หรือเรียกประกันผู้แพ่งคดีไว้เพื่อให้มาในวันอื่นก็ได้เป็นดุลพินิจของศาล (เป็นความในหมวดที่ 15 ว่าด้วยหมายเรียกผู้แพ่งคดีมาได้ส่วนมาตรา 93 ถึง มาตรา 95)

สำหรับวิธีการบังคับคดีโดยตรงนั้น มีบัญญัติไว้ในหมวดที่ 16 ว่าด้วยการบังคับเร่งให้สำเร็จตามคำพิพากษา มาตรา 96 ถึงมาตรา 107 ซึ่งกล่าวโดยสังเขปได้ว่ามีอยู่ 2 วิธีใหญ่ คือ การใช้วิธีหนึ่งกับการยึดทรัพย์ สิทธิเรียกร้องและขายทรัพย์เอาเงินใช้หนี้ อีกวิธีหนึ่ง

สำหรับวิธีแรก เมื่อผู้จะต้องใช้เงินไม่ยอมกระทำตาม หรือเพิกเฉย ผู้ที่จะได้เงิน ก็มีสิทธิร้องขอให้ศาลบังคับเอาทรัพย์สมบัติของผู้จะต้องเสียเงินมาตีใช้ได้ โดยผู้ร้องต้องเสียค่าธรรมเนียม (ในปัจจุบันไม่มีการใช้วิธีตีใช้หนี้ภายหลังศาลมีคำพิพากษา)

สำหรับวิธีการยึดทรัพย์ เป็นกรณีที่ศาลออกหมายเร่ง (ในปัจจุบันคือหมายบังคับคดี) แล้ว ซึ่งศาลต้องออกตามแบบที่ 10 และประทับตรา (เช่นเดียวกันกับการออกหมายบังคับคดีในปัจจุบัน) ศาลก็จะมอบอำนาจให้เจ้าพนักงานในศาล (ซึ่งคือเจ้าพนักงานบังคับคดีในปัจจุบัน) ถือหมายไปทำการตามคำบังคับ โดยมีอำนาจยึดทรัพย์สมบัติผู้แพ่งคดี และขายทอดตลาด โดยมีข้อห้ามมิให้ยึดเครื่องที่ใช้นุ่งห่มหลับนอนซึ่งใช้สอยอยู่โดยปกติตามสมควร และเครื่องสำหรับทำเลี้ยงชีพโดยประมาณรวมกับราคาไม่เกินยี่สิบบาท ทั้งนี้ โดยการยึดให้ทำได้แต่เพียงเท่าราคาที่จะขายทอดตลาดได้คุ้มจำนวนเงินที่ศาลตัดสิน และค่าธรรมเนียม และค่าใช้สอยที่เสียไปเท่านั้น นอกจากนี้สำหรับตัวและหนังสือกรรมธรรม์สัญญาใดที่เป็นหลักทรัพย์ของผู้ต้องถูกเร่ง ซึ่งเป็นเจ้าหนี้นุคคลอื่นอยู่นั้น ศาลก็ยึดเอาเป็นประกันได้ทั้งหมดหรือบางส่วนเพียงเท่าที่พอกับเงินที่เร่งรัดและผู้ขอให้เร่ง

จะฟ้องเรียกเอาเงินแทนผู้ต้องถูกเร่งก็ได้ (กรณีผู้ขอให้เร่งเป็นผู้จะได้เงิน เป็นคู่ความในคดีเอง) หรือจะฟ้องแทนผู้ซึ่งจะได้ทรัพย์ที่ร้องขอให้ออกหมายเร่งนั้นต่อไปก็ได้ (กรณีผู้ขอให้เร่งไม่ใช่ผู้ซึ่งจะได้ทรัพย์ตามคำสั่ง)

เมื่อยึดทรัพย์สมบัติไว้แล้วก็ต้องให้เจ้าพนักงานส่งไปรักษาไว้ที่ใด หรือกับผู้ใด ตามที่ศาลเห็นสมควรไว้ไม่ต่ำกว่า 5 วันก่อนแล้ว จึงให้ขายทอดตลาดได้ เว้นแต่เป็นของที่เก็บรักษาไม่ได้นาน จึงให้ขายได้ โดยในระหว่างที่รักษาทรัพย์อยู่นี้ หากผู้จะต้องเสียเงินนำเงินตามคำตัดสินและค่าใช้จ่ายในการยึดทรัพย์ มาเสียต่อศาลจนครบ ก็ให้คืนทรัพย์นั้นให้ไป (น่าสังเกตว่าไม่มีการเสียค่าธรรมเนียมถอนการยึดทรัพย์โดยเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเช่นในปัจจุบัน)

สำหรับการขายทอดตลาดทรัพย์ที่ยึดนั้น ผู้ขอให้ออกหมายเร่งจะต้องมาร้องขอเป็นผู้ขายต่อศาล ศาลจึงจะสั่งให้ขายได้ โดยผู้นั้นจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบเองแทนศาลในการที่จะเกิดฟ้องกันขึ้นภายหลังว่า เก็บเอาทรัพย์มาขายผิดกฎหมายหรือผิดแบบที่เคยกระทำกันมา และศาลจะสั่งให้ขายได้ ต่อเมื่อมีหลักฐานเชื่อได้ว่า ทรัพย์นั้น เป็นของผู้ถูกเร่งจริงและอยู่ในเขตอำนาจศาลเท่านั้น โดยหากมีผู้อื่นมาร้องว่าทรัพย์นั้นเป็นของตน (นั่นคือการร้องขัดทรัพย์ในปัจจุบัน) ก็ให้ศาลออกหมายนัดมาไต่สวนระหว่างผู้ร้องกับผู้ขอให้ออกหมายบังคับนั้น และให้ตัดสินโดยพิจารณาพร้อมคดีให้สิ้นเข้า (ต่างกับการร้องขัดทรัพย์ในปัจจุบันที่ต้องไปฟ้องเป็นคดีใหม่) ส่วนเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดถ้าเกินกว่าเงินที่ตัดสินไว้และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ก็ต้องคืนให้แก่เจ้าของทรัพย์นั้น ๆ ไป

สำหรับเรื่องความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานศาลในการเร่งเก็บยึดทรัพย์นี้ได้มีบัญญัติไว้ในมาตรา 106 ใจความว่า ถ้าไม่ยึดภายในเวลาอันควร โดยเพิกเฉยหรือรู้เห็นเป็นใจกับผู้ต้องถูกเร่ง หรือละเว้นไม่กระทำโดยรวดเร็วแล้ว ผู้ต้องเสียประโยชน์อาจร้องขอต่อศาลให้ไต่สวนได้ และหากศาลไต่สวนได้สมจริงแล้ว ก็ให้ศาลบังคับให้เจ้าพนักงานผู้ยึดนั้น ใช้จ่ายที่ขาดสูญไปนั้น โดยไม่ให้เกินกว่าเงินในหมายเร่ง ถ้าไม่ยอมศาลก็ออกหมายเร่งรัดเจ้าพนักงานผู้นั้นได้เช่นกัน (น่าสังเกตว่าไม่ต้องฟ้องเป็นคดีใหม่)

สำหรับกรณีที่ทรัพย์อยู่นอกเขตศาล มาตรา 107 ก็ให้ศาลส่งหมายไปยังศาลที่มีเขตอำนาจให้ช่วยเร่งหรือช่วยจับได้ และเมื่อศาลนั้นเร่งได้ทรัพย์สินมายึดหรือจัดตัวคนมาได้แล้วก็ต้องส่งมายังศาลที่ออกหมายเดิม เพื่อศาลเดิมดำเนินการต่อไป

นอกจากวิธีดังกล่าวแล้ว ยังมีวิธีการบังคับคดีอีกวิธีหนึ่งซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นวิธีบังคับเสริม ซึ่งกฎหมายได้ระบุไว้ว่าเป็นบทลงโทษดังได้บัญญัติไว้ในหมวดที่ 17 ว่าด้วยการลงโทษผู้ที่ไม่ทำตามบังคับ มาตรา 108 ถึงมาตรา 110 ซึ่งคือ การที่ผู้ใดไม่ยอมทำตามหมายบังคับหรือคำสั่งด้วยจงใจแล้ว ผู้ขอให้ออกหมายนั้นจะร้องขอให้ศาลสั่งให้ผู้ไม่ทำตามนั้นมาชี้แจงว่าเหตุใดคนจึงไม่ควรต้องรับโทษในข้อที่ไม่ทำตามหมายนั้น ซึ่งถ้าศาลไม่เห็นว่ามีเหตุขัดข้องแล้วก็จะออกหมายคำสั่งตามขอให้ แต่ทั้งนี้ศาลก็ไม่จำเป็นต้องออกคำสั่งนั้น เว้นแต่ศาลจะได้ฟังพยานที่ควรเชื่อได้แล้วว่า ถ้าผู้ไม่ทำตามหมายไม่ชี้แจงเหตุแก่ตัวได้แล้วก็มีมูลพอที่จะชั่งได้ทันที ศาลจึงจะทำคำสั่ง ซึ่งศาลก็ต้องส่งสำเนาคำพยานนั้นไปพร้อมกับหมายคำสั่งให้แก่ผู้ไม่ทำตาม เพื่อเขาจะได้ยื่นคำพยานหักล้างคำพยานนั้นได้ จากนั้นถ้าผู้ไม่ทำตามไม่มาในวันนัดโดยมีหลักฐานว่าได้รับหมายไว้แล้ว หรือมาแต่ไม่ชี้แจงเหตุแก่ตัวแก่ศาล ก็ให้ศาลออกหมายจับผู้นั้นมาลงโทษชั่งได้ ทั้งนี้ โดยศาลจะเลื่อนวันกำหนดใหม่ หรือจะออกหมายจับตัวผู้นั้นชั่งในวันอื่นก็ได้ ซึ่งเมื่อศาลกักขังแล้ว ผู้นั้นก็จะต้องรับโทษไปจนกว่าจะยอมทำตามหมายบังคับ และต้องหาประกันตัวไปตามที่ศาลเห็นสมควรเพื่อออกไปกระทำการนั้น ๆ หรือถ้ายังไม่ตามอีกก็จะชั่งไว้จนกว่าศาลจะเห็นว่า เป็นผู้ไม่สามารถจะกระทำตามนั้นได้ หรือจนกว่าจะเสียเงินค่าปรับที่ศาลจะกำหนดตามกฎหมาย

พระราชบัญญัติกระบวนพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.115 นี้มีผลใช้บังคับอยู่เพียง 12 ปี ก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.127 (พ.ศ.2451) ขึ้นใช้บังคับ ทั้งนี้ โดยที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ถูกตราขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมกฎหมายในเรื่องอำนาจศาลและวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งกระจัดกระจายอยู่หลายแห่ง เข้าเป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกแก่การพิจารณาคดีและยกเลิกกฎหมายเก่าซึ่งเป็นปรักษัฒขวางเสียทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตามคณะกรรมการผู้ชำระสะสางชุดนี้ก็ยังไม่ถือเอาโอกาสนี้แก้ไขบทกฎหมายเก่าที่เห็นว่าจำเป็นให้ดียิ่งขึ้นด้วย โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการบังคับคดีก็ได้กำหนดให้อำนาจศาลที่จะยึดทรัพย์ หรือจับตัวลูกหนี้ที่หลบหลีกหนีหาย และตระบัดหนี้เงินกู้ยืมเจ้าหนี้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน¹⁴

¹⁴ พระยาจินดาภิรมย์, พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.127, พิมพ์ครั้งแรก (พระนคร : โรงพิมพ์พิศาลบรรณินิ, 2461), หน้า 2-4

สำหรับเรื่องการบังคับคดีก็ได้มีบัญญัติไว้ในหมวดที่ 11 ว่าด้วยคำสั่ง หรือคำสั่งบังคับมาตรา 71 ถึงมาตรา 75 หมวดที่ 12 ว่าด้วยยึดทรัพย์ มาตรา 76 ถึงมาตรา 92 หมวดที่ 13 ว่าด้วยลงโทษผู้ที่ไม่ทำตามบังคับ มาตรา 93 ถึงมาตรา 95 ซึ่งพอสรุปความแตกต่างจากเดิมได้ดังนี้

การออกคำสั่งบังคับกฎหมายมาตรา 71 ได้กำหนดให้ศาลเขียนคำสั่งบังคับและหมายค้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งเรื่องใด โดยถ้าฝ่ายที่แพ้คดีอยู่ในศาลก็ให้ลงชื่อรับทราบไว้ ถ้าไม่อยู่ฝ่ายชนะก็ต้องนำส่ง ทั้งนี้ โดยไม่ต้องร้องขอเช่นเดิม และได้เพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการประกันในมาตรา 75 ความว่า

“ เมื่อผู้ใดได้ทำหนังสือรับประกัน หรือรับประกันโดยวิธีอื่น ต่อหน้าศาล เพื่อทำตามคำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ทั้งหมดหรือแต่ส่วนใดส่วนหนึ่งก็ดี จะใช้คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นบังคับคนผู้นั้นตามหนังสือประกัน เหมือนดังเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งเองก็ได้โดยไม่ฟ้องนายประกันนั้น เป็นคดีขึ้นใหม่ ”

สำหรับวิธีการบังคับคดีได้มีบทบัญญัติเพิ่ม เกี่ยวกับกำหนดเวลาบังคับคดีว่า นับแต่วันฟังคำพิพากษาและมีหมายบังคับ (คำสั่งบังคับ) ให้ใช้เงินแล้ว ให้ขอยึดทรัพย์ได้ภายในกำหนด 10 ปี (ตามมาตรา 76) และในการที่โจทก์ขอยึดทรัพย์ของผู้แพ้คดี ถ้าศาลสงสัยว่าเป็นทรัพย์ที่ไม่ควรยึด ศาลก็มีอำนาจเรียกประกันจากผู้ขอหมายยึดทรัพย์ได้ เพื่อคุ้มกันความเสียหาย (ตามมาตรา 77) และสำหรับเรื่องความรับผิด ก็ได้บัญญัติเพิ่มว่าให้ผู้ชนะคดีที่ใช้ยึดทรัพย์สิ่งใดนั้นเป็นผู้รับผิดชอบในการที่พนักงานยึดและขายทรัพย์นั้น (มาตรา 87) และในกรณีที่เจ้าพนักงานผู้ยึดทรัพย์สงสัยว่าทรัพย์นั้นไม่ใช่เป็นของผู้แพ้คดี เจ้าพนักงานก็มีอำนาจที่จะงดการยึดทรัพย์ ขายทรัพย์เฉพาะทรัพย์ที่สงสัยนั้น และจะได้ส่วนเองก็ได้ (ตามมาตรา 88)

สำหรับวิธีการบังคับคดี ไม่ได้มีการบัญญัติถึงการบังคับเอาทรัพย์ที่ใช้หนี้เงินตามคำพิพากษาจึงเท่ากับเป็นการยกเลิกวิธีนี้ไปโดยปริยาย และในการบังคับเอาทรัพย์สิน เรียกร้องที่ผู้แพ้คดีมีอยู่เหนือบุคคลอื่นก็ได้มีข้อกำหนดเพิ่มรายละเอียดในวิธีการบังคับขึ้น ใจความว่า เมื่อผู้ชนะคดีได้สาบานเป็นหลักฐานว่าผู้แพ้คดีมีทรัพย์ที่ควรจะได้จากที่ใด ศาลก็จะออกหมายห้ามผู้ที่จะต้องยึดทรัพย์ไม่ให้ใช้แก่ผู้แพ้คดี แล้วเรียกผู้นั้นมาไต่สวน ถ้าเป็นจริงก็ให้นำเงินนั้นมาส่งต่อศาล ถ้าไม่ทำตามศาลก็มีอำนาจเรียกตัวมาไต่สวน และมีคำสั่งตามที่เห็นสมควร โดยจะให้ยึดทรัพย์ขายทอดตลาดก็ได้ (ตามมาตรา 84)

สำหรับเรื่องการชดเชยทรัพย์ก็ได้เปลี่ยนแปลงบัญญัติการไต่สวน และการจัดการกับทรัพย์
 ละเอียดขึ้นกว่าเดิม โดยถ้าเป็นทรัพย์เคลื่อนที่ได้ (สังหาริมทรัพย์) เมื่อศาลชั้นที่ 1 (ศาลชั้นต้น)
 สั่งยกคำร้องชดเชยทรัพย์แล้วก็ส่งขายได้ทันที หรือจะงัดไว้ในระหว่างอุทธรณ์ก็ได้ แต่ถ้าเป็นทรัพย์เคลื่อนที่
 ไม่ได้ (อสังหาริมทรัพย์) ต้องรอคำตัดสินอุทธรณ์ฎีกา จะขายก่อนไม่ได้ และถ้าผู้ร้องชดเชยทรัพย์ แพ้คดีใน
 ที่สุด ศาลก็มีอำนาจบังคับให้เสียค่าป้ายการแก่ผู้ชนะคดีตามที่เห็นสมควร และห้ามมิให้อุทธรณ์ในการ
 ที่ศาลกำหนดค่าเสียหายนี้ เว้นไว้แต่จะกำหนดให้เกินกว่าอัตราซึ่งละหนึ่งบาทต่อเดือน หรือร้อยละ 15
 ต่อปี ซึ่งผู้ร้องมีสิทธิขอให้ถอนยื่นอย่างเดียวจะเรียกค่าเสียหายไม่ได้ต้องฟ้องเป็นอีกคดีหนึ่งต่างหาก
 (ตามมาตรา 89)

นอกจากนี้ในเรื่องการลงโทษผู้แพ้กคดีที่ไม่ทำตามสั่ง ก็ได้บัญญัติเพิ่มขึ้นอีกมาตราหนึ่งว่า
 ถ้าผู้แพ้กคดีไม่ทำตามคำสั่งของศาลกรณีหนึ่ง หลบศาล กรณีหนึ่ง หรือคิดอ่านขักยกทรัพย์ อภิกรณ์หนึ่ง
 ก็ให้ศาลมีอำนาจจับตัวผู้นั้นมาขังได้ (ตามมาตรา 79)¹⁵

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ.127 นี้ได้ใช้บังคับเรื่อยมา จนกระทั่งถึงปี
 พ.ศ.2477 ก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ.2477 ขึ้น
 ใช้บังคับซึ่งมีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2478 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน¹⁶

สำหรับเรื่องการบังคับคดีก็ได้ถูกบัญญัติไว้ในภาค 4 ลักษณะ 2 มาตรา 271 ถึง
 มาตรา 323 ซึ่งต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ 1 ครั้ง โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม
 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 10) พ.ศ.2527 ซึ่งสิ่งที่แก้ไขคือ (1) เรื่องการเฉลี่ย
 ทรัพย์ในมาตรา 290, (2) เพิ่มเรื่องการถอนการบังคับคดีในมาตรา 295 ทวิ และมาตรา 295 ตรี,
 (3) เพิ่มวิธีพิเศษสำหรับบังคับคดีในคดีที่ศาลพิพากษาให้ขับไล่และรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากอสังหา
 ริมทรัพย์ในมาตรา 296 ทวิ, 296 ตรี, 296 จัตวา, 296 เบญจ, 296 ฉ, และ 296 สัตต,
 (4) เปลี่ยนแปลงเงื่อนไขในการจับ และกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาใหม่ในมาตรา 297, 298, 299,
 300, 301 และ 302¹⁷ ซึ่งจะได้กล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 241-272.

¹⁶ หลวงจ่ารัฐนิติศาสตร์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2518), หน้า 1.

¹⁷ พิพัฒน์ จักรางกูร, พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
 แพ่ง (ฉบับที่ 9) พ.ศ.2527 และ (ฉบับที่ 10) พ.ศ.2527 พร้อมด้วยคำอธิบาย (กรุงเทพฯ
 นคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2527), หน้า 6-11

2. หลักการเบื้องต้นอันเป็นพื้นฐานในกฎหมายเรื่องการบังคับคดีทางแพ่ง และหลักเกณฑ์ทั่วไปในการบังคับคดีทางแพ่ง

ในการบัญญัติกฎหมาย ย่อมต้องมีหลักการเบื้องต้นเป็นพื้นฐานในการบัญญัติ เสนอ ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับหลักการเบื้องต้นนี้ ย่อมเป็นประโยชน์ในการที่จะเป็น เครื่องช่วยในการตีความหรือแปลความแห่งกฎหมายในกรณีที่มีปัญหาที่กฎหมายลายลักษณ์อักษรบัญญัติครอบคลุมไม่ถึงได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาถึงกฎหมายเรื่องการบังคับคดีโดยศึกษา ทั้งระบบ เช่นในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาถึงหลักการ เบื้องต้นอันเป็นพื้นฐานนี้ด้วย เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาเปรียบเทียบอย่างละเอียดและลึกซึ้ง และได้ผลดีต่อไป

อย่างไรก็ดี ในที่นี้จะขอพิจารณาเฉพาะหลักการเบื้องต้นที่สำคัญ ๆ เท่านั้น ซึ่ง มีอยู่ด้วยกันหลายประการ กล่าวคือ

2.1 หลักศาลมีอำนาจทั่วไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม และหลักทำได้ เพราะไม่มีกฎหมายห้าม หรือทำไม่ได้เพราะไม่มีกฎหมายให้อำนาจ และหลักศาลต้องฟัง ความทุกฝ่าย (in the interests of justice)

หลักการดังกล่าวนี้ ได้แก่ กรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจ ได้ตามที่เห็นสมควร ซึ่งตามหลักการดังกล่าวศาลต้องใช้ดุลพินิจโดยตั้งอยู่ในหลักที่ว่าจะต้อง ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเท่านั้น ซึ่งท่านอาจารย์ธานีทร กฤษฎิ์เชียร ได้ ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักการนี้ไว้ว่า ในกรณีที่กฎหมายมิได้ให้อำนาจใช้ดุลพินิจไว้เช่นนั้น ศาลก็จะหยิบยกประโยชน์แห่งความยุติธรรม ขึ้นอ้างหาได้ไม่¹⁸ สำหรับการบังคับคดี

¹⁸ ธานีทร กฤษฎิ์เชียร, คำอธิบาย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร : ชวนพิมพ์, 2521), หน้า 82-83

ทางแพ่งนี้ ก็มีอยู่หลายกรณีด้วยกันที่ศาลจะต้องใช้ดุลพินิจ ซึ่งศาลก็จะต้องใช้อำนาจตามหลักนี้ สำหรับหลักทำได้ เพราะไม่มีกฎหมายห้ามหรือทำไม่ได้ เพราะไม่มีกฎหมายให้อำนาจ ซึ่งถือว่าเป็นหลักการที่อยู่ภายใต้หลักการใช้อำนาจทั่วไป เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมอันเป็นหลักใหญ่ สำหรับหลักการนี้อาจอธิบายให้เห็นอย่างเฉพาะเจาะจงได้ คือ ในการดำเนินวิธีการบังคับคดีนั้นย่อมมีข้อจำกัดในส่วนของวิธีการ ซึ่งในกรณีที่กฎหมายมิได้บัญญัติให้อำนาจไว้ ก็ย่อมจะกระทำการบังคับอย่างเกินขอบเขตแห่งอำนาจที่กฎหมายกำหนดให้ไว้หาได้ไม่ และในบางกรณีไม่มีกฎหมายห้ามไว้ อันเป็นกรณีที่น่าจะเรียกได้ว่า เป็นช่องโหว่ของกฎหมาย ก็ย่อมจะต้องดำเนินการได้ เฉพาะในกรณีที่กระทำไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม และไม่ขัดต่อวัตถุประสงค์ และเจตนารมณ์ของกฎหมายเท่านั้น ตัวอย่างของกรณีนี้ คือ เช่น ในการยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 303 ซึ่งมิได้ใจความว่า เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องทำการยึดให้เห็นประจักษ์แจ้ง โดยการประทับตราหรือโดยวิธีอื่นใดที่เห็นสมควร และทรัพย์ที่ถูกยึดนั้น ก็จะต้องเก็บรักษาไว้ในที่ปลอดภัย โดยฝาก ณ สถานที่ใด หรือแก่บุคคลใด ตามที่เห็นสมควร หรือถ้าผู้ชนะคดียินยอมจะมอบไว้ในความอารักขาของผู้แพ้คดี หรือมอบไว้ในความอารักขาของผู้ที่ครอบครองทรัพย์ลือนอยู่ก็ได้ นั้น โจทก์จะขอให้ศาลสั่งให้ตำรวจท้องที่เป็นผู้รักษาทรัพย์ คือ ข้าราชการในหน้าที่โจทก์จะนำยึดไม่ได้ เพราะไม่มีกฎหมายให้อำนาจศาลสั่งเช่นนั้น (คำพิพากษาฎีกา ที่ 1163/2499) หรือ กรณีที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาย่อมไม่มีอำนาจยึดทรัพย์ของผู้เป็นลูกหนี้ร่วมกันกับจำเลยได้ เพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 280 มิได้ระบุว่า ลูกหนี้ร่วม เป็นบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีด้วยแต่อย่างใด

(คำพิพากษาฎีกาที่ 1039/2492) ¹⁹

สำหรับหลักศาลต้องฟังความทุกฝ่าย (หรือ Both sides must be heard) ก็เป็นหลักกฎหมายที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์แห่งความยุติธรรม เช่นกัน ซึ่งเป็นหลัก

ที่ถือว่า ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการฟังความจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างสิ้น
กระบวนการแล้วเท่านั้น หลักนี้ได้ถูกนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการทำคำสั่งในเรื่องการบังคับคดี
ที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของบุคคลภายนอกด้วย เช่น ในกรณีอายัดทรัพย์สินของบุคคลภาย
นอก และบุคคลภายนอกนั้นไม่ยอมส่งเงินหรือทรัพย์สินตามที่เจ้าพนักงานบังคับคดีมีหนังสือแจ้ง
ไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 312 ศาลก็จะต้องเรียกบุคคลภาย
นอกนั้นมาสอบถามเสียก่อนที่จะทำคำสั่งต่อไป เป็นต้น

2.2 หลักการบังคับคดีเป็นหน้าที่ของศาลชั้นต้นโดยเฉพาะ และหลักศาลสูงไม่ ก้าวล่วงงานศาลล่าง

ในกฎหมายไทย โดยปกติเมื่อศาลชั้นต้นได้วินิจฉัยชี้ขาดคดีแล้ว ศาล
ชั้นต้นก็จะหมดอำนาจที่จะดำเนินการต่อไป แต่สำหรับในการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำสั่ง
หรือคำพิพากษานั้น กฎหมายกลับกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของศาลชั้นต้นโดยเฉพาะ
โดยแม้ว่าในขณะนั้น คดีจะอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลสูงก็ตาม ฉะนั้นตามหลักการ
นี้ หากมีกรณีที่จะต้องมีการวินิจฉัยเรื่องเกี่ยวกับการบังคับคดีแล้ว ก็จะต้องถือว่าเป็นเรื่อง
ของศาลชั้นต้น เช่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 231 ซึ่งกำหนดไว้
มีใจความตอนหนึ่งว่า แม้ว่าจะมีการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นอยู่ก็ตาม แต่การบังคับ
คดีก็ยังดำเนินการต่อไปได้ เว้นแต่จะมีการขอทุเลาการบังคับคดี หรือ ในกรณีที่โจทก์ขอรับเงิน
ค่าธรรมเนียมและค่าทนายความที่จำเลยที่ 1 นำมาวางศาลเพื่อใช้แทนโจทก์ตามคำพิพากษา
ของศาลชั้นต้นนั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบังคับคดี ศาลชั้นต้นจึงมีหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาและ
ทำคำสั่ง²⁰

สำหรับหลักศาลสูงไม่ก้าวล่วงงานของศาลล่าง ก็เป็นหลักที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ
เมื่อศาลชั้นต้นมีอำนาจหน้าที่ในการบังคับคดีแล้ว ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาก็จะไม่ยุ่งเกี่ยวต่อ
การทำงานเช่นนั้นของศาลชั้นต้น เช่น ในการทุเลาการบังคับคดี ถ้าเป็นการขอทุเลาใน

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 82-83

ระหว่างอุทธรณ์ก็จะอยู่ในอำนาจอนุญาตของศาลอุทธรณ์ ถ้าขอในระหว่างฎีกา ก็อยู่ในอำนาจอนุญาตของศาลฎีกา แต่การอุทธรณ์และฎีกานั้น ย่อมไม่เป็นการทุเลาการบังคับคดี ศาลชั้นต้นยังคงดำเนินการต่อไปได้โดยอิสระครบเท่าที่ยังไม่มีคำสั่งอนุญาตให้ทุเลาการบังคับคดี (คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 101/2491, และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 246/2495) ²¹

2.3 หลักการขบวนพิจารณาต้องดำเนินไปตามลำดับชั้นตอน

การบังคับคดี ก็เป็นกระบวนการที่เป็นวิธีการพิจารณาความแพ่งวิธีหนึ่ง ซึ่งต้องเป็นไปตามหลักที่ว่า จะต้องดำเนินไปตามลำดับชั้นตอนเสมอ เช่นเดียวกับกระบวนการพิจารณาความอย่างอื่นด้วยเช่นเดียวกัน โดยวิธีการบังคับคดีในชั้นตอนแรกจะเป็นเงื่อนไขของการบังคับคดีชั้นตอนต่อ ๆ ไป และเมื่อกระบวนการพิจารณาส่วนประธานเสีย กระบวนการพิจารณาส่วนอุปรณ์ก็ย่อมตกเป็นอันใช้ไม่ได้ด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่หมายบังคับคดีอันเป็นส่วนประธานต้องถูกยกเลิกเพิกถอนไป การบังคับคดีก็ต้องยุติลง และส่วนที่ได้กระทำไปแล้วก็จะเสียไปด้วยเช่นกัน

2.4 หลักอำนาจในการบังคับคดีของศาลชั้นต้นเป็นไปอย่างกว้างขวาง

นอกจากการบังคับคดีจะเป็นอำนาจและหน้าที่ของศาลชั้นต้นโดยเฉพาะดังกล่าวแล้ว อำนาจของศาลชั้นต้นนี้ก็ยังเป็นไปอย่างกว้างขวางอีกด้วย ตัวอย่างเช่น ในการงดการบังคับคดีโดยทั่วไปนั้น ย่อมเป็นเรื่องที่อยู่ในดุลพินิจของศาลชั้นต้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 457-458/2492 และ 105/2502) หรือ กรณีที่แม้ศาลอุทธรณ์จะไม่อนุญาตให้ทุเลาการบังคับคดี ศาลชั้นต้นก็ยังคงมีอำนาจสั่งให้งดการบังคับคดีได้เสมอ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1215/2492) หรือ กรณีที่จำเลยชำระเงินตามคำพิพากษาตามยอมช้ากว่ากำหนด และไม่ครบจำนวน และโจทก์ขอให้บังคับคดี จำเลยขอผลัด แต่โจทก์ก็ไม่ยอม ศาลชั้นต้นย่อมอนุญาตให้จำเลยผลัดชำระได้ มิใช่เป็นการขยายระยะเวลาที่เป็นผลให้เปลี่ยนแปลงคำพิพากษา แต่เป็นการสั่งงดการบังคับคดี ตามอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

21 เรื่องเดียวกัน, หน้า 85

มาตรา 292(2) (คำพิพากษาฎีกาที่ 171/2513) ²²

2.5 หลักเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นเจ้าพนักงานของศาล

เจ้าพนักงานบังคับคดี ซึ่งเป็นข้าราชการกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานของศาล ผู้ทำการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา หรือคำสั่ง โดย แม้ว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีนั้น จะทำการบังคับเพื่อเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่ คู่ความ และไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีด้วย ซึ่งทำให้ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของศาล โดยไม่มีสิทธิโต้แย้งหรืออุทธรณ์ฎีกาในคดีของคู่ความใด ๆ ได้ ตัวอย่างเช่น ในคำพิพากษา ฎีกาที่ 251/2506 และ 254/2506 ซึ่งกำหนดว่า อำนาจในการบังคับคดีเป็นอำนาจของ ศาล เจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นเพียงเจ้าพนักงานของศาล เมื่อศาลสั่งไม่เก็บค่าธรรมเนียม แล้ว เจ้าพนักงานนั้นต้องปฏิบัติตาม ไม่มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาโต้แย้งใด ๆ ได้อีก ²³

2.6 หลักความสงบเรียบร้อยเป็นหลักกฎหมายสูงสุดในกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่ง

เช่นเดียวกับกระบวนการต่าง ๆ ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ล้วน ต้องยึดถือหลักความสงบเรียบร้อยเป็นหลักกฎหมายสูงสุดด้วยกันทั้งสิ้น เนื่องจากกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่กำหนดขึ้นมา เพื่อให้กฎหมายสารบัญญัติ เป็นผล และเพื่อให้บุคคลได้สิทธิเต็มตามกฎหมาย โดยมีต้องใช้วิธีบังคับกันเอง อันจะก่อให้เกิด ความไม่สงบในสังคมขึ้นได้ อย่งไรก็ดี ในบางกรณีหลักนี้ก็ เป็นข้อจำกัดขอบเขตของการใช้อำนาจในการบังคับคดีด้วยเช่นกัน โดยจะเห็นได้ว่า แม้ว่าศาลจะสั่งให้เจ้าพนักงานดำเนินการบังคับคดีตามวิธีการที่กำหนดในกฎหมายแล้วก็ตาม ก็ยังอาจบังคับคดี โดยวิธีการใด ๆ ได้อีก เช่น ตามการตกลงหรือประนีประนอมยอมความ ที่คู่กรณีอาจจะตกลงให้บังคับคดี อย่งใดก็ได้ ศาลก็จะกำหนดวิธีการที่นอกเหนือได้ แต่ก็มีข้อจำกัดอยู่ในขอบเขตที่ว่า วิธีการ

²² เรื่องเดียวกัน , หน้า 83

²³ เรื่องเดียวกัน , หน้า 84-85

เช่นนั้นจะต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน

2.7 หลักเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ประสงค์ที่จะให้มีการพิพาทกันในคดีแพ่ง

เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ประสงค์ที่จะให้มีการพิพาทกันในคดีแพ่ง ในชั้นพิจารณาในศาลกฎหมายจึงเปิดโอกาสให้คู่ความมีการประนีประนอมยอมความกันเสมอ ส่วนในชั้นบังคับคดี กฎหมายก็เปิดโอกาสให้มีการสละสิทธิในชั้นบังคับคดีและงดการบังคับคดีชั่วคราวได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้คู่ความมีโอกาสผ่อนปรนช่วยเหลือกันได้ตามสมควร

2.8 หลักข้อตกลงนอกศาลไม่เป็นเหตุให้งดการบังคับคดี

จากหลักการที่กฎหมายเปิดโอกาสให้มีการประนีประนอมยอมความกันนั้น การตกลงประนีประนอมยอมความที่จะมีผลทางกฎหมาย ที่จะนำไปสู่การงดการบังคับคดีได้นั้น จะต้องเป็นข้อตกลง ก็กฎหมายยอมรับ แต่สำหรับข้อตกลงนอกศาลนั้นจะไม่ถูกยอมรับ ให้มีผลเป็นการงดการบังคับคดีได้ ตัวอย่างเช่น กรณีที่ศาลพิพากษาคดีแล้ว ผู้แพ้คดีอ้างว่าผู้ชนะได้ประนีประนอมด้วยแล้ว ขอให้งดการบังคับคดี ผู้ชนะแก้ว่า การประนีประนอมมีการข่มขู่ได้บอกกล่าวเป็นโมฆะแล้ว ดังนี้ ศาลไม่งดการบังคับคดี เป็นเรื่องผู้แพ้คดีต้องไปว่ากล่าวกับผู้ชนะคดีอีกเรื่องหนึ่ง (คำพิพากษาฎีกาที่ 91/2501) หรือ

เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาและออกคำบังคับแล้ว จำเลยไม่ปฏิบัติ โจทก์ยอมขอให้บังคับคดียึดทรัพย์สินของจำเลย เพื่อขายทอดตลาดได้ จำเลยจะยกเอาสัญญาที่ทำกันนอกศาลมาเป็นเหตุให้งดการบังคับคดีเพื่อไม่ต้องปฏิบัติตามหาได้ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 293/2413) ²⁴

สำหรับหลักเกณฑ์ทั่วไป ในการบังคับคดีทางแพ่ง ที่สำคัญและจำเป็นต้องศึกษา นอกเหนือไปจากโครงสร้างแห่งระบบการบังคับคดีทางแพ่ง ที่ควรนำมากล่าวเพื่อ

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84

การวิเคราะห์วิจัยที่สมบูรณ์ ก็มีอยู่หลายประการด้วยกัน กล่าวคือ

2.9 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับผู้มีอำนาจขอให้บังคับคดี²⁵

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 ได้บัญญัติถึงผู้มีอำนาจขอให้บังคับคดีไว้ คือ คู่ความหรือบุคคลที่เป็นฝ่ายชนะคดี ซึ่งเรียกว่า "เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา" ส่วนผู้ที่ถูกบังคับคดี คือ คู่ความหรือบุคคลที่เป็นฝ่ายแพ้คดี ซึ่งเรียกว่า "ลูกหนี้ตามคำพิพากษา" อนึ่ง ตามมาตรา 271 นี้ ไม่ได้บัญญัติว่าผู้ชนะคดีหรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจึงอาจเป็นโจทก์หรือจำเลยในคดีนั้น หรือเป็นบุคคลภายนอกซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีนั้นก็ได้ เช่น ในฐานะผู้ร้องสอดหรือผู้ร้องขอชดเชย สำหรับปัญหาว่าคู่ความหรือบุคคลใดเป็นผู้ชนะคดีหรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษานั้น ก็จะต้องพิจารณาจากคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ซึ่งแยกได้ 2 ประเภท คือ ก. ผู้เป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ข. ผู้ไม่เป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา

ก. ผู้เป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา คือผู้มีอำนาจขอให้บังคับคดีที่จะต้องเป็นผู้ชนะคดีหรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งได้แก่

1) โจทก์ เมื่อศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี โจทก์มีสิทธิบังคับคดีแก่จำเลยตามคำพิพากษาได้

2) จำเลย เมื่อศาลพิพากษายกฟ้องโจทก์ ให้โจทก์ใช้ค่าฤชาธรรมเนียมแทนจำเลย จำเลยมีสิทธิบังคับให้โจทก์ใช้ค่าฤชาธรรมเนียมให้จำเลยตามคำพิพากษาได้

3) ผู้ร้องสอดเป็นคู่ความฝ่ายที่สาม ตามมาตรา 57(1) เช่น ศาลพิพากษาให้ทรัพย์สินที่พิพาทเป็นผู้ร้องสอด ผู้ร้องสอดก็เป็นผู้ชนะคดีหรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา มีสิทธิบังคับตามคำพิพากษาต่อโจทก์และจำเลยได้

²⁵ พัทธน์ จันทรางกูร, คำอธิบาย กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพ

4) ผู้ร้องขัตทรัพย์ เมื่อศาลพิพากษาให้ผู้ร้องขัตทรัพย์ชนะคดี ให้ปล่อยทรัพย์ที่ยึด และให้โจทก์ใช้ค่าฤชาธรรมเนียม เนียมแทนผู้ร้องขัตทรัพย์ ผู้ร้องขัตทรัพย์ก็ เป็นผู้ชนะคดี หรือ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา

5) ผู้ชนะคดีในกรณีศาลได้ส่วนคำร้องและสั่งให้อีกฝ่ายใช้ค่าฤชาธรรมเนียม เช่น กรณีร้องเฉลี่ยทรัพย์ เมื่อโจทก์คัดค้าน ศาลได้ส่วนแล้วมีคำสั่งให้ผู้ร้อง เข้าเฉลี่ยทรัพย์ได้ ถ้าตามคำสั่งของศาลนั้นให้โจทก์ใช้ค่าฤชาธรรมเนียม เนียมแทนผู้ร้องขอเฉลี่ยทรัพย์ ผู้ร้องขอเฉลี่ยทรัพย์ก็ เป็นผู้ชนะคดีหรือ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา

6) บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับคดี เช่น บุคคลภายนอกร้องสอดเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมตามมาตรา 57 (2) เมื่อคดีนั้นโจทก์เป็นฝ่ายชนะคดี โจทก์ก็มีสิทธิบังคับคดีได้ เพราะผู้ร้องสอดมีฐานะเป็นคู่ความในคดีนั้น ซึ่งอาจบังคับคดีหรือถูกบังคับคดีได้ แล้วแต่คดีนั้นโจทก์เดิมชนะคดีหรือแพ้คดี (คำพิพากษา ฎีกาที่ 1407/2508)

7) ผู้มีสิทธิตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง บางกรณีรูปเรื่องน่าจะเป็น "ผู้แพ้คดี" โดยคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ผู้นั้นแพ้คดี แต่ได้ให้สิทธิบางอย่างแก่ผู้นั้น เช่น โจทก์ฟ้องให้จำเลยขายที่ดิน ศาลพิพากษาให้จำเลยขายให้โจทก์ เมื่อโจทก์ได้ที่ดินแล้วไม่ชำระราคา จำเลยยอมร้องขอให้ยึดทรัพย์โจทก์ขายทอดตลาดเพื่อชำระราคาตามคำพิพากษา (คำพิพากษาฎีกา ที่ 1381/2492) หรือ เช่น ศาลพิพากษาให้โจทก์มีสิทธิไถ่ถอนการขายฝาก ศาลบังคับให้ปฏิบัติตามคำพิพากษภายใน 15 วัน ย่อมเป็นการบังคับทั้งโจทก์และจำเลย เมื่อโจทก์ไม่ปฏิบัติตามคำบังคับ จำเลยย่อมมีสิทธิขอให้ดำเนินการบังคับคดีได้ (คำพิพากษา ฎีกาที่ 748/2509)

ข. ผู้ไม่เป็น เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา คือผู้ที่ไม่เป็น ผู้ชนะคดีหรือ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่มีอำนาจขอให้บังคับคดี ได้แก่

1) กรณีไม่มีผู้ชนะคดี เช่น ศาลพิพากษายกฟ้อง ให้ค่าฤชาธรรมเนียม เป็นพิพหรือศาลพิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความว่า คู่ความไม่ติดใจ เรียกร้องสิ่งใดต่อกัน ดังนี้ เป็นกรณีไม่มีผู้ชนะคดี ไม่ต้องมีการบังคับคดีแต่อย่างใด (คำพิพากษา ฎีกาที่ 1336/2506)

2) กรณีพิพาทกันหลายคดี เช่น ถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีหนึ่ง ศาลยกฟ้อง ไม่ทำให้มีฐานะเป็น เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในอีกคดีหนึ่ง (คำพิพากษา ฎีกาที่ 1170/2503)

3) กรณีบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับคดี ที่ไม่มีอำนาจบังคับคดี เช่น

(1) ผู้ได้รับประโยชน์จากสัญญาประนีประนอมยอมความ ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 269/2508 ซึ่งตัดสินว่าผู้มีอำนาจร้องขอให้บังคับคดีได้แก่คู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะ คือ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอาจเป็นโจทก์หรือจำเลย หรืออาจเป็นบุคคลภายนอกซึ่งร้องสอดเข้ามาในคดีก็ได้ ผู้ที่เป็นแต่เพียงผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประนีประนอมยอมความเท่านั้น จึงหาใช่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่จะมีสิทธิบังคับคดีไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 909-910/2511 โจทก์จำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความแบ่งมรดกกัน และให้มรดกส่วนหนึ่งให้แก่บุคคลภายนอก โดยโจทก์ไม่ขอเกี่ยวข้อง และโจทก์จำเลยไม่ต้องการมรดกส่วนนั้น เมื่อศาลพิพากษาคายยอม และโจทก์ได้รับส่วนแบ่งของโจทก์แล้ว การบังคับคดีเพื่อประโยชน์เป็นอันเสร็จสิ้น โจทก์ไม่มีส่วนได้เสียที่จะขอให้บังคับจำเลยให้แบ่งมรดกให้บุคคลภายนอกนั้นอีก

(2) ผู้เป็นคู่ความในคดี แต่ดำเนินการโดยลำพัง ตามคำสั่งคำร้องที่ 132/2513 ศาลมีคำสั่งตั้งตัวครวมิให้จำเลยโอนขายที่พิพาท ล.ยื่นคำร้องว่า ตนเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในคดีอีกเรื่องหนึ่ง ได้ร้องขอยึดที่พิพาทแล้ว แต่เอาขายไม่ได้ ขอให้ศาลสั่งเพิกถอนคำสั่งห้ามเสีย อ. จะมาร้องอ้างว่า ได้มีคำพิพากษาในคดีเรื่องอื่นอีกเรื่องหนึ่งให้จำเลยนี้โอนขายที่พิพาทให้แก่ อ. ขอให้ศาลยกคำร้องของ ล. เสียเลย ๆ และโอนที่พิพาทให้แก่ อ. ดังนี้ หาได้ไม่

และตามคำพิพากษาฎีกาที่ 2083/2517 ผู้ร้องเป็นผู้รับซื้อที่ดินของจำเลยได้จากการขายทอดตลาด เป็นบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ไม่มีสิทธิขอให้ศาลบังคับจำเลยลูกหนี้ตามคำพิพากษาย้ายเครื่องจักรออกจากที่ดินที่ผู้ร้องซื้อไว้ ผู้ร้องชอบที่จะไปฟ้องร้องเป็นคดีต่างหาก จะใช้สิทธิขอบังคับในคดีนี้ไม่ได้

สำหรับกรณีที่ผู้มีอำนาจขอให้บังคับคดีถึงแก่กรรมในระหว่างการบังคับคดี

ทายาทย่อมมีสิทธิขอเข้าเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแทน และดำเนินการบังคับคดีต่อไปได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1599 และมาตรา 1600

สำหรับกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาถึงแก่กรรมในระหว่างการบังคับคดี

เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็มีสิทธิบังคับคดี เอากับทายาทผู้รับมรดกของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบังคับเอาจากกองมรดกของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้นได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1734, 1736 และ 1737 โดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีใหม่

2.10 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับกำหนดเวลาในการขอให้บังคับคดี²⁶

ถ้าผู้แพ้คดีหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งทั้งหมดคือ ไม่ปฏิบัติตามเลย หรือปฏิบัติไปบางส่วน ผู้ชนะคดีหรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาชอบที่จะร้องขอให้บังคับคดี ได้ภายใน 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง เช่น ศาลพิพากษาให้จำเลยชำระเงินแก่โจทก์ เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2510 โจทก์ไม่ได้ขอหมายบังคับคดี ต่อมาวันที่ 1 เมษายน 2520 โจทก์ทราบว่า จำเลยมีทรัพย์สินจึงยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดียึดทรัพย์ ศาลต้องยกคำร้องเพราะโจทก์ขอให้ บังคับคดีเกิน 10 ปี หรือโจทก์ขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีแล้ว แต่หากทรัพย์สินของจำเลยที่จะยึดไม่ได้ แม้ขอหมายบังคับคดีไว้แล้ว ถ้าพ้นกำหนด 10 ปี จึงทราบถึงทรัพย์สินของจำเลย ก็จะต้องขอให้ดำเนินการ บังคับคดีต่อไปไม่ได้

สำหรับตัวอย่างของคำพิพากษาฎีกาที่เป็นบรรทัดฐาน มีดังต่อไปนี้ คือ คำพิพากษา ฎีกาที่ 3275/2528 เมื่อศาลออกคำบังคับตามคำพิพากษาแล้ว โจทก์จะต้องร้องขอบังคับคดีอีกชั้นหนึ่ง โดยอาศัยและตามคำบังคับที่ออกตามคำพิพากษามาตรา 271 สำหรับคดีฟ้องขับไล่ เป็นคดีที่ไม่ต้อง ดำเนินการทางเจ้าพนักงานบังคับคดี แต่โจทก์ต้องร้องต่อศาลดำเนินการจับหรือจำขัง จำเลยและ บริวาร เพื่อให้ปฏิบัติตามคำบังคับ ซึ่งเป็นการร้องขอให้บังคับคดีตามมาตรา 271 นั้นเอง โจทก์ร้องขอ ให้ศาลออกหมายจับจำเลยแต่ผู้เดียวภายในกำหนด 10 ปี ส่วนบริวารจำเลย โจทก์มิได้ร้องขอให้ ดำเนินการบังคับคดีภายใน 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษามาบทบัญญัติดังกล่าวแต่ประการใด จึงเลย ระยะเวลาที่โจทก์จะร้องขอบังคับคดีสำหรับบริวารจำเลย

คำพิพากษาฎีกาที่ 4816/2528 การร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษาดังกล่าว ดำเนิน การตามขั้นตอน ชั้นแรกเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาดังกล่าวต้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี ชั้นต่อไปต้องให้ เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบว่าศาลได้ออกหมายบังคับคดีแล้ว และจากนั้นต้องแถลงต่อเจ้าพนักงาน

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 708-714.

บังคับคดีขอให้ยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนครบถ้วนแล้วภายใน 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษา ส่วนการที่เจ้าพนักงานบังคับคดี แม้เจ้าพนักงานบังคับคดีจะไปยึดทรัพย์จำเลยเกิน 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษาก็ถือได้ว่าโจทก์ได้ร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษภายใน 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษามาตรา 271 แล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2278/2526 การที่โจทก์ดำเนินการบังคับคดียึดทรัพย์จำเลยออกขายทอดตลาดเพื่อชำระหนี้ตามคำพิพากษา ถือได้ว่าเป็นการทำการอื่นใดอันนับว่ามีผลเป็นอย่างเดียวกับ การฟ้องคดี เพื่อให้ใช้หนี้ตามที่เรียกร้องคงที่บัญญัติไว้ใน ป.พ.พ. มาตรา 173 อายุความจึงจะสะดุดหยุดลง จำเลยร้องคัดค้านการขายทอดตลาด และใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาต่อมา เมื่อคดีถึงที่สุดตามคำพิพากษาศาลฎีกา อายุความจึงเริ่มนับใหม่แต่เวลานั้นสืบไป โจทก์ฟ้องจำเลย เป็นคดีล้มละลายโดยอาศัยมูลหนี้ตามคำพิพากษา มูลหนี้ดังกล่าวเป็นสิทธิเรียกร้อง อันตั้งหลักฐานโดยคำพิพากษาขั้นที่สุดของศาล จึงมีอายุความ 10 ปีตาม ป.พ.พ. มาตรา 168 เมื่อนับแต่วันศาลฎีกาพิพากษาถึงวันฟ้องยังไม่ถึง 10 ปี คดีจึงยังไม่ขาดอายุความ

จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าว จึงอาจสรุปหลักเกณฑ์ได้ว่า เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องได้ดำเนินการโดย 1) ขอให้ศาลออกคำบังคับ 2) ขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีแต่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อดำเนินการ และ 3) ต้องแถลงให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบเพื่อดำเนินการบังคับนั้นต่อไป ภายในกำหนดเวลา 10 ปี มิฉะนั้นย่อมไม่มีสิทธิบังคับคดีได้ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ต่อมาในปี พ.ศ.2530 ก็ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาพิพากษาแตกต่างไปจากหลักการเดิม คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1971/2530 ซึ่งได้พิพากษาว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 บังคับให้ฝ่ายชนะคดียื่นคำร้องขอบังคับคดี ภายใน 10 ปี หากใช้บังคับคดีให้เสร็จภายใน 10 ปีไม่ เมื่อโจทก์ยื่นคำร้องขอหมายบังคับคดีภายใน 10 ปี นับแต่วันที่ศาลพิพากษาแล้ว แม้จะมีการยึดทรัพย์หลังจากล่วงพ้นระยะเวลา 10 ปี เนื่องจากหาที่ดินที่จำเลยจำนองไว้ไม่พบ ก็ยังคงอยู่ในระหว่างดำเนินการบังคับคดี สิทธิของโจทก์ในการที่จะให้มีการบังคับคดียังคงมีอยู่จนกว่าจะมีการบังคับคดีเสร็จสิ้น จำเลยจึงไม่มีอำนาจขอให้เพิกถอนการบังคับคดีได้ ซึ่งเหตุผลและข้อวินิจฉัยของศาลฎีกาที่สำคัญคือ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า "ปรากฏหลักฐานตามสำนวนว่า ศาลแพ่งพิพากษาให้จำเลยที่ 3 ร่วมรับผิดชอบหนี้ตามฟ้องโจทก์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2516 ศาลแพ่งออกคำบังคับเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2516 ครบกำหนดตามคำบังคับแล้ว จำเลยที่ 3 ไม่ปฏิบัติตาม วันที่ 9 ตุลาคม 2516 โจทก์จึงยื่นคำขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีและศาลชั้นต้นออกหมายบังคับคดีให้ เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2516 จนเมื่อ

วันที่ 8 ตุลาคม 2526 จึงมีการยึดทรัพย์ของจำเลยที่ 3 ดังนี้ เห็นว่าจากความเป็นมาดังกล่าว โจทก์ได้ขอให้บังคับคดีภายใน 10 ปี ถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 แล้ว ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวบังคับให้ฝ่ายชนะคดียื่นคำร้องขอบังคับคดีภายใน 10 ปี หากใช้บังคับคดีให้เสร็จภายใน 10 ปีไม่ เมื่อโจทก์ยื่นคำร้องขอหมายบังคับคดีภายใน 10 ปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษาแล้ว แม้จะมีการยึดทรัพย์หลังจากล่วงพ้นระยะเวลา 10 ปี เนื่องจากหาที่ดินที่จำเลยที่ 3 จำนองไว้ไม่พบ ก็ยังคงอยู่ในระหว่างดำเนินการบังคับคดี สิทธิของโจทก์ในการที่จะให้มีการบังคับคดียังคงมีอยู่จนกว่าจะมีการบังคับคดีเสร็จสิ้น จำเลยที่ 3 ไม่มีอำนาจขอให้เพิกถอนการบังคับ ฎีกาโจทก์ฟังขึ้น"

ด้วยความเคารพอย่างสูงต่อคำพิพากษาของศาลฎีกาดังกล่าวนี ผู้เขียนมีความเห็นไม่ตรงกับคำพิพากษาศาลฎีกานี้อยู่ในบางส่วน กล่าวคือ มีความเห็นว่าการที่จะกำหนดหลักเกณฑ์ว่า เมื่อโจทก์ได้ร้องขอหมายบังคับคดีแล้วก็เท่ากับได้ร้องขอให้บังคับคดีภายในกำหนดเวลา 10 ปีแล้วนั้น ย่อมเป็นการกำหนดที่จะทำให้มีผลเสมือนว่า เมื่อโจทก์ได้ร้องขอหมายบังคับคดีแล้ว โจทก์นั้นก็ยังสามารถขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีบังคับคดีเมื่อใดก็ได้ โดยไม่มีกำหนดระยะเวลาสิ้นสุด ซึ่งย่อมเป็นการขัดต่อหลักปรัชญาทางแพ่งในเรื่องสถานะของลูกหนี้ที่มีผลกระทบต่อสภาพสังคม ที่ว่าหนี้ควรต้องมีระยะเวลาสิ้นสุดของการเป็นหนี้ มิใช่บุคคลใดเมื่อเป็นหนี้แล้วย่อมตกอยู่ภาวะเช่นนั้นตลอดกาลเสมอไป ทั้งนี้โดยเฉพาะสำหรับหนี้ที่เกิดจากสัญญาหนี้ เจ้าหนี้ผู้บังคับคดีซึ่งได้สมัครใจก่อนนิติสัมพันธ์ขึ้นกับลูกหนี้นั้น ย่อมจะได้ผลประโยชน์จากนิติสัมพันธ์นั้นอยู่ด้วยส่วนหนึ่ง ก็ควรต้องมีความเสี่ยงต่อการสูญเสียด้วยในระดับหนึ่ง กรณีจึงควรที่จะกำหนดให้เจ้าหนี้ต้องชวนชววยให้บังคับคดีให้เสร็จสิ้นในระยะเวลาที่กำหนดด้วย และนอกจากนี้สำหรับหนี้ที่เกิดจากการกระทำอันเป็นละเมิด ซึ่งทั้งฝ่ายเจ้าหนี้และลูกหนี้ก็อาจมิได้ตั้งใจก่อให้เกิดหนี้ต่อกันแต่อย่างใด แต่อาจเกิดขึ้นด้วยความประมาทเลินเล่อที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ ก็ควรเป็นกรณีที่จะต้องกำหนดให้มีการชดเชยค่าเสียหายให้แก่เจ้าหนี้อย่างรวดเร็วที่สุด และสำหรับทางฝ่ายลูกหนี้ ก็ควรมีระยะเวลาสิ้นสุดแห่งความเป็นหนี้ที่รวดเร็วด้วยเช่นกัน ทั้งนี้โดยเป็นกรณีที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่ว่าความเป็นลูกหนี้ ย่อมเป็นจุดบกพร่องและเป็นการสูญเสียอย่างหนึ่งของสังคมนั่นเอง

อย่างไรก็ดี ตามแนวของคำพิพากษาฎีกาเดิมที่ได้วางไว้ว่า เมื่อโจทก์ได้ร้องขอให้
เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการบังคับต่อลูกหนี้แล้ว ภายในระยะเวลา 10 ปี โจทก์ก็มีสิทธิ
บังคับคดีต่อไปได้ แม้จะเกินกำหนดระยะเวลา 10 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษานั้น ผู้เขียนเห็น
ด้วย เพราะเห็นได้ว่าเป็นการที่การบังคับคดีนั้นได้เริ่มต้นขึ้นแล้วภายในระยะเวลา 10 ปี ซึ่ง
เป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร ที่เป็นประโยชน์สำหรับเจ้าหนี้และเมื่อมีการเริ่มต้นก็ย่อมมี
การสิ้นสุดตามรูปแบบของกระบวนการขั้นตอนของการบังคับนั้น ซึ่งย่อม เป็นส่วนที่เป็นการให้ความ
เป็นธรรมแก่ลูกหนี้และสังคม ที่จะเห็นได้ว่าเป็นการพบกันของประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายแล้วใน
ความเป็นกลางในระดับหนึ่ง มิใช่เจ้าหนี้จะบังคับได้ตลอดกาลดัง เช่นตามหลักการในคำพิพากษา
ฎีกาใหม่นี้แต่อย่างใด

การเริ่มต้นของกำหนด เวลาในการบังคับคดี

กำหนด เวลา 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษานั้น จะเริ่มต้นเมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นถึงที่
สุด ซึ่งถ้าคดีนั้นไม่มีอุทธรณ์ ก็ต้องถือวันที่ศาลชั้นต้นพิพากษา ถ้าคดีมีอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษาแล้ว
ไม่มีฎีกาก็ต้องถือวันที่ฟังคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ถ้าคดีมีฎีกาก็ต้องถือวันที่ฟังคำพิพากษาศาลฎีกา

อนึ่ง กรณีศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกามีข้อพิงสัง เกด คือ เมื่อผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์หรือศาล
ฎีกาพิจารณาคดีและพิพากษาแล้ว เจ้าหน้าที่ก็จัดการพิมพ์ วันที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาพิพากษาก็คือวัน
ที่ผู้พิพากษาลงนามในคำพิพากษา แล้วจึงนำอ่านหรือส่งไปให้ศาลชั้นต้นอ่าน ฉะนั้น วันที่ลงในคำพิพาก
ษาก็กับวันที่อ่านให้คู่ความฟังย่อมไม่ตรงกัน โดยปกติต้อง เป็นวันต่อมา กรณีเช่นนี้ "วันมีคำพิพากษา"
ของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาต้องถือ เอาวันที่ศาลชั้นต้นอ่านคำพิพากษาให้คู่ความฟัง (คำพิพากษาฎีกา
ที่ 285/2503. ประชุมใหญ่)

อนึ่ง แม้มีการพิพากษาชั้นบังคับคดี เช่น ร้องขัดทรัพย์ การนับระยะเวลาต้องนับจากวันที่ศาล
มีคำพิพากษาหรือคำสั่งคดีเดิม มิใช่ นับจากวันที่คดีร้องขัดทรัพย์ถึงที่สุด (คำพิพากษาฎีกาที่ 728/
2482)

การขยายกำหนดเวลาในการบังคับคดี ระยะเวลา 10 ปีที่กำหนดให้มีการขอบังคับคดี ตามมาตรา 271 นั้น ไม่ใช่อายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 163 เพราะไม่มีการฟ้องคดีกันอีก คงมีแต่การบังคับคดีตามคำพิพากษา อันเป็นเพียงระยะเวลาสิ้นสิทธิ ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่าจะขยายหรือย่นระยะเวลา 10 ปี โดยอาศัยมาตรา 23 ได้หรือไม่ ปัญหานี้ นักกฎหมายฝ่ายหนึ่งเห็นว่า ศาลมีอำนาจขยายระยะเวลาได้ อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า แม้มตรา 271 จะไม่ได้บัญญัติไว้ด้วยว่าเมื่อพ้นกำหนด 10 ปี จะร้องขอบังคับคดีไม่ได้ แต่เข้าใจว่าร้องขอบังคับคดีไม่ได้จึงไม่น่าจะขยายหรือย่นได้ กำหนดเวลา 10 ปี ตามมาตรา 271 เป็นสิทธิบังคับคดีตามคำพิพากษา

ปัญหาข้อนี้ ศาลฎีกาวินิจฉัยตามความเห็นของฝ่ายแรก คือ วินิจฉัยว่าระยะเวลา 10 ปี ตามมาตรา 271 เป็นระยะเวลาที่กำหนดไว้ใน ป.ว.พ. ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งขยายหรือย่นเข้าได้ตาม มาตรา 23 จึงไม่ใช่อายุความฟ้องร้องคดี เพราะอายุความฟ้องร้องคดีนั้น ป.พ.พ. มาตรา 191 บัญญัติว่าผู้ใดหาอาจะขยายหรือย่นเข้าไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2276/2526)

การชำระหนี้ภายหลังพ้นกำหนด เวลาบังคับคดี

กรณีลูกหนี้ชำระหนี้ภายหลังขาดอายุความ จะเรียกคืนไม่ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 408(2) หากลูกหนี้ตามคำพิพากษาชำระหนี้ภายหลังพ้นกำหนด 10 ปี ตามมาตรา 271 ก็ย่อมเรียกคืนไม่ได้เช่นกัน เพราะมูลหนี้เดิมยังมีได้หายไป

กรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาดายก่อนครบกำหนด เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะคงมีสิทธิบังคับคดีได้ภายใน 10 ปี หรือจะต้องร่นมาภายใน 1 ปี นับแต่รู้การตายของลูกหนี้ตามคำพิพากษาดำ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1754 วรรคสาม ปัญหานี้เดิมศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องขอบังคับคดีภายใน 1 ปี นับแต่วันรู้หรือควรรู้การตายของลูกหนี้ตามคำพิพากษา (คำพิพากษาฎีกาที่ 742/2484) ต่อมาศาลฎีกากลับหลักว่า การร้องขอให้บังคับคดีไม่ใช่ฟ้องคดีมรดก ไม่อยู่ในอายุความเรียกร้อง 1 ปีตามมาตรา 1754 เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาย่อมมีสิทธิบังคับชำระหนี้เอาแก่ทายาทของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบังคับเอาจากกองมรดกของลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 505/2500 และคำพิพากษาฎีกาที่ 455/2512 ประชุมใหญ่)

กรณีที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาดายก่อนครบกำหนด ถ้าสิทธิอันเกี่ยวกับการบังคับคดีนั้น มิใช่ สิทธิเฉพาะตัว ทายาทของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาย่อมมีสิทธิขอเข้ามาเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเพื่อ ดำเนินการต่อไปได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 347/2503, 1390/2506, 1748/2511)

กรณีห้ามลูกหนี้ตามคำพิพากษาตัดขวางการกระทำของเจ้าหนี้ เช่น ศาลพิพากษาห้ามจำเลย เข้าเกี่ยวข้องกับที่พิพาท โจทก์ก็ต้องขอให้บังคับคดีภายใน 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษา ถ้ามาขอเกินกำหนดเวลาไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 285/2503 ประชุมใหญ่)

กรณีสิทธิเรียกร้องมีหลายรายการ สิทธิเรียกร้องตามคำพิพากษามีหลายรายการ ซึ่งเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ ไม่พร้อมกัน ต้องถือหลักว่า สิทธิเรียกร้องตามคำพิพากษารายการใด เกิดขึ้นเมื่อใด ก็นับจากนั้นไป 10 ปี ถ้าไม่ได้บังคับตามสิทธิเรียกร้องรายนั้นภายใน 10 ปี ก็หมดสิทธิในการบังคับคดีเฉพาะสิทธิเรียกร้องรายนั้น การบังคับคดีในกรณีเช่นนี้ต้องบังคับเรียงกันไปตามลำดับ ส่วนใดเกิน 10 ปี ก็บังคับคดีไม่ได้ เช่น หนี้ตามคำพิพากษา ถ้าเกิดขึ้นเป็นรายปีเรียงกันไป ก็ต้องบังคับเรียงกันไปตามลำดับ ส่วนใดเกิน 10 ปี การขอบังคับคดีก็ขาดอายุความตามมาตรา 271 (คำพิพากษาฎีกาที่ 1279/2510)

คำพิพากษาดำเนินการลงวันที่ 25 กรกฎาคม 2512 จำเลยยอมผ่อนชำระเงิน เป็นงวด และชำระให้หมดหนี้ที่ค้างภายใน 2 ปี นับแต่วันทำยอม ฉะนั้น หนี้จำนวนใดหากนับแต่วันที่อาจร้องขอให้บังคับคดีได้ไม่เกิน 10 ปี เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิร้องขอให้บังคับคดีได้ โจทก์ร้องขอให้บังคับคดีเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2522 จึงทหมดสิทธิที่ขอบังคับคดีเสียทีเดียว (คำพิพากษาฎีกาที่ 2700/2524)

กรณีบังคับคดีให้เสร็จในคราวเดียวไม่ได้ กรณีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่สามารถบังคับคดีให้เสร็จสิ้นในคราวเดียว เช่น ยึดเรือจำเลยขายทอดตลาด ชำระหนี้แล้วยังคงค้างอีกครั้งหนึ่ง ทหาริมทรัพย์จำเลยในขณะนั้นไม่ได้ ต่อมาภายใน 10 ปี จำเลยมีทรัพย์สินขึ้นใหม่ โจทก์คงมีสิทธิบังคับคดียึดทรัพย์สินนั้น แต่ถ้าภายหลัง 10 ปี จำเลยมีทรัพย์สินโจทก์ก็บังคับคดีอีกไม่ได้

การที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาบางส่วน หรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาดำเนินการบังคับคดีได้เงินมาชำระหนี้บางส่วน มิได้ทำให้อายุความบังคับคดีขยายออกไปเหมือนเรื่องการรับสภาพหนี้ในกรณีหนี้ธรรมดา เพราะมาตรา 271 ไม่ใช่เรื่องอายุความฟ้องคดี การที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาชำระหนี้ให้หนี้ เป็นเรื่องปฏิบัติตามคำพิพากษา (คำพิพากษาฎีกาที่ 728/2482) ดังนั้น เมื่อพ้นกำหนด 10 ปีไปแล้ว ก็บังคับคดีอีกไม่ได้ แม้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะทำสัญญายอมให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิยึดทรัพย์สินได้อีกก็ตาม

กรณีขอบังคับภายในกำหนด แต่การบังคับคดีไม่เสร็จ คือ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้ร้องขอให้บังคับคดีภายใน 10 ปีแล้ว ถ้าการบังคับคดียังไม่เสร็จ ก็มีสิทธิที่จะดำเนินการบังคับคดีต่อไปจนกว่าจะแล้วเสร็จ แม้จะเกินกำหนด 10 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา ตามมาตรา 271 กำหนดให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำร้องขอบังคับคดีภายใน 10 ปี หากให้บังคับคดีให้เสร็จสิ้นภายใน 10 ปีไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 696/2518, 698/2518, 1098/2518, 1949/2518)

กรณีมีเหตุขัดข้องในการปฏิบัติตามคำพิพากษา อันมิใช่เรื่องเจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีได้ดำเนินการบังคับลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้วล่วงพ้นกำหนดเวลา 10 ปี ก็หาทำให้สิทธิบังคับคดีหมดสิ้นไปไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 286/2513, 249/2519)

กรณีไถ่ถอนการขายฝาก ศาลพิพากษาให้ผู้ขายฝากมีสิทธิไถ่ถอนการขายฝากได้ ย่อมเป็นหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งผู้ขายฝากอาจใช้สิทธิตามมาตรา 271 โดยขอให้บังคับคดีคือ ไถ่ถอนได้ภายใน 10 ปี กรณีไม่ใช่เป็นการใช้สิทธิไถ่ทรัพย์ จึงไม่ขัดกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 494 และ 496 ซึ่งห้ามมิให้ใช้สิทธิไถ่ถอนเกินกว่าระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 748/2509, 657/2517, 514/2509)

ผลของการไม่บังคับคดีภายในกำหนด เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่บังคับคดีภายใน 10 ปี ตามมาตรา 271 ก็ไม่อาจบังคับคดีได้อีกต่อไป ถ้ายื่นคำขอบังคับคดีเมื่อเกิน 10 ปี ศาลขอที่จะยกคำขอนั้น แม้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ได้โต้แย้ง หรือขอทนายบังคับคดีไว้แล้ว แต่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีได้ดำเนินการบังคับคดี ครั้นครบ 10 ปี เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะขอให้บังคับคดีไม่ได้เช่นกัน เพราะเป็นการบังคับคดีเกินกำหนด 10 ปี เช่น ในกรณีการแบ่งกรรมสิทธิ์รวม ซึ่งศาลพิพากษาให้แบ่งที่พิพาทแก่โจทก์จำเลยฝ่ายละครึ่ง โดยให้ตกลงกันก่อน หากตกลงกันไม่ได้ให้ประมูลราคากัน หากประมูลราคากันไม่ได้ให้ขายทอดตลาดแล้วนำเงินมาแล้ว เมื่อโจทก์จำเลยตกลงตามวิธีแรกไม่ได้ จึงต้องประมูลราคากัน แต่โจทก์ไม่ติดใจประมูล ต้องถือว่าการประมูลราคากันทำไม่ได้ เพราะจำเลยไม่มีโจทก์ที่จะเข้าแข่งขัน เสนอราคาสู้ด้วยจะต้องดำเนินการขายทอดตลาดที่พิพาททั้งหมดแล้วนำเงินมาแบ่งปันกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 600/2527) และคำพิพากษาฎีกาที่ 3153/2529 ซึ่งตัดสินว่าโจทก์จำเลยเป็นสามีภริยาโดยไม่จดทะเบียน มารดาจำเลยยกที่พิพาทให้โจทก์จำเลยร่วมกัน จำเลยขายที่พิพาทให้ผู้ร้อง มีผลผูกพันเฉพาะส่วนของจำเลย ผู้ร้องได้สิทธิครอบครองที่พิพาทเฉพาะส่วนของจำเลย เมื่อโจทก์ฟ้องขอแบ่งที่พิพาทจำเลย คำพิพากษาที่ให้จำเลยแบ่งที่พิพาทให้โจทก์ จึงไม่มีผล

บังคับ เอากับผู้ร้อง โจทก์จะยึดที่พิพาทซึ่งเจ้าของรวมคือโจทก์กับผู้ร้องมาขายทอดตลาดไม่ได้ เพราะโจทก์ไม่ฟ้องขอแบ่งจากผู้ร้อง

หรือในกรณีทำสัญญาประนีประนอมยอมความต่อศาล ซึ่งโจทก์จำเลยมีคดีพิพาทกันด้วย เรื่องสิทธิการเช่าที่ดินพิพาท ต่อมาโจทก์จำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน โดยโจทก์ยอมให้จำเลยเช่าที่ดินพิพาทมีกำหนด 10 ปี ศาลพิพากษาตามยอม คดีถึงที่สุดแล้ว คำพิพากษานั้นมีผลผูกพันคู่ความตามมาตรา 145 วรรคหนึ่ง เมื่อสัญญาประนีประนอมยอมความซึ่งมีคำพิพากษาตามยอมระบุว่า จำเลยมีสิทธิที่จะอยู่ในที่เช่าต่อไปจนครบกำหนดเวลา 10 ปีตามสัญญา จึงเป็นเรื่องสิทธิของจำเลยที่ได้มาโดยผลของคำพิพากษา จำเลยย่อมได้สิทธิตามคำพิพากษานั้นโดยสมบูรณ์ แม้มิได้จดทะเบียนการเช่า และพ้นกำหนดระยะเวลา 3 ปีแล้ว โจทก์ก็ไม่มีสิทธิฟ้องขับไล่ จำเลยให้มีผลบังคับผิดไปจากคำพิพากษาที่ผูกพันโจทก์อยู่ ซึ่งเป็นคนละเรื่องกับการเช่าที่มีผลบังคับกันได้เพียง 3 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 538

นอกจากนี้ ในคดีที่ไม่ต้องมีการบังคับคดีก็ไม่ต้องอยู่ในบังคับของกำหนดเวลา 10 ปี เช่น ในคดีที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นไม่ต้องบังคับอะไรอีก เช่น โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่พิพาท โจทก์จำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันต่อศาล โดยจำเลยยอมให้ที่พิพาทเป็นของโจทก์ ดังนี้ที่พิพาทก็ตกเป็นของโจทก์ ไม่จำเป็นต้องบังคับอะไรอีก แม้โจทก์จะมีได้บังคับคดีภายใน 10 ปี ตามมาตรา 271 ก็หาทำให้สิทธิของโจทก์ที่ได้ที่พิพาทเสียไปไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 883/2508) หรือกรณีที่ไม่มิผู้ชนะคดี โดยศาลยกฟ้องและค่าธรรมเนียม เป็นพับ หรือยอมความโดยไม่ตั้งใจ เรียกร้องต่อกันอีก เป็นต้น

2.11 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับทรัพย์สินที่จะถูกบังคับคดีและประเภทของทรัพย์สินที่ไม่อยู่ในอำนาจบังคับคดี

เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาย่อมบังคับคดีได้แต่ เฉพาะทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา จะบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินของบุคคลภายนอก ซึ่งมีได้ เป็นคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลด้วยมิได้ เว้นแต่ เป็นกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 วรรค 2 และทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดนั้นก็ต้องไม่กระทำเกินไปกว่าที่พอจะชำระหนี้ตามคำพิพากษาและค่าธรรมเนียม ในคดี และค่าธรรมเนียม ในการบังคับคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 284

ส่วนประเภทของทรัพย์สินที่ไม่อยู่ในอำนาจที่จะบังคับคดี ได้แก่ทรัพย์สินที่เป็นของใช้ส่วนตัว เครื่องมือประเภทอาชีพ เงินเดือนและเงินเลี้ยงชีพต่าง ๆ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 285, 286 และ 290

และนอกจากนี้ก็ตามที่กำหนดห้ามบังคับคดีไว้ในกฎหมายอื่น เป็นต้นว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยการยึดทรัพย์ของภคสิทธิ์ พ.ศ.2475 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่อง ทรัพย์นอกพาณิชย์ ทรัพย์ที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้โดยชอบ ตามมาตรา 106 ทรัพย์สินของแผ่นดิน ตามมาตรา 1307 และ 1305 และ 1304

2.12 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการบังคับคดีนอกเขตศาลที่ออกหมายบังคับคดี

กรณีที่ถูกหนีมีทรัพย์สินอยู่นอกเขตศาลที่ออกหมายบังคับคดี เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องร้องขอต่อศาลที่ออกหมายบังคับคดีให้มอบหมายส่งเรื่องให้ศาลที่ทรัพย์ตั้งอยู่นั้น ทำการบังคับคดีแทน ซึ่งศาลและเจ้าพนักงานบังคับคดีของศาลที่ได้รับมอบหมายก็จะมีอำนาจ เช่นเดียวกับศาลเดิมทุกประการ ทั้งการยึดทรัพย์ ขายทอดตลาด ทำการไต่สวน ทำคำสั่งเกี่ยวกับการบังคับคดีนั้นได้ตามที่เห็นสมควร ตามนัยมาตรา 302 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

3. โครงสร้างแห่งระบบการบังคับคดีทางแพ่งในปัจจุบัน

สำหรับโครงสร้างแห่งระบบการบังคับคดีทางแพ่งของไทยในปัจจุบันนี้ จะได้กล่าวถึงโครงสร้างทั้งระบบโดยแยกกล่าวเป็น 3 ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนองค์กรที่ดำเนินการบังคับคดีซึ่งคือกรมบังคับคดี ส่วนหนึ่ง บุคลากรที่ดำเนินการบังคับคดี ซึ่งคือเจ้าพนักงานบังคับคดีส่วนหนึ่ง และขั้นตอนและวิธีการในการบังคับคดีทางแพ่งซึ่งมีหลายประการอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งมีรายละเอียดดังจะได้กล่าวต่อไป

3.1 องค์กรที่ดำเนินการบังคับคดี

ในปัจจุบัน องค์กรที่ดำเนินการบังคับคดีทางแพ่ง คือกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นส่วนราชการที่มีประวัติความเป็นมาที่ค่อนข้างยาวนาน และมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายครั้ง ในที่นี้จึงจะขอกล่าวถึงโดยแยกเป็น 4 ส่วนด้วยกัน คือ ประวัติและการจัดตั้งกรมบังคับคดีส่วนหนึ่ง การแบ่งส่วนราชการในกรมบังคับคดีส่วนหนึ่ง หน้าที่และความรับผิดชอบของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีทางแพ่งส่วนหนึ่ง และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในอีกส่วนหนึ่ง ดังต่อไปนี้

3.1.1 ประวัติและการจัดตั้งกรมบังคับคดี²⁷

เดิมงานของกรมบังคับคดี มีที่มาจากหน่วยราชการระดับกองในสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงยุติธรรม 2 กอง คือกองบังคับคดีแพ่งและกองบังคับคดีล้มละลาย งานทั้ง 2 กอง ก่อนรวมกันจัดตั้งขึ้น เป็นกรมบังคับคดีนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อกองกลับไปกลับมาหลายครั้ง ดังจะได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของกองงานทั้งสอง จนกระทั่งถึงการจัดตั้งเป็นกรมบังคับคดี ตามลำดับดังนี้

งานของกองบังคับคดีแพ่ง

งานนี้เดิม เป็นงานของตระลาการในศาลยุติธรรมแต่ละศาล ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศาลยุติธรรมระบบใหม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ซึ่งต่อมาก็คือสมเด็จกรมพระสวัสดิวัตน์วิศิษฎ์ ขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งคอมมิเต้ (COMMITTEE) ในกรมพระนครบาล ทรงทำแผนงานที่จะจัดตั้งศาลยุติธรรมระบบใหม่ และจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณได้ทรงกราบบังคมทูลเสนอแผนงานครั้งแรก เมื่อ เดือน สิงหาคม ร.ศ.109 แผนงานจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมและศาลยุติธรรมต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานครนั้น ได้มีหน่วยงานสังกัดกระทรวงยุติธรรมหน่วยงานหนึ่งชื่อ "กองหมาย" สังกัดอยู่ในกระทรวงกลางแห่งกระทรวงยุติธรรม ซึ่งน่าจะได้แก่สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมในปัจจุบัน ทรงระบุนหน้าที่ไว้ด้วยว่าให้มีหน้าที่ส่งบัตรหมายต่าง ๆ ซึ่งน่าจะรวมทั้งงานบังคับคดีด้วย แต่บังเอิญค่ากราบบังคมทูลฉบับนั้นที่ประชุมเสนาบดีสภาไม่อนุมัติ ต่อมาเมื่อพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณทรงทำค่ากราบบังคมทูลฉบับหลัง เมื่อวันที่ 24 มีนาคม ร.ศ.110 คงมีแต่แผนงานจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมและศาลยุติธรรมต่าง ๆ สำหรับหน่วยงานในกระทรวงกลางไม่ปรากฏว่ามีกองหมายงานของกองหมายจึงน่าจะยังอยู่ในหน้าที่ตระลาการของศาลยุติธรรมต่าง ๆ ตามแบบเดิม ปรากฏว่าหลังจากตั้งกระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ 25 มีนาคม ร.ศ.110 และได้มีพระราชบัญญัติจัดสนามสถิต

²⁷ กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม, กรมบังคับคดี รายงานประจำปี พ.ศ.2527,

(กรุงเทพมหานคร : บริษัทศรีสมมติการพิมพ์ จำกัด, 2527), หน้า 1-7.

ยุติธรรม ร.ศ.110 แล้วพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณได้ทรงดำเนิการจัดตั้งหน่วยงานตามแผนเดิมขึ้นตามลำดับ เช่น จัดตั้งกรมอัยการ ตั้งเนติบัณฑิต เมื่อวันที่ 1 เมษายน ร.ศ.112 งานเหล่านี้ก่อนจะจัดตั้งเป็นรูปกรม มักรวมอยู่ในกองสารบบ จึงน่าเชื่อว่างานของกองหมายก็อาจเป็นส่วนหนึ่งในกองสารบบร่วมกับงานของตราการตามศาล ต่อมาตามหลักฐานเท่าที่พบแล้ว ได้มีการจัดตั้งกองหมายขึ้น เมื่อ พ.ศ.2444 จนถึง พ.ศ.2476 ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบกรมในกระทรวงยุติธรรม เพื่อให้ราชการดำเนินไปโดยสะดวกยิ่งขึ้น สำหรับกองหมายนั้นแบ่งหน่วยงานออกเป็น 5 แผนก คือ

1. แผนกสารบรรณ
2. แผนก เตินหมาย
3. แผนกยึดและขายทรัพย์
4. แผนกรักษาของกลาง
5. แผนกรับและจ่ายเงิน

งานกองหมายนี้ได้ดำเนินต่อมาจนกระทั่งถึง พ.ศ.2484 ก็ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการสำนักงานและกรมในกระทรวงยุติธรรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2484 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการสำนักงานและกรมในกระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2476 ได้เปลี่ยนชื่อ กองหมาย เป็น กองบังคับคดีแพ่ง แบ่งหน่วยงานออกเป็น 5 แผนกเช่นเดิม แต่เปลี่ยนชื่อแผนกรักษาของกลาง เป็นแผนกเก็บและรักษาทรัพย์ เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการสำนักงาน เลขาธิการรัฐมนตรีและสำนักงานปลัดกระทรวง ในกระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2485 ยกเลิกพระราชกฤษฎีกา พ.ศ.2476 และ พ.ศ.2484 เพื่อปรับปรุงงานในกระทรวงยุติธรรมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ได้เปลี่ยนชื่อกองบังคับคดีทางแพ่ง กลับมาเป็นกองหมายตามเดิม แบ่งหน่วยงานออกเป็น 4 แผนกคือ

1. แผนกคำคู่ความ
2. แผนก เตินหมาย
3. แผนกยึดทรัพย์
4. แผนกรับและจ่ายเงิน

จนถึงปี พ.ศ.2511 ได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการสำนักงาน เลขาธิการรัฐมนตรี และสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2511 ยกเลิกพระราชกฤษฎีกา ฉบับ พ.ศ.2485 เพื่อให้บังคับคดีเป็นไปโดยรวดเร็วยิ่งขึ้น ตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ได้เปลี่ยนชื่อ กองหมาย เป็น กองบังคับคดีแพ่ง แบ่งหน่วยงานออกเป็น 4 แผนก คือ

1. แผนกคำคู่ความ
2. แผนกเดินหมาย
3. แผนกยึดทรัพย์และขายทอดตลาด
4. แผนกคำนวณและเฉลี่ยทรัพย์

งานของกองบังคับคดีล้มละลาย

ส่วนงานของกองล้มละลาย ซึ่งเป็นงานจัดการพิทักษ์ทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งมีหนี้สิน ล้มพันตัวตามคำพิพากษานั้น แต่เดิมน่าจะไม่มีวิธีการเช่นนี้ในประเทศไทย คงมีหลักฐานแต่ตามบทบัญญัติลักษณะกู่หนี่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อศักราช 2178 (พ.ศ.2201) ซึ่งมีความอัน เป็นสาระสำคัญว่า ในกรณีลูกหนี้มีหนี้สินล้มพันตัวอาจถูกเอา ลูกเต้า ข้ำ คน ข้าง ม้า วัว ควาย เท้าเรือร เรือกสวน ไร่นา ที่ดินให้แก่เจ้าหนี้ ถ้ามิได้ให้สินขายขาดคำตัวของผู้อ่อนหนี้นั้นเท่าใด ให้เอาแจกจ่าย แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย ผู้ใดได้เรียกก่อนได้ 2 ส่วน เงินใครมากได้มาก เงินใครน้อยได้น้อย และเจ้าหนี้ ซึ่งมีได้เอาสารกรมธรรม์ออกมาให้ตระลาการเรียกเอาหนี้นั้น ท่านมิให้ได้ เป็นงานของตระลาการ ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อมีการแก้ไขพระราชบัญญัติกู่หนี่เมื่อ ร.ศ.110 (พ.ศ.2434) ซึ่ง มีวิธีการให้ลูกหนี้ซึ่งไม่อาจจะชำระหนี้ได้พ้นจากภาระหนี้สินด้วยการให้ศาลพิพากษา เป็นบุคคลล้มละลาย งาน เหล่านี้ก็ยังคงอยู่ในหน้าที่ของตระลาการและผู้ช่วยผู้พิพากษา ซึ่งในขณะนั้นได้ เรียกชื่อ เจ้าพนักงาน ที่มีหน้าที่จัดสรรหนี้สินของผู้มีหนี้สินล้มพันตัวนี้ว่า เจ้าพนักงานจัดการล้มละลาย

จนต่อมา เมื่อได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติล้มละลายฉบับแรก ใน ร.ศ.127 (พ.ศ.2451) ซึ่งมีวิธีการล้มละลายคล้ายคลึงกับวิธีการในปัจจุบันแล้ว ทำให้เห็นว่า เมื่อมีคดีล้มละลายขึ้นคงจะมีวิธีการจัดตั้งเจ้าหน้าที่ขึ้นดำเนินการในเรื่องนี้โดยเฉพาะ และเรียกชื่อ เจ้าหน้าที่ นั้นว่าเจ้าพนักงานรักษทรัพย์ หลังจากนั้นได้ 3 ปี ก็ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ.130 (พ.ศ.2454) ซึ่งมีวิธีการจัดสรรทรัพย์สินของผู้มีหนี้สิน ล้มพันตัวและถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลายเหมือนอย่างวิธีการในสมัยใหม่ก็ได้มีการจัดตั้งกองการ เจ้าหน้าที่ซึ่ง เรียกว่า กองล้มละลาย

ขึ้น เพื่อให้มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านล้มละลายโดยเฉพาะ ให้อยู่ในสังกัดกรมบัญชาการกระทรวงยุติธรรม (สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมในปัจจุบัน) ส่วนผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าหน่วยงานนั้น ในระยะเริ่มแรกได้ให้ชาวต่างชาติมาเป็นหัวหน้าหน่วยงาน ทั้งนี้ เพราะในระยะแยกยังไม่มียกคนไทยที่สันทัดในวิธีการจัดการทรัพย์สินของผู้มีหนี้สินล้มพันตัวรวมตลอดทั้งการทำบัญชีทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าวนั้นอัน เป็นการจัดการในเรื่องล้มละลาย จึงจำเป็นต้องตั้งชาวต่างประเทศให้มาจัดการ ในเรื่องนี้คือ เป็นเจ้ากรมล้มละลายไปก่อน ในปี ร.ศ.131 จึงได้ตั้งคนไทยเป็นเจ้ากรม และผู้ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมคนแรกที่เป็นคนไทยคือ หลวงจินดาภิรมย์ (เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ)

หลังจากที่ได้มีการตั้งกองล้มละลายมาเป็น เวลานานจนปี พ.ศ.2476 ทางเราก็ได้ออกพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบกรมในกระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2476 เพื่อปรับปรุงหน่วยงานในกระทรวงใหม่ สำหรับงานด้านล้มละลายได้เปลี่ยนชื่อ กองล้มละลาย มาเป็นกองรักษาทรัพย์ และได้แบ่งหน้าที่รับผิดชอบออกเป็น 5 แผนกด้วยกันคือ

1. แผนกสารบรรณ
2. แผนกพิสูจน์หนี้
3. แผนกไต่สวนลูกหนี้
4. แผนกคำร้องขอทรัพย์
5. แผนกรับและจ่ายเงิน

ในปี พ.ศ.2483 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติล้มละลายฉบับใหม่แทนพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ.130 (ซึ่งได้มีการแก้ไข 2 ครั้ง คือ พ.ศ.2470 และ พ.ศ.2474) คือ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ซึ่งฉบับใหม่นี้ได้เรียกชื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ผู้ล้มละลายว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ปี พ.ศ.2484 ก็ได้มีการจัดระเบียบหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมใหม่อีก โดยพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการสำนักงานและกรมในกระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2484 ในคราวนี้ได้เปลี่ยนชื่อกองรักษาทรัพย์ เสียใหม่ มาเป็น กองบังคับคดีล้มละลาย และได้จัดแบ่งหน่วยงานย่อยภายในกองเป็น 3 แผนก คือ

1. แผนกกลาง
2. แผนกพิทักษ์ทรัพย์
3. แผนกบัญชี

ต่อมาในปี พ.ศ.2485 ก็ได้มีการจัดวางระเบียบราชการในกระทรวงใหม่อีก โดยพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี และสำนักงานปลัดกระทรวงในกระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2485 ในส่วนงานล้มละลาย ยังคงใช้ชื่อเดิม คือ กองบังคับคดีล้มละลาย ประกอบด้วยหน่วยงานย่อยซึ่งปรับปรุงใหม่เป็น 3 แผนกด้วยกันคือ

1. แผนกขอรับชำระหนี้
2. แผนกพิพาททรัพย์
3. แผนกรับและจ่ายเงิน

หลังจากที่ได้มีการปรับปรุงในครั้งนี้อีกแล้ว ไม่ได้มีการปรับปรุงใหม่อีก เป็นเวลานานหลายปี จนกระทั่งปี พ.ศ.2511 จึงได้มีการปรับปรุงหน่วยงานใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพื่อความเหมาะสม ได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรีและสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2511 งานล้มละลายคงเป็นงานของกองบังคับคดีล้มละลาย ตามเดิม แต่ได้เปลี่ยนหน่วยงานในกองเสียใหม่เป็น 3 แผนกคือ

1. แผนกคำคู่ความ
2. แผนกติดตามทรัพย์สิน
3. แผนกเฉลี่ยทรัพย์และรับจ่ายเงิน

การจัดตั้งกรมบังคับคดี

ครั้นต่อมาในปี พ.ศ.2517 สมัยรัฐบาลท่านอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ท่านกิตติ สีทนนท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้เห็นความสำคัญของทั้งสองกองดังกล่าว ประกอบกับงานบังคับคดีแพ่ง คดีล้มละลายเพิ่มขึ้นมาก หน่วยงานที่จัดไว้แต่เดิมไม่เหมาะสมกับงานที่มีวันแต่จะทวีปริมาณมากขึ้นทุก ๆ ปี ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการบังคับคดีแพ่ง คดีล้มละลาย งานเกี่ยวกับการวางทรัพย์ ได้ขยายอำนาจหน้าที่ที่วราชอาณาจักร รวมทั้งงานชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนบริษัทหรือนิติบุคคลตามคำสั่งศาล ได้ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ ความสามารถชำนาญงานในหน้าที่ได้ เป็นไปอย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทางกรจึงได้ออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน พ.ศ.2515 (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2517 ให้ยกฐานะกองบังคับคดีล้มละลายและกองบังคับคดีแพ่งรวมจัดตั้งขึ้น เป็นกรมบังคับคดีอยู่ในสังกัดของกระทรวงยุติธรรม แล้วได้ตราพระราชบัญญัติโอนกิจการบริหารบางส่วนของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2517 โดยให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวกับราชการ

ของกองบังคับคดีล้มละลาย และกองบังคับคดีแพ่ง รวมทั้งให้โอนกิจการทรัพย์สิน นี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และ เงินงบประมาณของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงยุติธรรม เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับ กองบังคับคดีล้มละลายและกองบังคับคดีแพ่ง ไปเป็นของกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม และนอกจากนี้กรมบังคับคดียังได้จัดตั้งหน่วยงานใหม่ได้แก่ สำนักงานวางทรัพย์สินกลาง และงานอนุญาโตตุลาการ เพื่อชี้ขาดข้อพิพาท เกี่ยวกับการวางทรัพย์สิน ในกรมบังคับคดี แล้ว เริ่มดำเนินการในฐานะ เป็นกรมบังคับคดีนับแต่บัดนั้น เป็นต้นมา โดยกำหนดให้กรมบังคับคดีมีอำนาจหน้าที่ เกี่ยวกับการบังคับคดีแพ่ง การบังคับคดีล้มละลาย และงานวางทรัพย์สินที่ราชอาณาจักร* ตลอดทั้งทำหน้าที่ เป็นผู้ชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนบริษัท และนิติบุคคล ในฐานะผู้ชำระบัญชีตามคำสั่งศาล จากขอบ เขตภาระหน้าที่ตามที่กฎหมายได้ให้ไว้ดังกล่าว กรมบังคับคดีจึงมีอำนาจหน้าที่บังคับคดีแพ่ง ล้มละลาย และดำเนินการเกี่ยวกับงานวางทรัพย์สินได้ทั่วประเทศ เป็นการขยายอำนาจและขอบ เขตกว้างขวางยิ่งขึ้นกว่า เมื่อครั้งยังมีฐานะ เป็นกองบังคับคดีแพ่งและกองบังคับคดีล้มละลาย แต่ เนื่องจากกรมยังขาด เงินงบประมาณ ขาดอัตรากำลังข้าราชการที่จะปฏิบัติหน้าที่ เพราะอยู่ในระยะ เริ่มต้นดำเนินการ เจ้าหน้าที่ของกรมในส่วนภูมิภาค ในขณะนั้นจึงมีประจำทำงานอยู่ใน เฉพาะสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์สินภูมิภาค โดยรวมทำการอยู่ในศาลซึ่งเป็นที่ตั้งของสำนักงานและเจ้าหน้าที่ของกรมประจำอยู่ แต่ เพื่อแก้ไขข้อขัดข้องอันนี้ ทางกระทรวงยุติธรรม ก็ได้ตราระเบียบไว้ถึงปฏิบัติ โดยให้เจ้าหน้าที่ธุรการของศาลได้แก่ จำศาลปฏิบัติหน้าที่ราชการแทน เจ้าหน้าที่ของกรมบังคับคดีในกรณี เกี่ยวกับการวางทรัพย์สิน ในกรณีคดีล้มละลาย ถ้าศาลใดไม่มีเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่ง เป็น เจ้าหน้าที่ของกรมประจำทำงานอยู่ขณะศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ก็ให้ศาลนั้นมีหนังสือแจ้งไปยังอธิบดีผู้พิพากษามาตร ซึ่งศาลอยู่ใน เขตอำนาจสั่งให้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ประจำสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์สินภูมิภาคออกไปดำเนินการต่อไป ส่วนการบังคับคดีแพ่งในศาลต่างจังหวัดคงอยู่ในอำนาจหน้าที่ของแต่ละศาลดำเนินการตาม เดิม ยก เว้นศาลใน เขตกรุงเทพมหานคร ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน กรมบังคับคดี

3.1.2 การแบ่งส่วนราชการในการบังคับคดี

สำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์สินในส่วนภูมิภาค ซึ่งมีอยู่ 9 ภาคนั้น มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการสำหรับคดี เกิดขึ้นที่ศาลซึ่งอยู่ในภูมิภาคดังต่อไปนี้

* ทั้งนี้โดยอำนาจบังคับคดีต้องเกิดจากหมายบังคับคดีของศาล หากใช้กรมบังคับคดีมีอำนาจ โดยมีกฎหมายรองรับ เป็นการเฉพาะไม่.

สำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ 1 มีศาลซึ่งอยู่ในภูมิภาค 11 ศาล คือ

ศาลจังหวัดมีนบุรี

ศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ศาลจังหวัดลพบุรี

ศาลจังหวัดชัยนาท

ศาลจังหวัดสิงห์บุรี

ศาลจังหวัดอ่างทอง

ศาลจังหวัดสระบุรี

ศาลจังหวัดปทุมธานี

ศาลจังหวัดอัญญบุรี

ศาลจังหวัดนนทบุรี

ศาลจังหวัดสมุทรปราการ (สำนักงานอยู่ที่กรมบังคับคดี)

สำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ 2 มีศาลซึ่งอยู่ในภูมิภาค 8 ศาล คือ

ศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา

ศาลจังหวัดนครนายก

ศาลจังหวัดปราจีนบุรี

ศาลจังหวัดกบินทร์บุรี

ศาลจังหวัดชลบุรี

ศาลจังหวัดระยอง

ศาลจังหวัดตราด

ศาลจังหวัดจันทบุรี (สำนักงานอยู่ที่จังหวัดชลบุรี)

สำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ 3 มีศาลซึ่งอยู่ในภูมิภาค 8 ศาล คือ

ศาลจังหวัดนครราชสีมา

ศาลจังหวัดชัยภูมิ

ศาลจังหวัดภูเขียว

ศาลจังหวัดสุรินทร์

ศาลจังหวัดศรีสะเกษ

ศาลจังหวัดอุบลราชธานี

ศาลจังหวัดยโสธร (สำนักงานอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา)

สำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ 4 มีศาลซึ่งอยู่ในภูมิภาค 10 ศาล คือ

ศาลจังหวัดขอนแก่น

ศาลจังหวัดอุดรธานี

ศาลจังหวัดหนองคาย

ศาลจังหวัดเลย

ศาลจังหวัดสกลนคร

ศาลจังหวัดนครพนม

ศาลจังหวัดมุกดาหาร

ศาลจังหวัดมหาสารคาม

ศาลจังหวัดร้อยเอ็ด

ศาลจังหวัดกาฬสินธุ์ (สำนักงานอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น)

สำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ 5 มีศาลซึ่งอยู่ในภูมิภาค 9 ศาล คือ

ศาลจังหวัดเชียงใหม่

ศาลจังหวัดลำปาง

ศาลจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ศาลจังหวัดแม่สะเรียง

ศาลจังหวัดเชียงราย

ศาลจังหวัดพะเยา

ศาลจังหวัดน่าน

ศาลจังหวัดลำพูน

ศาลจังหวัดแพร่ (สำนักงานอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่)

สำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ 6 มีศาลซึ่งอยู่ในภูมิภาค 12 ศาล คือ

- ศาลจังหวัดพิษณุโลก
- ศาลจังหวัดสุโขทัย
- ศาลจังหวัดสวรรคโลก
- ศาลจังหวัดอุตรดิตถ์
- ศาลจังหวัดตาก
- ศาลจังหวัดแม่สอด
- ศาลจังหวัดกำแพงเพชร
- ศาลจังหวัดพิจิตร
- ศาลจังหวัดเพชรบูรณ์
- ศาลจังหวัดหล่มสัก
- ศาลจังหวัดนครสวรรค์
- ศาลจังหวัดอุทัยธานี (สำนักงานอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก)

สำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ 7 มีศาลซึ่งอยู่ในภูมิภาค 8 ศาล คือ

- ศาลจังหวัดนครปฐม
- ศาลจังหวัดราชบุรี
- ศาลจังหวัดสุพรรณบุรี
- ศาลจังหวัดกาญจนบุรี
- ศาลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ศาลจังหวัดสมุทรสาคร
- ศาลจังหวัดสมุทรสงคราม (สำนักงานอยู่ที่จังหวัดนครปฐม)

สำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ 8 มีศาลซึ่งอยู่ในภูมิภาค 12 ศาล คือ

- ศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ศาลจังหวัดปากพนัง
- ศาลจังหวัดทุ่งสง
- ศาลจังหวัดชุมพร
- ศาลจังหวัดหลังสวน
- ศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศาลจังหวัดไชยา

ศาลจังหวัดระนอง

ศาลจังหวัดกระบี่

ศาลจังหวัดพังงา

ศาลจังหวัดตะกั่วป่า

ศาลจังหวัดภูเก็ต (สำนักงานอยู่ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

สำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ 9 มีศาลซึ่งอยู่ในภูมิภาค 8 ศาล คือ

ศาลจังหวัดสงขลา

ศาลจังหวัดตรัง

ศาลจังหวัดพัทลุง

ศาลจังหวัดสตูล

ศาลจังหวัดปัตตานี

ศาลจังหวัดยะลา

ศาลจังหวัดเบตง

ศาลจังหวัดนราธิวาส (สำนักงานอยู่ที่จังหวัดสงขลา)

ปัจจุบัน กรมบังคับคดีได้จัดตั้งสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ประจำศาลขึ้นอีก 6 แห่ง เพื่อทำหน้าที่บังคับคดี และวางทรัพย์ใน เขตจังหวัดของศาลนั้น คือ สำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ประจำศาลจังหวัดสมุทรปราการ ศาลจังหวัดนนทบุรี ศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช ศาลจังหวัดนครสวรรค์ ศาลจังหวัดอุตรธานี และศาลจังหวัดพัทลุง

3.1.3 หน้าที่และความรับผิดชอบของส่วนราชการ ในกรมบังคับคดีที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีแพ่ง

พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2518 ได้แบ่งแยกหน้าที่และความรับผิดชอบของส่วนราชการที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีแพ่ง ให้งานด้านนี้เป็นหน้าที่ของกองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน ซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน ตลอดจนรักษาทรัพย์สินที่ยึดของจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา ทั้งในคดีแพ่งและคดีล้มละลายของศาลในเขตกรุงเทพมหานคร คือ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแขวงธนบุรี ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง และศาลแรงงานกลาง (ยกเว้นในเขตอำนาจของศาลจังหวัดมีนบุรี คือ เขตมีนบุรี เขตหนองจอก และ

เขตลาดกระบัง) รวมทั้งการบังคับคตินายประกันตามหมายบังคับคดีของศาลอาญา ศาลอาญาธนบุรี ศาลแขวงทั้งสามศาล กรณีนายประกันผิดสัญญา หรือยึดทรัพย์สินแทนค่าปรับในคดีอาญา และการบังคับคดีแทนศาลอื่น

ในกองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สินนี้ได้แบ่งหน่วยงานออกเป็น 3 หน่วย คือ

(1) งานยึดและอายัดทรัพย์

มีหน้าที่ยึดทรัพย์และอายัดทรัพย์ ตามหมายบังคับคดีของศาลทั้งในคดีแพ่ง และคดีอาญา หรือตามคำขอของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลาย โดยมีรายละเอียดของขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติดังนี้

- ตรวจสอบการยึดทรัพย์ว่าทรัพย์ที่มีผู้มาขออายัดนั้น ได้ทำการยึดไว้ก่อนแล้วหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการยึดซ้ำ
- จัดเตรียมทำประกาศการยึดทรัพย์ของเจ้าพนักงานบังคับคดี ไปปิดยังทรัพย์ที่ยึด
- ออกไปทำการยึดทรัพย์แล้วทำรายงานการยึดทรัพย์ บัญชีทรัพย์ และแผนที่สิ่ง เชบแสดงการไปยังอสังหาริมทรัพย์ที่ยึด ทำการขนย้ายสิ่งหากริมทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ถูกยึดมาเก็บไว้ที่สถานรักษาและจำหน่ายทรัพย์สิน ของกรมบังคับคดี
- ทำหนังสือแจ้งการยึดไปยังจำเลย ผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วม เจ้าพนักงานที่ดิน ในกรณียึดที่ดิน หัวหน้าเขตท้องที่หรือนายอำเภอ ในกรณียึดโรงเรือน นายทะเบียนต่าง ๆ ผู้ควบคุมทรัพย์ที่ยึด เป็นต้น
- ออกหมายต่าง ๆ ถึงจำเลย คู่ความหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ให้ผู้รับจำนองนำส่งโฉนดและหนังสือสัญญาจำนองที่ดิน
- เสนอรายงานการยึดทรัพย์ให้ศาลทราบ และขออนุญาตขายทอดตลาด
- ทำหนังสืออายัดเงินไปยังลูกหนี้ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ทำหนังสือเตือนกรณีลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามและรายงานศาล
- ทำหนังสืออายัดห้ามโอนทรัพย์ เช่น ที่ดิน หุ่น ก่อนทำการยึด
- ทำหนังสือแจ้งถอนการยึด ถอนการอายัด และรายงานศาลถอนการ

บังคับคดี

นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2527 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 2 ตุลาคม 2527 ได้เพิ่มบทบาทของเจ้าพนักงานบังคับคดีในคดีฟ้องขับไล่ โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีต้องทำหน้าที่ส่งมอบที่ดินหรืออาคาร ให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเข้าครอบครอง รายงานศาลเพื่อมีคำสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบริวาร จัดการหรือถอนสิ่งปลูกสร้าง เป็นต้น ก่อนหน้านี้นคดีฟ้องขับไล่จะเป็น เรื่องของศาลและเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเท่านั้น

(2) งานจำหน่ายทรัพย์สิน

มีหน้าที่ดำเนินการจำหน่ายทรัพย์สินที่ยึดมาโดยวิธีขายทอดตลาด หรือโดยวิธีอื่นใดตามคำสั่งศาลซึ่งมีรายละเอียดของขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติดังนี้

- ตรวจสอบจำนวนและเอกสารที่ได้รับมาจากงานยึดและอายัดทรัพย์สิน หลังจากศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ขายแล้ว ออกหมายเรียกคู่ความให้มาแถลงหรือส่งเอกสารที่ยังบกพร่อง
- จัดทำร่างประกาศขายทอดตลาดส่งโรงพิมพ์
- ตรวจสอบประกาศขายทอดตลาดที่ได้รับคืนจากโรงพิมพ์ แล้วแยกส่งให้คู่ความและบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในคดี เสนอประกาศไปศาล ตลอดจนตรวจสอบผลการส่งประกาศ
- ออกไปทำการขายทอดตลาดทรัพย์สินตามวัน เวลาและสถานที่ตั้งระบุไว้ในประกาศขายทอดตลาด คือที่สถานรักษาและจำหน่ายทรัพย์สิน กรมบังคับคดี เลขที่ 33/3 ถนนพระปิ่นเกล้า นครชัยศรี กิโลเมตรที่ 6 แขวงฉิมพลี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร เว้นแต่ทรัพย์สินประเภทสังหาริมทรัพย์ซึ่ง เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่อาจทำการขนย้ายมาเก็บรักษาไว้เองได้ ก็จะออกไปขาย ณ ที่ซึ่งทรัพย์สินตั้งอยู่

- ตรวจสอบจำนวน ตรวจสอบคำร้องขอเฉลี่ยทรัพย์สิน หรือ คำร้องขอรับชำระหนี้
บูรณสิทธิรวม

ทั้งตรวจสอบสารบบล้มละลาย แล้วมีคำสั่งให้แสดงรายการรับ-จ่ายเงิน เพื่อจ่ายแก่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียในคดี

- ดำเนินการถอนการยึด โดยการตรวจคำร้องและมีคำสั่งเรียกเก็บเงินค่าธรรมเนียมแล้วทำหนังสือแจ้งถอนการยึดไปยังจำเลย เจ้าพนักงานที่ดินหรือนายทะเบียนต่าง ๆ

- รายงานศาลให้แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน
ให้แก่ผู้ซื้อได้หรือหากเป็นสังหาริมทรัพย์ และมีนายทะเบียนควบคุม ก็จะต้องทำหนังสือรายชื่อผู้ซื้อ
ได้ให้นายทะเบียนต่าง ๆ ทราบ

(3) งานรักษาทรัพย์

ขณะนี้กรมบังคับคดี มีสถานที่เก็บรักษาทรัพย์สินที่ยึดไว้เอง ประกอบด้วย
อาคารสำนักงาน 3 ชั้น 1 หลัง และโกดังเก็บทรัพย์อีก 4 หลัง ตั้งอยู่เลขที่ 33/3 ถนนพระปิ่น
เกล้า-นครชัยศรี กิโลเมตรที่ 6 แขวงฉิมพลี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ดังนั้นเมื่อเจ้าพนักงาน
บังคับคดีออกไปทำการยึดทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาก็จะนำทรัพย์นั้น ๆ มาเก็บรักษาไว้เองด้วย
เว้นแต่สภาพทรัพย์นั้นไม่อาจทำการขนย้ายได้ งานรักษาทรัพย์จึงต้องทำหน้าที่ดังนี้

- ทำบัญชีรายละเอียดทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานบังคับคดียึดมา ตรวจสอบ
สภาพทรัพย์แล้วนำเข้าเก็บรักษา
- นำทรัพย์สินจากที่เก็บรักษาออกมาจัดเตรียมให้เจ้าพนักงานบังคับคดี
ทำการขายทอดตลาดในแต่ละวัน
- ตรวจสอบทรัพย์สินให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาในกรณีมีการถอนการยึด
- จัดเก็บรักษาเอกสารที่สำคัญ ๆ ในคดี เช่น โฉนดที่ดิน, น.ส.3,
หนังสือสัญญาจำนองที่ดิน, ใบหุ้น, พันธบัตรรัฐบาล, สลากออมสิน เป็นต้น ที่เจ้าพนักงานบังคับคดี
ยึดมา

- ตรวจสอบตราคู่สถานที่เก็บรักษาทรัพย์ให้มั่นคง แข็งแรง

โดยในหน่วยงานที่มีอัตรางานมากก็จะแบ่งเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการออกเป็นสาย ๆ
ดังปรากฏตามแผนภูมิการแบ่งส่วนราชการ ที่ได้แสดงไว้ในภาคผนวกแผนภูมิที่ 1²⁸

²⁸ กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม, รายงานประจำปี พ.ศ. 2528-2529 กรมบังคับคดี

3.1.4 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของงานส่วนกลางภายในกรมบังคับคดี
ที่เกี่ยวกับการบังคับคดีแพ่ง

นับแต่จัดตั้งกรมบังคับคดีมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2517 เป็นต้นมา ก็ปรากฏว่า กรมบังคับคดีได้ขยายตัวเติบโตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก โดยจากอัตราค่าจ้างที่เคยมีในระยะแรก 186 คน ก็ได้เพิ่มขึ้นเป็น 900 คนเศษ ในเวลา 12 ปีต่อมา และจากการอาศัยตามห้องเล็กห้องน้อยก็มาเป็นตึก 5 ชั้น ถนนพรานนก ที่ต่อแล้ว เสริมอีกจนเกือบไม่มีที่เดินและกำลังแสวงหาที่อยู่ใหม่ที่ใหญ่กว่าและจากความเป็นกรมที่มีเงินเพียงเล็กน้อย ก็กลายมาเป็นกรมที่มีเงินฝากธนาคารระดับอภิมหาเศรษฐี 2,000 ล้านบาท ของกระทรวงยุติธรรม ซึ่งความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้ได้เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปในระยะแรก แต่ในระยะ 3-4 ปีที่ผ่านมา นั้น ตัวเลขสถิติต่าง ๆ ก็แสดงให้เห็นว่ากรมบังคับคดีได้เติบโตเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะเข่งก้าวกระโดด ด้วยอิทธิพลของปริมาณงานที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่มีหน่วยงานใดจะเทียบได้ จึงเกิดการปรับตัวเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างน่าสังเกต²⁹

การเพิ่มขึ้นของปริมาณงานของกรมบังคับคดีนี้ย่อมขึ้นอยู่กับภาวะเศรษฐกิจของประเทศ โดยเมื่อภาวะเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างราบเรียบ ปริมาณงานก็จะค่อย ๆ พุ่งสูงขึ้นทีละน้อย ตามการขยายตัวที่เกิดขึ้น แต่เมื่อใดก็ตามที่เกิดภาวะผิดปกติขึ้น งานก็จะเพิ่มขึ้นอย่างชนิดที่ตั้งตัวไม่ทัน ประสบการณ์ครั้งแรกในยุคปัจจุบันคือการล้มของบริษัทราชชาเงินทุก ในปี พ.ศ.2524 และหลังจากนั้นบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ต่าง ๆ กว่า 20 บริษัท ก็ค่อย ๆ ล้มต่อ ๆ กันมา และติดตามด้วยการล้มของวงแชร์ต่าง ๆ อีก 9 วง เช่น แชร์แม่หม้อย แม่กแก้ว และแชร์ชาเตอร์ เป็นต้น และซ้ำเติมด้วยภาวะเศรษฐกิจหดตัวที่ทำให้ศาลแพ่งมีงานทำเพิ่มขึ้นอย่างกระทันหัน ซึ่งก็มาลงท้ายที่

²⁹อมรศักดิ์ นพรมภา, "ความเปลี่ยนแปลงของกรมบังคับคดี", รายงานประจำปี พ.ศ. 2528-2529 กรมบังคับคดี (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, 2530) หน้า 103.

กรมบังคับคดีจากเหตุดังกล่าวทั้งหมดนี้จึงทำให้เกิดตัวเลขปริมาณงานดังต่อไปนี้³⁰

ปี พ.ศ.	บังคับคดีแพ่ง			บังคับคดีล้มละลาย	
	ยึดทรัพย์	อายัดทรัพย์	จำหน่ายทรัพย์	ค่าขอรับชำระหนี้	ทางหนี้
2523	1308	362	1638	2435	95
2524	1709	382	1440	1056	2045
2525	1867	604	1470	695	2704
2526	3426	691	1641	2102	2874
2527	4021	813	2221	1411	756
2528	5210	1337	2356	11486	1108
2529	10367	1815	5697	35894	2465

ด้วยเหตุแห่งการเพิ่มปริมาณงานมากขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างขึ้นภายในกรมบังคับคดี ในทุกส่วนราชการ แต่ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการบังคับคดีแพ่งเท่านั้น ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงดังนี้ คือ

จากลักษณะงานด้านการบังคับคดีแพ่งที่เป็นของกองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน ที่แบ่งงานออกเป็นฝ่ายยึดและอายัดทรัพย์และฝ่ายจำหน่ายทรัพย์ ดังได้กล่าวแล้วนั้น ปรากฏว่าทำให้เกิดปัญหาเกิดความแตกต่างในลักษณะการปฏิบัติงาน เป็นข้อได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างเจ้าหน้าที่ ปริมาณงานก็ไม่สมดุลย์กัน การปฏิบัติงานก็ไม่ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน เพราะฝ่ายจำหน่ายต้องเสียเวลามาศึกษา ส่วนวันที่ฝ่ายยึดส่งมาให้ และขายทรัพย์ที่ยึดโดยไม่เคยมีโอกาสดูเห็นทรัพย์นั้นมาก่อน ทั้งยังทำให้คู่ความและประชาชนที่มาติดต่อราชการเกิดความสับสนและยุ่งยากที่ต้องติดต่อกับเจ้าพนักงานหลายคน ในการสอบถามและติดตามเรื่อง และที่สำคัญคือทำให้เจ้าพนักงานบังคับคดีขาดความรู้ความชำนาญทุกขั้นตอนของคดี อันทำให้เจ้าพนักงานบังคับคดีขาดความรู้ความชำนาญทุกขั้นตอนของคดี อันทำให้เป็นอุปสรรคในการแต่งตั้งโยกย้ายในโอกาสต่อไปด้วย

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 104.

การจัดโครงสร้างใหม่จึงเกิดขึ้น คือ การรายงานของทั้งสองฝ่าย เข้าด้วยกัน แล้วจัดตั้งหน่วยงานใหม่เป็น "กองบังคับคดีแพ่ง 1-2" (ปัจจุบันมีถึง กองแห่ง 3) เจ้าพนักงานบังคับคดีในแต่ละกองจะรับผิดชอบปฏิบัติงานตั้งแต่เริ่มการยึดอายัดไปจนถึงการขายทอดตลาดทรัพย์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ทำให้เกิดผลดี เช่นเดียวกับการจัดโครงสร้างการบังคับคดีล้มละลายใหม่³¹ ซึ่งคือ

- (1) ทำให้เจ้าพนักงานมีความรู้ความสามารถทุกขั้นตอน
- (2) สามารถโยกย้ายสับเปลี่ยนอัตรากำลัง เจ้าพนักงานทดแทนกันได้ตลอดเวลา
- (3) ทำให้ไม่เกิดข้อขัดข้องในการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งเจ้าหน้าที่
- (4) สามารถจัดส่งเจ้าหน้าที่ (นิติกร) ออกไปปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาคตามโครงการขยายหน่วยงานได้
- (5) ขจัดปัญหาความไม่เสมอภาคในการแบ่งงานให้แต่ละกองรับผิดชอบ
- (6) เมื่อปริมาณงานเพิ่มขึ้น ทำให้สามารถขยายหน่วยงานเพิ่มตามขึ้นได้ ตามจำนวนคดีที่เพิ่ม
- (7) สามารถลดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน ประหยัดเวลา กำลังคน และงบประมาณที่สูญเสียไป
- (8) เป็นการสะดวกแก่ประชาชนในการติดต่อราชการ
- (9) สามารถตรวจสอบผลหรือความคืบหน้าในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบได้สะดวก
- (10) ลดปัญหาในการขอโยกย้ายสับเปลี่ยนหน่วยงานของเจ้าหน้าที่ภายในกรม
- (11) ทำให้เกิดบรรยากาศในการแข่งขันกันปฏิบัติงานระหว่างกอง

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ก็ คือ การย้ายไปสู่อดีตตั้งแต่ครั้งยังเป็นกองบังคับคดีแพ่งและกองบังคับคดีล้มละลาย ที่เจ้าพนักงานบังคับคดีและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่ละคนจะรับผิดชอบจำนวนคดีแต่ละเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ

³¹ กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม, รายงานประจำปี พ.ศ. 2528-2529 กรมบังคับคดี,

นอกจากงานทั้งสองด้านนี้แล้ว กรมบังคับคดียังได้เปลี่ยนแปลงการแบ่งงานของกองคลัง และสำนักงาน เลขาธิการกรม เสียด้วยบางส่วน โดยแยกฝ่ายคำนวณและเฉลี่ยทรัพย์สินออกเป็นหน่วยงานอิสระระดับกองและเพิ่มฝ่ายบัญชีทรัพย์สินขึ้นมาใหม่ในกองคลัง พร้อมกับโอนสถานรักษาและจำหน่ายทรัพย์สินมาขึ้นกับสำนักงาน เลขาธิการกรม

การเปลี่ยนแปลงระบบงานครั้งนี้ ได้ลงมือกระทำกัน เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2529 โดยคำสั่งของท่านอธิบดี (สวิน อักษรายุธ)³² และเมื่อสิ้นเดือน เมษายน 2530 ก็ได้มีการประเมินผลของการเปลี่ยนแปลงโดยเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่จำนวน เท่ากัน ในระยะ 6 เดือน ก่อนการเปลี่ยนแปลง และ 6 เดือนหลังการเปลี่ยนแปลง ก็ได้ตัวเลขที่น่าพอใจว่า ในด้านการบังคับคดีแพ่ง งานอาัยคดีทรัพย์สินเคยทำได้เสร็จเฉลี่ยเดือนละ 14.2 เรื่อง ได้เพิ่มเป็น 33.8 เรื่อง การยึดทรัพย์สินเคยทำได้เสร็จ 261.3 เรื่องต่อเดือน ก็เพิ่มขึ้นเป็น 356 เรื่อง และการจำหน่ายทรัพย์สินได้เพิ่มจาก 86.3 เป็น 275.4 เรื่องต่อเดือน ซึ่งกล่าวโดยสรุปก็คือ เพียงแค่เปลี่ยนแปลงระบบงานก็สามารถผลิตผลงานได้เพิ่มขึ้น นับเป็น 2-3 เท่าตัวทีเดียว³³

สำหรับโครงสร้างใหม่ดังกล่าวนี้ อาจแสดงให้เห็นทั้งหมดได้ ดังปรากฏตามแผนภูมิแบ่งส่วนราชการกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม โครงสร้างใหม่ ดังแสดงแนบในภาคผนวก แผนภูมิที่ 2 ซึ่งเป็นไปตามคำสั่งกรมบังคับคดีดังต่อไปนี้³⁴

³² ดู คำสั่งกรมบังคับคดี ที่ 223/2529 เรื่องการปฏิบัติราชการกรมบังคับคดี สั่ง ณ วันที่ 10 กันยายน 2529 โดยนายสวิน อักษรายุธ อธิบดีกรมบังคับคดี.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าแทรกพิเศษ.

คำสั่งกรมบังคับคดี

ที่ 223/2529

เรื่อง การปฏิบัติราชการกรมบังคับคดี

ด้วยปรากฏว่าปริมาณงานของกรมบังคับคดีได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งการจัดระบบงาน การปกครองบังคับบัญชา หน้าที่ความรับผิดชอบ ตลอดจนสถานที่และอุปกรณ์ของส่วนกลางกรมบังคับคดีที่มีอยู่เดิมจำเป็นต้องมีการปรับปรุงใหม่ เพื่อให้การปฏิบัติราชการของกรมบังคับคดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ฉะนั้น จึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

1. ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ กองพิทักษ์ทรัพย์ กองจัดการทรัพย์สิน และกองดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา แต่ละคนรับผิดชอบงานในหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตลอดกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายขึ้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตั้งแต่ต้นจนจบเท่าที่กำหนดไว้ให้เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของกองทั้ง 3 เว้นแต่ที่กำหนดไว้ในข้อ 6
2. ให้เจ้าพนักงานบังคับคดี กองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน แต่ละคนรับผิดชอบงานในหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี ตลอดทุกขั้นตอนของการบังคับคดีแพ่งเท่าที่กำหนดไว้ให้เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของกองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน
3. ให้จัดกลุ่มข้าราชการและลูกจ้างของกองพิทักษ์ทรัพย์ กองจัดการทรัพย์สิน และกองดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา ออกเป็น 5 กลุ่ม โดยเรียกชื่อตามลำดับ คือ กองพิทักษ์ทรัพย์ (บังคับคดีล้มละลาย 1) กองพิทักษ์ทรัพย์ (บังคับคดีล้มละลาย 2) กองจัดการทรัพย์สิน (บังคับคดีล้มละลาย 3) กองจัดการทรัพย์สิน (บังคับคดีล้มละลาย 4) และกองดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา (บังคับคดีล้มละลาย 5)
4. ให้จัดกลุ่มข้าราชการและลูกจ้างของกองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สินออกเป็น 2 กลุ่ม โดยเรียกชื่อตามลำดับคือ กองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน (บังคับคดีแพ่ง 1) และกองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน (บังคับคดีแพ่ง 2) ดังปรากฏในบัญชี 2 ที่แนบท้ายคำสั่งนี้ และให้นำความในวรรคสองของข้อ 3 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

5. ให้ฝ่ายคำนวณและเฉลี่ยทรัพย์สินปฏิบัติงาน เป็นอิสระ เสมือน เป็นหน่วยงานระดับกอง โดยให้หัวหน้าฝ่ายรับผิดชอบปฏิบัติราชการใน และผู้อำนวยการกองและประกอบด้วยข้าราชการ และลูกจ้างที่ปฏิบัติงานอยู่แล้วในฝ่ายนี้ และให้มีผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้านธุรการตามบัญชี 3 ท้ายคำสั่งนี้

ให้ผู้อำนวยการกองคลัง เป็นผู้วินิจฉัยรายละเอียดของการแบ่งแยกงานระหว่างกองคลัง กับฝ่ายคำนวณและเฉลี่ยทรัพย์สินตามที่เห็นสมควร

6. ให้กองคลังรับผิดชอบปฏิบัติงานบัญชีทรัพย์สิน และงานชำระบัญชี ที่อยู่ในความรับผิดชอบของกองจัดการทรัพย์สิน และกอง พิทักษ์ทรัพย์สิน โดยให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานดังกล่าวทั้งที่เป็น ข้าราชการลูกจ้าง และลูกจ้างในคดีดังปรากฏในบัญชี 4 ท้ายคำสั่งนี้ปฏิบัติงานภายใต้การบังคับบัญชา ของผู้อำนวยการกองคลัง และให้มีฐานะเสมือน เป็นฝ่ายหนึ่งของกองคลัง เรียกชื่อว่า "ฝ่ายบัญชี ทรัพย์สิน" โดยให้นำความในวรรคสอง ของข้อ 3 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

การแบ่งงานและการกำหนดตัวผู้รับผิดชอบในฐานะหัวหน้างานและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ให้เป็นไปตามที่กองคลัง เห็นสมควร

7. ให้สำนักงาน เลขาธิการกรมรับผิดชอบงานรักษาทรัพย์สิน โดยให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน อยู่ในงานรักษาทรัพย์สินทั้งหมดอยู่ใต้การบังคับบัญชาของ เลขาธิการกรม

8. ผู้ที่มีตำแหน่งประจำสังกัดหน่วยงานใด แต่โดยคำสั่งนี้ต้องปฏิบัติราชการในหน่วยงาน อื่นให้ถือว่าช่วยปฏิบัติราชการ ในหน่วยงานใหม่ตามที่กำหนดในคำสั่งนี้

9. การกำหนดความรับผิดชอบในส่วนงานบังคับคดีล้มละลาย และบังคับคดีแพ่ง ให้เป็นไป ตามหลักเกณฑ์ท้ายคำสั่งนี้

10. การแบ่งสถานที่และครุภัณฑ์ต่าง ๆ ของหน่วยงานที่มีการเปลี่ยนแปลง ให้เป็นไป ตามที่กำหนดไว้ท้ายคำสั่งนี้

11. การยืมทรัพย์สิน และจำหน่ายทรัพย์สิน ในคดีล้มละลายให้อยู่ในความรับผิดชอบดำเนินการ ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สินเจ้าของส่วนวนคดีล้มละลาย ทั้งนี้ เฉพาะคดีที่เกิดใหม่หลังคำสั่งนี้

12. การจัดทำสารบบและรูปแบบงานธุรการให้ผู้อำนวยการกองต่าง ๆ ที่รับผิดชอบงาน ลักษณะเดียวกันปรึกษาหารือและดำเนินการให้สอดคล้องเหมือนกัน เท่าที่กระทำได้

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 15 กันยายน 2529 เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 10 กันยายน 2529

(ลงชื่อ) สวิน อักษรราษฎร์

(นายสวิน อักษรราษฎร์)

อธิบดีกรมบังคับคดี

การแบ่งสถานที่และครุภัณฑ์

1. ให้นำหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งอยู่ในห้องทำงานดังต่อไปนี้

กองบังคับคดีล้มละลาย 1	กอง พิทักษ์ทรัพย์
กองบังคับคดีล้มละลาย 2	บางส่วนของกองคำ เนิน คดีแพ่งและคดีอาญา
กองบังคับคดีล้มละลาย 3	กองจัดการทรัพย์สิน
กองบังคับคดีล้มละลาย 4	ห้องประชาสัมพันธ์ ชั้นล่าง
กองบังคับคดีล้มละลาย 5	บางส่วนของกองคำ เนิน คดีแพ่งและคดีอาญา และห้องประชุม เล็ก ชั้น 4
กองบังคับคดีแพ่ง 1	กองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน
กองบังคับคดีแพ่ง 2	สำนักงานวางทรัพย์กลาง
ฝ่ายคำนวณและเฉลี่ยทรัพย์	ห้องพิมพ์ยึดและอายัดทรัพย์
ฝ่ายบัญชีทรัพย์สิน	ห้องฝ่ายคำนวณและเฉลี่ยทรัพย์
สำนักงานวางทรัพย์กลาง	ภาค 1 ผู้ตรวจการบังคับคดี
ภาค 1	ห้องประชุม เล็ก ชั้น 5

2. โต๊ะ เก้าอี้ ตู้เอกสาร และพิมพ์ดีด ให้ติดตัวเจ้าของเดิมหรือผู้ที่ใช้งานอยู่เดิม เว้นแต่จะตกลงแลกเปลี่ยนกัน
3. โทรศัทพ์และ เครื่องถ่ายเอกสาร ให้เลขานุการกรมและงานพัสดุรับผิดชอบจัดแบ่งหรือขอเพิ่มให้เพียงพอ
4. ให้งานพัสดุกองคลังและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ต้องการโยกย้ายสถานที่และสิ่งของ จัดเจ้าหน้าที่มาทำการขนย้ายในวันเสาร์ที่ 13 กันยายน 2529 หรือก่อนหน้านั้น เว้นแต่จะมีเหตุผลพิเศษเป็นอย่างอื่น

หลักเกณฑ์การกำหนดความรับผิดชอบในส่วนงาน

ส่วนงานบังคับคดีล้มละลาย

1. ส่วนงานคดีแชร์ทุกเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วและที่จะเกิดต่อไป ยกเว้นคดียายเอกยุทธ อัญชัน-บุตร บริษัทชาเตอร์อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด กับพวกและคดีบริษัทมิลเลียนเนียร์คอร์ปอเรชั่น จำกัด กับพวก ให้อยู่ในความรับผิดชอบของกองพิทักษ์ทรัพย์ (บังคับคดีล้มละลาย 1)

2. ส่วนวนคดีดังต่อไปนี้ให้อยู่ในความรับผิดชอบของกองจัดการทรัพย์สิน (บังคับคดีล้มละลาย 3) ๓ หน้า 126 ประกอบ

3. นอกจากที่กล่าวแล้วในข้อ 1 และ 2 ให้บรรดาส่วนวนกลาง และส่วนวนสาขาของคดีที่หมายเลขคดีแดงลงท้ายด้วย 1 และ 6 2 และ 7 3 และ 8 4 และ 9 5 และ 0 อยู่ในความรับผิดชอบของกองบังคับคดีล้มละลาย 1 ถึง 5 ตามลำดับ

ในกรณีที่คดีล้มละลายอยู่ในชั้นพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวให้ถือ เลขคดีดำ เป็นหลักในการกำหนดความรับผิดชอบและเมื่อมี เลขคดีแดงแล้วให้โอนไปกองอื่นตามหลักที่กำหนดในวรรคหนึ่ง

4. ในกรณีที่ศาลแจ้งคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ในคดีแชร์ คดีเงินทุนหลักทรัพย์ หรือคดีอื่นใดที่มีความสำคัญให้สำนักงานเลขานุการกรมรายงานให้อธิบดีกรมบังคับคดีทราบ เพื่อมีคำสั่งต่อไป

5. ให้กอง พิทักษ์ทรัพย์ และกองจัดการทรัพย์สิน รวบรวมส่วนวนต่าง ๆ ที่จะต้องส่งมอบให้กองอื่นรับผิดชอบให้พร้อมที่จะส่งมอบได้ในวันที่ 15 กันยายน 2529

6. เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ กองพิทักษ์ทรัพย์ และกองจัดการทรัพย์สิน ที่ส่วนวนในความรับผิดชอบของตนได้รับคำสั่งให้ทำความเห็นแล้ว แต่ยังค้างการทำความเห็นอยู่ และส่วนวนนั้นก็จะตกอยู่ในความรับผิดชอบของกองอื่น ให้รีบทำความเห็นให้เสร็จสิ้นภายในวันที่ 30 กันยายน 2529 เว้นแต่ส่วนวนที่มีคำสั่งให้ทำความเห็นหลังวันที่ 31 สิงหาคม 2529 จะรอการทำความเห็นไว้ก่อนก็ได้ แต่ต้องทำให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 31 ตุลาคม 2529 แล้วนำมามอบให้เจ้าของส่วนวนคนใหม่ โดยให้ถือ เป็นผลงานของเจ้าของส่วนวนคนใหม่

7. ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ กองดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา รับผิดชอบส่วนวนที่มีอยู่ในความรับผิดชอบของตนต่อไป โดยให้ประสานงานกับเจ้าของส่วนวนคนใหม่ และให้รับผิดชอบจนถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2529 เว้นแต่เจ้าของส่วนวนคนใหม่จะยอมรับรับผิดชอบต่อไปก่อนหน้านั้น

ส่วนวนคดีแพ่ง

ให้แบ่งส่วนวนบังคับคดีแพ่งออกเป็น เลขคดีและ เลขคู่ตามหมายเลขคดีแดง แล้วให้อยู่ในความรับผิดชอบของกองบังคับคดีแพ่ง 1 และกองบังคับคดีแพ่ง 2 ตามลำดับ

สำหรับส่วนวนที่มีแต่ เลขคดีดำให้ถือ เลขคดีดำ เป็นหลัก หากต่อมา มี เลขคดีแดงให้โอนความรับผิดชอบไปยังกองที่กำหนดไว้ตามวรรคหนึ่ง

ผลของการจัดโครงสร้างใหม่นี้ เมื่อได้เปรียบเทียบผลงานรวมที่ได้ทำได้อีกก่อนจัดโครงสร้างกับหลังจัดโครงสร้างแล้วปรากฏว่าปริมาณงานได้เพิ่มขึ้นสูงอย่างน่าสังเกต ทั้งนี้โดยเทียบปริมาณงานเฉลี่ย 6 เดือน ปรากฏว่าด้านการบังคับคดีล้มละลาย และบังคับคดีแพ่ง มีผลงานเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวโดยประมาณ นับว่าการจัดโครงสร้างใหม่ดังกล่าวนี้ได้รับความสำเร็จอย่างสูง ในขณะนี้ก็คงเหลือเพียงการดำเนินการให้มีพระราชกฤษฎีการองรับโครงสร้างใหม่นี้ต่อไปเท่านั้น

3.2 บุคลากรที่ดำเนินการบังคับคดี

บุคลากรที่ดำเนินการบังคับคดีทางแพ่ง คือ เจ้าพนักงานบังคับคดี ซึ่งมีความหมายการแต่งตั้งและฐานะทางกฎหมาย อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ และค่าตอบแทน ดังนี้

3.2.1 ความหมายของเจ้าพนักงานบังคับคดี

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พุทธศักราช 2477 ภาค 1 ลักษณะ 1 บังทวิเคราะห์ศัพท์ มาตรา 1(14) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า "เจ้าพนักงานบังคับคดีหมายความว่า เจ้าพนักงานศาลหรือพนักงานอื่นผู้มีอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้อยู่ในอันที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในภาค 4 แห่งประมวลกฎหมายนี้ เพื่อคุ้มครองสิทธิของคู่ความในระหว่างการพิจารณาหรือเพื่อบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

ทั้งนี้ โดยมีอำนาจกระทำการได้ภายใน เขตอำนาจของศาลที่ออกหมายบังคับคดีหรือคำสั่ง และหากจะต้องบังคับคดีนอกเขตอำนาจศาลที่ออกหมายก็ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีนั้นขอให้ศาลที่ออกหมายนั้นส่งหมายไปขอให้ศาลแห่งท้องที่ดำเนินการบังคับคดีแทน³⁵

และตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พุทธศักราช 2477 มาตรา 5 (ข) ก็ได้กำหนดให้เจ้าพนักงานบังคับคดีอยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม และอยู่ภายใต้อำนาจการออกกฎหมายปกครองของรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม โดยได้กำหนดว่า

³⁵ กระทรวงยุติธรรม, คู่มือธุรการศาล เล่ม 2, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด จงเจริญการพิมพ์, 2530), หน้า 1336.

"มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจออกกฎกระทรวงตามประมวลกฎหมายนี้ ในเรื่องต่อไปนี้

(ข) จัดวางระเบียบทางธุรการในเรื่องเจ้าพนักงานศาล (เช่น จำศาล เจ้าพนักงานบังคับคดี และนักการส่งบัตรหมาย) รวมทั้งการกำหนดค่าธรรมเนียม (นอกจากที่ระบุไว้ในตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายนี้) ตลอดทั้งการหาค่าใช้จ่ายให้บุคคลเหล่านั้น"

จากการแบ่งส่วนราชการใหม่ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน พ.ศ.2515 (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2517 ดังที่ได้กล่าวถึงแล้วนั้น กรมบังคับคดีจึงมีอำนาจหน้าที่บังคับคดีแห่ง คดีล้มละลาย และดำเนินการเกี่ยวกับงานวางทรัพย์ได้ทั่วประเทศ โดยการบังคับคดีแห่งศาลใน เขตกรุงเทพมหานครก็กระทำได้โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีของกองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน กรมบังคับคดี โดยมีหน้าที่ดำเนินการและปฏิบัติตามหมายบังคับคดีของศาลในกรุงเทพมหานครนั้น ส่วนในศาลในต่างจังหวัด การบังคับคดีแห่งก็ยังคงอยู่ในอำนาจหน้าที่ของแต่ละศาลที่จะดำเนินการต่อไปตาม เดิม

สำหรับอำนาจการปกครองบังคับบัญชา เจ้าพนักงานบังคับคดีนั้น ในส่วนกลาง ก็ต้องฟังการบังคับบัญชาโดยตรงจากอธิบดีกรมบังคับคดีส่วน ในส่วนภูมิภาคนั้นก็ให้มีระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการปกครองและการปฏิบัติราชการของสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคและสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ประจำศาล พ.ศ.2521 คือ

1.1 กำหนดให้ข้าราชการและลูกจ้างในสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ ภูมิภาคและสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ประจำศาลฟังการบังคับบัญชาจากอธิบดีผู้พิพากษาภาค หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล เสมือนหนึ่ง เป็นผู้บังคับบัญชาของตนโดยตรง เว้นแต่ข้าราชการและลูกจ้างในสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคที่ 1 ให้ฟังการบังคับบัญชาโดยตรงจากอธิบดีกรมบังคับคดี

1.2 ให้อธิบดีผู้พิพากษาภาคหรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลควบคุมดูแลให้ข้าราชการและลูกจ้างในสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาค และสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ประจำศาล ปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัยข้าราชการ

1.3 อธิบดีผู้พิพากษาภาคหรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลอาจสั่งให้ข้าราชการและลูกจ้างในสำนักงานบังคับคดี และวางทรัพย์ภูมิภาคและสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ ประจำศาลปฏิบัติ

* ทั้งนี้โดยมีอำนาจตามหมายบังคับคดีของศาล ดังกล่าวแล้วในข้อ 3.1.1 เรื่อง -

ราชการอื่น ในสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตราหรือศาลได้ตามที่เห็นสมควร³⁶

เจ้าพนักงานบังคับคดีตามกฎหมายดังกล่าว ได้แก่บุคคล 2 ประเภท คือ

- (1) เจ้าพนักงานศาล
- (2) พนักงานอื่น

ซึ่งจะต้องเป็นผู้มีอำนาจในอันที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในภาค 4 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อคุ้มครองสิทธิของคู่ความในระหว่างการพิจารณา เช่น เสมียนฝึกหัดของศาล ไม่มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานศาล ผู้ใดขัดขวางเสมียนฝึกหัดในการยึดทรัพย์ ไม่มีความผิดฐานขัดขวางเจ้าพนักงานผู้กระทำการตามหน้าที่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1406/2479) และเจ้าพนักงานตำรวจไม่ใช่เจ้าพนักงานบังคับคดีตามกฎหมาย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1663/2498) และเจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ได้อยู่ถึงผู้พิพากษา แม้ผู้พิพากษานั้น เป็นผู้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้บังคับคดีก็ตาม³⁷

3.2.2 การแต่งตั้งและฐานะทางกฎหมายของเจ้าพนักงานบังคับคดี

ในการบังคับคดีที่ต้องมีการบังคับคดี โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีศาลซึ่งออกหมายบังคับคดี จะต้องตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดี คือจะให้ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดี ศาลก็ต้องออกหมายบังคับคดีตั้งผู้นั้น เป็นเจ้าพนักงานบังคับคดี สำหรับในกรุงเทพมหานคร ก็เป็นเจ้าพนักงานในกรมบังคับคดี ส่วนศาลในต่างจังหวัด ก็ให้ศาลทำหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานบังคับคดี ส่วนการกำหนดเจ้าพนักงานบังคับคดีผู้ไปยึดทรัพย์ในส่วนกลางนั้น ผู้อำนวยการกองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน กรมบังคับคดี จะเป็นผู้กำหนด³⁸

³⁶ กรมบังคับคดี, ประมวลระเบียบราชการ คำสั่งและข้อบังคับ กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2528 (กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการกรมบังคับคดี, 2528), หน้า 157-163.

³⁷ พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 808.

³⁸ ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 หมวดที่ 2 บทที่ 2 ข้อ 10.

เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ว่าเป็นเจ้าพนักงานศาลหรือเจ้าพนักงานอื่น ก็มีฐานะเป็น เจ้าพนักงานของศาล ที่จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของศาล หากได้แยกออกไปจากศาลไม่ และเนื่องจากอำนาจเกี่ยวกับการบังคับคดีเป็นอำนาจศาล ฉะนั้น เมื่อศาลสั่งอย่างใดเจ้าพนักงานบังคับคดีก็ต้องปฏิบัติตาม จะอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งศาลทำได้ไม่ เช่น เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีกำหนดและเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการยึดทรัพย์ แต่กรณีไม่เป็นที่ตกลงกัน คู่ความได้เสนอเรื่องต่อศาลขอให้ชี้ขาด ศาลสั่งให้เรียกเก็บค่าธรรมเนียมตามที่ชี้ขาด เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องปฏิบัติตาม ไม่มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้แย้ง (คำพิพากษาฎีกาที่ 234/2506) และนอกจากนี้ เจ้าพนักงานบังคับคดีนี้ก็ไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือเป็นคู่ความในคดีด้วยแต่ประการใด (คำพิพากษาฎีกาที่ 251/2506 และ 1085/2525)

สำหรับข้อความในคำจำกัดความว่า "...เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการบังคับคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิของคู่ความ..." นั้น มีความหมายว่า เป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของทั้งโจทก์และจำเลย หากใช้เป็นตัวแทนเฉพาะโจทก์เท่านั้นไม่ แต่ถือว่าดำเนินการแทนจำเลยด้วย ดังนั้น ในการบังคับคดี ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ทรัพย์สินใดๆ ก็ต้องเป็นทรัพย์สินของคู่ความในคดี เช่น เงินที่ผู้ประมูลซื้อที่ดินจากการขายทอดตลาด นำมาวางศาลเป็นเงินมัดจำนั้น เมื่อผู้ซื้อผิดสัญญาและศาลสั่งริบมัดจำ เงินจำนวนนั้นก็ตกเป็นรายได้ของแผ่นดินไม่ แต่ถือว่าเป็นเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาในการบังคับคดีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีรวบรวมเอาไว้ เพื่อชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต่อไป (คำพิพากษาฎีกาที่ 691/2522) และถ้ามีเงินเหลือก็ต้องคืนให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาต่อไปเช่นกัน³⁹

³⁹พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 809.

3.2.3 อำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 278 วรรคแรก บัญญัติว่า "ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งภาคนี้ ว่าด้วยอำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี นับแต่วันที่ได้ส่งหมายบังคับคดีให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือถ้าหมายนั้นมิได้ส่งนับแต่วันออกหมายนั้น เป็นต้นไป ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจ ฯลฯ" การเริ่มต้นของอำนาจและหน้าที่ จึงแยกได้เป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 กรณีที่มีการส่งหมายบังคับคดี ให้นับแต่วันที่ส่งหมายบังคับคดีให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา

กรณีที่ 2 กรณีที่ไม่มีการส่งหมายบังคับคดี ให้นับแต่วันออกหมายบังคับคดี เป็นต้นไป เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจดำเนินการได้ เช่น ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบคำบังคับแล้ว และนำเงินมาชำระตามคำพิพากษา เจ้าพนักงานบังคับคดีรับเงินนั้นไว้ได้⁴⁰

เมื่ออำนาจและหน้าที่ได้เริ่มต้นขึ้นตามกรณีดังกล่าวแล้ว เจ้าพนักงานก็จะมีอำนาจดำเนินการตามกฎหมายตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในภาค 4 ลักษณะ 2 หมวดที่ 1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 ซึ่งพอสรุปได้ว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจ ดังนี้

- (1) ในฐานะเป็นผู้แทนเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในอันที่จะรับชำระหนี้หรือทรัพย์สินที่ลูกหนี้นำมาวาง และออกไปรับให้ (มาตรา 278 วรรคแรก)
- (2) ยึดอายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาและยึดถือไว้และรับผิดชอบในการรักษาทรัพย์สินไว้โดยพลอดภัย
- (3) จัดการให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ถูกศาลพิพากษาให้ขังไว้ หรือให้ออกไป หรือให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากอสังหาริมทรัพย์ ที่อยู่อาศัย หรือทรัพย์สินที่ครอบครองโดยทำลาย ขนย้าย รื้อถอน และขอให้ศาลออกหมายจับ (มาตรา 296 ทวิ วรรค 2)

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 809-810.

(4) มีอำนาจที่จะเอาทรัพย์สินต่าง ๆ เช่นว่านั้นออกขายทอดตลาด กับทั้งมีอำนาจที่จะจำหน่ายทรัพย์สิน หรือเงินรายได้จากการนั้น (มาตรา 278 วรรคแรก)

(5) มีอำนาจเท่าที่จำเป็น เพื่อที่จะตรวจค้นสถานที่ใด ๆ อันเป็นของลูกหนี้ ซึ่งได้ครอบครอง ทั้งมีอำนาจที่จะยึด และตรวจสอบบัญชีหรือแผ่นกระดาษ และทำการใด ๆ ตามสมควร เพื่อ เปิดสถานที่ หรือบ้านที่อยู่อาศัยหรือโรงเรือน รวมทั้งผู้นิรภัย ผู้ หรือที่เก็บของอื่น ๆ (มาตรา 279 วรรค 2)

และในกรณีที่มีผู้ขัดขวาง เจ้าพนักงานบังคับคดีก็ชอบที่จะร้องขอความช่วยเหลือจากเจ้าพนักงานตำรวจ เพื่อดำเนินการบังคับคดีต่อไปได้ (มาตรา 279 วรรค 3)

(6) กรณีทรัพย์สินใดถูกยึดและอายัดไว้โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อการบังคับคดีแล้ว ไม่มีอำนาจยึดและอายัดซ้ำอีก (มาตรา 290)

(7) มีอำนาจที่จะไม่ขายทรัพย์สินที่ยึดไว้ในราคาที่ต่ำ โดยการงดขายชั่วคราว

(8) มีอำนาจดำเนินวิธีการบังคับทั่ว ๆ ไป ตามที่ศาลได้กำหนดไว้ในหมายบังคับคดี (มาตรา 278 วรรคแรก)

ส่วนหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีในการดำเนินการบังคับคดีแห่ง คือ เมื่อได้รับหมายบังคับคดี และคำร้องขอให้บังคับคดีของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือผู้แทนเจ้าหนี้แล้วก็ต้องดำเนินการตามคำร้องขอต่อไปโดยตามขั้นตอนแห่งการบังคับคดีต่าง ๆ ทั้งนี้โดยสรุปหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ดังนี้

1) ต้องดำเนินการบังคับคดีนับแต่วันที่ได้ส่งหมายบังคับคดีแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา (มาตรา 278 วรรคแรก)

2) ต้องดำเนินการบังคับคดีในระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก ในวันทำงานปกติ เว้นแต่ในกรณีมีเหตุฉุกเฉินโดยได้รับอนุญาตจากศาล (มาตรา 278 วรรคแรก)

3) ต้องทำบันทึกแล้วรักษาไว้ในที่ปลอดภัย ซึ่งวิธีการบังคับที่ได้จัดทำไป และรายงานศาลเป็นระยะ ๆ (มาตรา 278 วรรค 3)

4) ต้องส่งคำบอกกล่าว งดการบังคับคดีให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาและบุคคลภายนอก ซึ่งการงดการบังคับนั้นอาจเกิดขึ้นโดย

(ก) ศาลมีคำสั่ง (มาตรา 292 วรรค 3)

- (ข) เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษามีหนังสือแจ้งงดการบังคับคดีไว้ชั่วคราว ไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดี (มาตรา 292(3))
- (ค) เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามความในมาตรา 154
- (ง) เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามความในมาตรา 154
- (จ) เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้แจ้งเป็นหนังสือว่าตนสละสิทธิในการบังคับคดีนั้น (มาตรา 295 (2))
- (ฉ) คำพิพากษาได้ถูกกลับในชั้นที่สุด หรือหมายบังคับคดีได้ถูกยกเลิก (มาตรา 295 (3))

5) ต้องจัดทำประกาศโฆษณาการขายทอดตลาด โดยระบุทรัพย์สิน วัน เวลา และสถานที่ ที่จะทำการขายทรัพย์สิน⁴¹

อนึ่ง ในเรื่องเกี่ยวกับอำนาจและหน้าที่นี้ มีข้อสังเกตที่สำคัญบางประการ คือ

ในการที่เจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติการแทนเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษานั้น ถ้าปรากฏว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาชำระหนี้ หรือนำทรัพย์สินมาวางต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี เพื่อชำระหนี้ตามคำพิพากษา และเจ้าพนักงานบังคับคดีรับไว้แล้วก็จะมีผลเท่ากับเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้ชำระหนี้ ทรัพย์สินดังกล่าวนั้นย่อมตกเป็นของเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาทันที ตัวอย่างเช่น กรณีที่ศาลพิพากษาให้เลิกห้างหุ้นส่วนให้จำเลยให้ค่าหุ้นแก่โจทก์ จำเลยได้นำเงินมาวางศาลตามคำบังคับเพื่อชำระแก่โจทก์ เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาในคดีอื่นจะมาขอเฉลี่ยหนี้ในเงินจำนวนนี้ไม่ได้ เพราะเป็นเงินที่จำเลยนำมาชำระเอง เพื่อชำระให้โจทก์ให้พ้นจากความรับผิดชอบในหนี้จำนวนนี้ให้ระงับไป มิได้สงวนสิทธิหรือโต้แย้งการจ่ายไว้ และโจทก์ถือสิทธิขอรับเงินจำนวนนี้จากศาล ต้องถือว่าเป็นสิทธิแก่โจทก์

⁴¹ หม่อมหลวงสุพร อิศรเสนา, คู่มือการบังคับคดี (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2531), หน้า 31-33.

แล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 1324/2503 ประชุมใหญ่) หรือกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์ และขายทอดตลาดทรัพย์จำนองของจำเลย ถือว่าเงินที่เจ้าพนักงานนั้นรับจากการขายทอดตลาดทรัพย์ของจำเลย เป็นเงินที่โจทก์ได้รับชำระหนี้จากทรัพย์ของจำเลยเสร็จในวันที่เจ้าพนักงานบังคับคดีขายทอดตลาดและรับเงินไว้แทน จำเลยไม่ต้องรับผิดชอบชำระดอกเบี้ยหลังจากวันนั้นอีกต่อไป ส่วนการจ่ายเงินให้โจทก์ในภายหลังเป็น เรื่องของเจ้าพนักงานบังคับคดีกับโจทก์ จะถือว่าวันที่เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินให้ เป็นวันที่จำเลยชำระหนี้เสร็จตามคำพิพากษาไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1435/2510)⁴² เป็นต้น

ในกรณีที่เกี่ยวกับกำหนดวัน เวลาในการบังคับคดี ที่เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจกระทำเฉพาะระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกนั้น ถ้ากระทำการบังคับคดีไม่เสร็จ เจ้าพนักงานจะกระทำต่อไปได้หรือไม่ ในกรณีนี้นักกฎหมายผู้ทรงคุณวุฒิสูงท่านหนึ่ง ได้ให้ข้อพิจารณาไว้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 96 บัญญัติถึงการค้นในที่สาธารณะว่าต้องกระทำระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก แต่มีข้อยกเว้นว่า "เมื่อลงมือค้นแต่ในเวลากลางวัน ถ้ายังไม่เสร็จจะค้นต่อไปในเวลากลางคืนก็ได้" ส่วนการบังคับคดีไม่มีบทบัญญัติยกเว้นไว้ ดังนั้น เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการบังคับคดีในเวลากลางวันยังไม่เสร็จก็จะดำเนินการต่อไปในเวลากลางคืนหาได้ไม่⁴³

และสำหรับวันดำเนินการ ก็ต้องเป็นวันปฏิบัติราชการ ไม่ใช่วันหยุดราชการ ยกเว้นในกรณีมีเหตุฉุกเฉิน เจ้าพนักงานบังคับคดีจะดำเนินการบังคับคดีในเวลากลางคืน หรือในวันหยุดราชการ

⁴² พัทธน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 810-811.

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 812.

ก็ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน เช่น กรณีที่ลูกหนี้กำลังขมย้ายทรัพย์สินหรือกรณีที่ไม่สามารถไปทำการในวันทำการงานปกติได้⁴⁴

3.2.4 ความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานบังคับคดี

โดยปกติ ความรับผิดชอบต่อลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือต่อบุคคลภายนอก เพื่อความเสียหายอันเกิดจากการยึดและการขายทรัพย์สินโดยมิชอบ หรือยึดทรัพย์ส่วนเกินกว่าที่จำเป็นย่อมตกอยู่แก่ "ผู้นำยึด" ซึ่ง คือผู้ซึ่งระบุไว้ในหมายบังคับคดี หรือในหนังสือของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ว่าเป็นผู้นำยึด แต่ผู้นำยึดอาจมอบอำนาจให้ทนายความของตนหรือผู้ใดมาทำการแทน โดยทำหนังสือมอบอำนาจก็ได้ และผู้นำยึดต้องเป็นผู้ช่วยเหลือให้ความสะดวก จัดยานพาหนะรับส่งเจ้าพนักงานที่บังคับคดี ตลอดจนการขนย้าย การเก็บรักษาทรัพย์ และออกเงินตรองค่าใช้จ่าย ตามที่เจ้าพนักงานบังคับคดีร้องขอ ผู้นำยึดต้องอยู่ในสถานที่ยึดทรัพย์ เพื่อชี้ทรัพย์ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำการยึดและช่วยเหลือเจ้าพนักงานบังคับคดี ในการยึดทรัพย์ตามแต่เจ้าพนักงานบังคับคดีจะร้องขอ เพื่อให้การยึดสำเร็จไปโดยไม่ชักช้า⁴⁵

แต่อย่างไรก็ดี ในกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีได้กระทำการโดยฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีก็จะต้องรับผิดชอบ ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งกรณีที่ต้องรับผิดชอบนี้ ตามมาตรา 283 วรรค 2 ได้กำหนดไว้มีหลักเกณฑ์ดังนี้

- 1) ไม่ทำการยึดทรัพย์อันจะต้องยึดภายใน เวลาอันควรต้องทำ ได้แก่
ในกรณีต่อไปนี้

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 813 และตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงาน บังคับคดี พ.ศ.2522.

(1) โดยปราศจากความระมัดระวัง เช่น เจ้าหน้าที่ผู้นำยึดได้ กำหนดนัด เพื่อยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว แต่เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ได้ไปเพราะลืม กำหนดนัด เป็นเหตุให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจำหน่ายทรัพย์สินนั้นไปหมด

(2) โดยสมรู้เป็นใจกับลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบุคคลซึ่งเป็น เจ้าของทรัพย์สินที่จะยึด เช่น ไม่ยึดทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ขอให้ยึด เพื่อช่วยเหลือลูกหนี้ หรือลูกหนี้โอนทรัพย์สิน ให้บุคคลภายนอกโดยการฉ้อฉล ทำให้เจ้าหน้าที่เสียเปรียบ เจ้าพนักงานบังคับคดีรู้เรื่องนี้แต่ไม่ยึด ทรัพย์สินตามที่เจ้าหน้าที่ขอให้ยึด เพื่อช่วยเหลือบุคคลนั้น

2) เพิกเฉยไม่กระทำหน้าที่โดยเร็วตามสมควร เช่น เจ้าพนักงาน บังคับคดีได้ทราบว่าการกระทำดังกล่าวนั้นได้ทำให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเสียหายด้วย แต่ก็ไม่เพิกเฉยไม่ รีบดำเนินการยึดอายัดทรัพย์สินโดยเร็ว

อนึ่ง สำหรับหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้มีข้อสังเกตที่สำคัญคือ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องรับผิดชอบใช้คำสั่งใหม่ทดแทนต่อเมื่อการกระทำดังกล่าวนั้นได้ทำให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเสียหายด้วย เท่านั้น และในความรับผิดชอบการ "ไม่ยึดในเวลาอันควรหรือเพิกเฉย" นั้น จะต้องเป็นเรื่อง "ไม่ยึด" อันน่าจะยึดแล้วเกิดความเสียหายแก่เจ้าหน้าที่เท่านั้น ส่วนกรณีที่ "ยึดทรัพย์สินผิด" จะไม่รวมอยู่ในขอบเขตที่เจ้าพนักงานนั้นต้องรับผิดชอบแต่อย่างใด เช่น กรณีที่เจ้าหน้าที่นำยึดทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ของลูกหนี้ หรือให้ยึดทรัพย์สินเกินความจำเป็น ทำให้บุคคลภายนอกหรือลูกหนี้เสียหาย ความรับผิดชอบเหล่านี้ตกแก่เจ้าหน้าที่ผู้นำยึด หากใช้ตกแก่เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ เว้นแต่เจ้าพนักงานบังคับคดีนั้นจะ ได้กระทำการฝ่าฝืนตามมาตรา 284 วรรคท้าย⁴⁶

3) วิธีการป้องกันไม่ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องรับผิดชอบในกรณีที่มีข้อสงสัย

นอกจากมาตรา 283 วรรค 2 จะได้บัญญัติกำหนดความรับผิดไว้แล้วก็ยังได้บัญญัติวิธี
ป้องกันตนของ เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ให้ต้องรับผิดไว้อีกด้วย ซึ่งมี 2 กรณีด้วยกัน คือ

- (1) กรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีสงสัยในทรัพย์สินที่จะยึดหรืออายัด และ
- (2) กรณีที่ทรัพย์สินที่จะยึดหรืออายัดนั้นมีชื่อบุคคลอื่น เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์

เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีมีความสงสัยในการยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานเห็นว่า
ทรัพย์สินนั้นไม่อาจยึดหรืออายัดได้ตามกฎหมาย เช่น มีชื่อบุคคลอื่นนอกจากชื่อของลูกหนี้หรือชื่อ
ของบุคคลซึ่งทรัพย์สินของ เขาต้องถูกยึดหรืออายัด ปรากฏเป็น เจ้าของทรัพย์สินนั้นอยู่ในทะเบียน
เจ้าพนักงานบังคับคดีก็ชอบที่จะงดการยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้น แล้วรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ
เพื่อรายงานต่อไปยังศาล ซึ่งถ้าเป็นศาลในต่างจังหวัด อันเป็นส่วนภูมิภาคก็รายงานต่อศาลนั้น
โดยตรง เพื่อให้ศาลกำหนดการอย่างใด ๆ มิให้เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องรับผิดในค่าสินไหม
ทดแทนดังกล่าว แต่ถ้าเป็นกรณีที่เมื่อยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นมาแล้ว ปรากฏว่าทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด
นั้นมีชื่อบุคคลอื่นนอกจากลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบุคคลซึ่งทรัพย์สินต้องถูกยึดหรืออายัด เป็นเจ้าของ
กรรมสิทธิ์ในทะเบียน เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องแจ้งให้เจ้าพนักงานตามคำพิพากษาทราบ เพื่อถอนการ
ยึดหรืออายัดทรัพย์สิน⁴⁷

3.2.5 อำนาจและวิธีการของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่จะขอให้เจ้าพนักงาน บังคับคดีรับผิดชอบค่าใช้จ่าย

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 283 ได้กำหนดให้
อำนาจเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำร้องต่อศาลโดยไม่จำเป็น ต้องไปฟ้องเจ้าพนักงานบังคับคดีให้
รับผิด เป็นคดีใหม่ โดยคำร้องนั้น เจ้าหนี้ต้องแสดงเหตุที่เจ้าพนักงานบังคับคดีทำให้ตนเสียหาย และ
ขอให้ศาลมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีนั้นชดใช้ค่าเสียหายใหม่ทดแทน เป็นจำนวน เท่าใด

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 814-815.

เมื่อศาลรับคำร้องแล้ว ถ้าศาลเห็นว่ามิมีมูล ก็จะส่งสำเนาให้เจ้าพนักงานบังคับคดี คัดค้านและจัดไต่สวน ถ้าได้ความสมจริงตามคำร้องของเจ้าหนี้ ศาลก็จะสั่งให้เจ้าพนักงานผู้นั้น รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ ซึ่งต้องไม่เกินไปกว่าจำนวนตามคำพิพากษา

ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ชำระค่าสินไหมทดแทนตามคำสั่งศาล ศาลมีอำนาจออก หมายบังคับคดี เอาแก่ทรัพย์สินของ เจ้าพนักงานบังคับคดีนั้นได้ เหมือนกับคู่ความ โดยไม่ต้องฟ้อง เป็น คดีใหม่เช่นกัน ซึ่งในกรณีนี้ เจ้าพนักงานนั้นก็ย่อม มีสิทธิที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งได้ ตามนัยมาตรา 228 (2) และมาตรา 247 เพราะเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีนั้นต้องรับผิดชอบส่วนตัว ไม่ใช่ ถือเป็นส่วนหนึ่งของศาล และคำสั่งศาลในกรณีนี้ถ้าเป็นที่เสียหายแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา เจ้าหนี้ นั้นก็มีสิทธิที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งศาลนั้นได้ เช่น เดียวกัน⁴⁸

อนึ่ง ในขณะที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โดยพระราช บัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 10) พ.ศ.2527 ได้แก้ไขโดย เพิ่มอำนาจให้เจ้าพนักงานบังคับคดีสามารถทำการบังคับคดีในคดีที่ให้ขับไล่หรือรื้อถอน อย่างกว้าง ขวางมากยิ่งขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น นั้น จะเห็นได้ว่าในส่วนของเรื่องความรับผิดชอบกลับมิได้มีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมตามไปด้วย กรณี จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า หลักความรับผิดชอบที่บัญญัติไว้เดิมดังกล่าวนี้ จะเพียงพอที่จะควบคุมการใช้ อำนาจของเจ้าพนักงานและเยียวยาความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้เพียงพอหรือไม่เพียงพอ ซึ่งจะ ได้วิเคราะห์โดยละเอียดในบทต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 815-816.

3.2.6 ค่าตอบแทนของเจ้าพนักงานบังคับคดี

เนื่องจากเจ้าพนักงานบังคับคดี เป็นข้าราชการของกรมบังคับคดี สังกัดกระทรวงยุติธรรม มีรายได้เป็นเงินเดือนตามระดับชั้นจากเงินงบประมาณของแผ่นดิน จึงมีค่าตอบแทนในการปฏิบัติกรตามหน้าที่ คือ

- 1) เงินเดือน และ
- 2) ค่าพาหนะ ค่าป่วยการ ในการบังคับคดีแพ่ง

ส่วนค่าธรรมเนียมเจ้าพนักงานบังคับคดี ตามตาราง 5 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้นไม่ใช่เงิน ที่เป็นสิทธิของเจ้าพนักงานบังคับคดีแต่อย่างใด หากแต่เป็นเงินที่ตกเป็นของส่วนราชการที่จะตกให้แก่แผ่นดินต่อไป ตามกฎหมายเรื่องงบประมาณแผ่นดิน

สำหรับกรณีของเงินเดือน เจ้าพนักงานก็จะได้รับตามขั้นและระดับ และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการสวัสดิการการเงินสงเคราะห์ การลา การพักราชการ ตลอดจนการออกจากราชการ ตามกฎหมาย ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายฉบับ คือ

- 1) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการจ่ายเงินเดือน เงินปี บำเหน็จ บำนาญ และเงินอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกัน พ.ศ.2522 (แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2526)
- 2) พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2518 (แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 19 (พ.ศ.2520) พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2521 (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2521 (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2522 (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2523)
- 3) พระราชบัญญัติสงเคราะห์ข้าราชการผู้ได้รับอันตราย หรือการเจ็บป่วยเพราะเหตุปฏิบัติราชการ พ.ศ.2498

- 4) พระราชบัญญัติ เงิน เดือนของข้าราชการผู้ถูกสั่งพักราชการ พ.ศ. 2502
- 5) พระราชกฤษฎีกาเงินสวัสดิการเกี่ยวกับเงินเพิ่มค่าครองชีพ ข้าราชการ พ.ศ. 2521 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2522
- 6) ระเบียบการจ่ายเงิน เดือนระหว่างเวลาของข้าราชการพลเรือน และตุลาการที่ได้รับอนุญาตให้ลาไปศึกษาวิชาในต่างประเทศ พ.ศ. 2503
- 7) ระเบียบการจ่ายเงินจากคลัง พ.ศ. 2520 (แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2525 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2526)
- 8) ระเบียบการเก็บรักษาเงินและนำเงินส่งคลังของส่วนราชการ พ.ศ. 2520
- 9) ระเบียบการเบิกจ่ายเงินสวัสดิการเกี่ยวกับเงินเพิ่มค่าครองชีพข้าราชการ (พ.ช.ค.) พ.ศ. 2522 และ
- 10) ระเบียบการจ่ายเงิน เดือนให้แก่ข้าราชการซึ่งถูกสั่งให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากราชการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และข้าราชการต้องถูกสั่งให้ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ แล้วต่อมาได้รับการพิจารณาพักโทษ พ.ศ. 2523

ซึ่งจะมีการเลื่อนชั้น ในแต่ละปี มากน้อยขึ้นอยู่กับกฎหมายกำหนดและอายุการทำงานและการพิจารณาความดีความชอบของผู้บังคับบัญชา

ส่วนค่าตอบแทนสำหรับลูกจ้างประจำของกรมบังคับคดี ที่ทำหน้าที่ในการบังคับคดีด้วย เป็นไปตามกฎหมาย คือ ⁵⁰

- 1) ระเบียบว่าด้วยการจ่ายค่าจ้างลูกจ้างของส่วนราชการ พ.ศ. 2526
- 2) ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยลูกจ้างประจำของส่วนราชการ พ.ศ. 2525

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1668.

ส่วนกรณีของค่าพาหนะ ค่าป่วยการ นั้น เป็นเงินที่กฎหมายกำหนดให้ เจ้าพนักงานบังคับคดีผู้กระทำการได้รับ เมื่อไปกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นพิเศษตามคำสั่งศาล เช่น ไปตรวจสอบหรือตีราคาทรัพย์สิน เป็นต้น โดยให้เจ้าพนักงานนั้นมีอำนาจ เรียกค่าป่วยการจากบุคคลที่ขอให้กระทำการนั้น ๆ ได้ในอัตราตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยการนั้น และในการยึดหรือขายทรัพย์สินผู้บังคับคดีต้องเสียค่าค่าป่วยการ และค่าพาหนะให้แก่เจ้าพนักงานบังคับคดีในอัตราที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยการนั้นด้วยเช่นกัน⁵¹ ซึ่งอัตราการจ่ายเงินค่าพาหนะ และค่าป่วยการในกรมบังคับคดีตามกฎหมายดังกล่าวนี้ มีกำหนดไว้ดังนี้⁵²

การจ่ายเงินค่าพาหนะและค่าป่วยการในกรมบังคับคดีให้จ่ายได้ตามอัตราดังนี้

- 1) ค่าพาหนะและค่าป่วยการในการส่งหนังสือ หรือรับส่งเงินทางไปรษณีย์
 - (1) การไปส่งหนังสือ หรือเอกสารต่าง ๆ ทางไปรษณีย์ ถ้ามิได้ใช้หรือไม่มีพาหนะส่วนกลาง ให้จ่ายเฉพาะค่าพาหนะตามที่จ่ายจริง มิให้จ่ายค่าป่วยการ
 - (2) การไปรับส่งเงินทางไปรษณีย์ที่มีจำนวนเงินตั้งแต่ 300 บาทขึ้นไป ถ้ามิได้ใช้ หรือไม่มีพาหนะส่วนกลาง ให้จ่ายค่าพาหนะตามที่จ่ายจริง และให้จ่ายค่าป่วยการในอัตราดังต่อไปนี้

ระดับ 1-2	ให้จ่าย 10 บาท
ระดับ 3-4	ให้จ่าย 15 บาท
ระดับ 5-6	ให้จ่าย 20 บาท

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵¹ ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 หมวดที่ 11 ข้อ 116 และ 117.

⁵² กระทรวงยุติธรรม คู่มือธุรการศาล เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร : หน่วยงานส่วนจำกัด จงเจริญการพิมพ์, 2531), หน้า 1355-1356.

การส่งจ่ายค่าป่วยการให้จ่ายเป็นรายสำนวน แต่ถ้าสำนวนหนึ่งมีการรับส่งเงินหลายรายในคราวเดียวกันให้จ่ายค่าป่วยการครั้งเดียว

2) ค่าพาหนะและค่าป่วยการส่งหมายและเอกสารต่าง ๆ

(1) หมาย คำคู่ความ หรือเอกสารที่คู่ความต้องนำส่ง

เขตชั้นใน ให้จ่ายค่าป่วยการและค่าพาหนะไม่เกิน 30 บาท

เขตชั้นกลาง ให้จ่ายค่าป่วยการและค่าพาหนะไม่เกิน 50 บาท

เขตชั้นนอก ให้จ่ายค่าป่วยการและค่าพาหนะไม่เกิน 80 บาท

(2) หมาย คำคู่ความ หรือเอกสารที่คู่ความไม่ต้องนำส่ง

ในกรณีที่น่าจะเบิกจากเงินค่าใช้จ่ายในคดีให้เหมาะ จ่ายค่าป่วยการและค่าพาหนะรวมเป็นเงินไม่สูงกว่าครึ่งหนึ่งของอัตราในข้อ (1)

(3) ในกรณีที่ไม่าจะเบิกจากเงินค่าใช้จ่ายในคดี ให้พนักงานเดินหมายซึ่งเป็นผู้ส่งใน เรื่องนั้นมาก่อนโดยมีผู้นำหรือมีสิทธิ เบิกในคดี เป็นผู้รับผิดชอบในการส่ง

3) ค่าพาหนะและค่าป่วยการเจ้าพนักงานบังคับคดีในการยึดและขายทอดตลาด

(1) การไปยึดหรือขายทอดตลาดใน ส่วนกลาง ถ้าไม่ใช่ หรือไม่มีพาหนะส่วนกลาง ให้จ่ายค่าพาหนะตามที่จ่ายจริง ค่าป่วยการให้จ่ายดังนี้

ก. ไปยึด หรือไปขาย จ่ายเป็นรายสำนวน คนละ 50 บาท

ข. ไปแล้วไม่มีการยึดหรือการขายจ่าย เป็นรายสำนวนคนละ 30 บาท

ค. การไปขนย้ายหรือตรวจทรัพย์สินที่ยึด หรือออกไปปฏิบัติงานตามคำสั่งศาล จ่ายเป็นรายสำนวนคนละ 50 บาท

ง. พนักงานเดินหมายที่ร่วมไปด้วย จ่ายเป็นรายสำนวนคนละ 30 บาท ไม่ว่าจะมีการยึดหรือขายหรือไม่ก็ตาม

(2) การขายทอดตลาดในสถานที่ทำการ ส่วนกลาง จ่ายเป็นรายสำนวนคนละ 30 บาท ถ้ามีการงดหลังจากที่เจ้าพนักงานบังคับคดีลงไปขายแล้ว จ่าย 20 บาท แต่ถ้ามีการเลื่อนการขายเสียก่อน ไม่จ่ายค่าป่วยการ

4) ค่าพาหนะและค่าป่วยการเจ้าพนักงานในการเก็บเงินหรือรับเงินและทรัพย์สินที่อายัด หรือเงินอื่น ๆ

ถ้าไม่ใช่หรือไม่มีพาหนะส่วนกลาง ให้จ่ายค่าพาหนะตามที่จ่ายจริง ค่าบ่วยการให้จ่าย เป็นรายสำนวน ดังนี้

ระดับ 3-4 ให้จ่าย 40 บาท

ระดับ 5-6 ให้จ่าย 50 บาท

สำหรับ เรื่องค่าพาหนะและค่าบ่วยการดังกล่าวนี้ ในส่วนภูมิภาคเคย เป็นผลประโยชน์ สำหรับผู้ที่ได้รับแต่งตั้งจากศาลให้เป็น เจ้าพนักงานบังคับคดี เพราะถึงแม้ว่ากฎหมายจะกำหนด ให้จ่ายค่าบ่วยการได้เพียงไม่เกิน 50 บาท แต่เจ้าพนักงานบังคับคดีของศาลในต่างจังหวัดทุก แห่งก็จะเหมารวม เอาค่าพาหนะ เข้าไปด้วย ทั้ง ๆ ที่ไม่มีการออกไปยึดทรัพย์ครั้งใดที่ผู้แทนโจทก์ หรือผู้นำยึดจะไม่จัดพาหนะรับ และสำหรับสำนักงานบังคับคดีในส่วนภูมิภาคทุกแห่งก็ไม่มีระเบียบ ให้ใช้บัญชีของศาล เป็นหลัก ในการส่งจ่ายค่าพาหนะและค่าบ่วยการ ซึ่งบัญชีของศาลนี้ ก็คือบัญชีที่ สำนักงานทำเสนอขึ้นไปนั้นเอง กรณีเช่นนี้ก็ทำให้เกิดปัญหาความแตกต่างของอัตราในแต่ละ ภูมิภาคและปัญหาในการแบ่งงานหลายประการ ในปัจจุบันนี้ท่านอธิบดีคนปัจจุบัน (สวิน อักษรายุธ) จึงแก้ปัญหาด้วยการออกคำสั่งกำหนดบัญชีค่าพาหนะและค่าบ่วยการในการยึดและขายทอดตลาดทรัพย์ ในส่วนภูมิภาคให้อยู่ในเกณฑ์เดียวกันทั่วประเทศ เช่น การยึดทรัพย์ในเขตเทศบาลให้จ่ายค่าพาหนะ 100 บาท และค่าบ่วยการ 50 บาท เท่ากันทุกจังหวัด ดังนี้ เป็นต้น และได้ออกคำสั่งอีกฉบับหนึ่ง กำหนดให้นำเงินที่ได้รับมานั้นรวม เป็น เงินกองกลาง แล้วหารแบ่งในระหว่างนิติกรทุกคนคนละเท่า ๆ กัน รวมทั้งผู้อำนวยกาสำนักงานด้วย และระบุให้ผู้อำนวยกาสำนักงานจ่ายงานตามความสามารถ ของนิติกรแต่ละคน และทางกรมบังคับคดีก็ได้จัดส่งลูกจ้างชั่วคราวไปช่วยทำหน้าที่ยึดทรัพย์โดยเฉพาะ อีกด้วย หลังจากมีการแก้ไขนี้ ก็ปรากฏว่าสำนักงานภูมิภาคต่าง ๆ มีความสามัคคีดีขึ้น และในด้าน ผลงานก็ปรากฏว่ามีผลงานสูงขึ้นอย่างน่าพอใจทีเดียว⁵³

⁵³ อรรถศักดิ์ นพรมภา, "ความเปลี่ยนแปลงของกรมบังคับคดี" รายงานประจำปี พ.ศ.2528-2529 กรมบังคับคดี, หน้า 121-122, และดูคำสั่งกรมบังคับคดี ที่ 20/2530, 42/2530, 93/2530, 135/2530, 160/2530, 272/2530 และ 283/2530 ในภาคผนวก.

ส่วนสำหรับการเบิกจ่ายค่าพาหนะและค่าบ่วยการในส่วนกลางไม่มีปัญหา เช่นนี้ เพราะ กรมบังคับคดีได้วางระเบียบให้เบิกได้เฉพาะค่าบ่วยการ⁵⁴ ดังกล่าวแล้ว แต่อย่างไรก็ดี ในส่วน กลางก็กลับมีปัญห่อื่นในเรื่องนี้ คือ ปัญหาเรื่องค่าบ่วยการยึดทรัพย์ที่ผู้แทนโจทก์จะต้องเตรียม เงิน ระวังวง 100-500-บาท เอาไว้ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นกรณีพิเศษทุกครั้งที่ยึดหรือออกไป ขาย นอกเหนือจากค่าบ่วยการตามกฎหมายและหากเป็น เวลาใกล้เที่ยงก็จะต้องมีการเลี้ยงอาหาร ให้สมฐานะ เจ้าพนักงานผู้ไปยึดทรัพย์ให้ รายได้พิเศษในกรณีนี้ถือเป็นรายได้ประจำที่พึงมีพึงได้ทุก ครั้งที่ออกไปนอกสถานที่ ปัญหาเช่นนี้ได้เกิดขึ้นจนถึง เป็นธรรมดา นิยมปฏิบัติมาช้านาน ต่อมาจึงมีการ แก้ไขเกิดขึ้น โดยท่านอธิบดี (สวัสดี โชติพานิช) ได้ประกาศนโยบายใหม่ออกมาว่า เพื่อให้เจ้า พนักงานของกรมบังคับคดีมีความรู้กว้างขวาง ชำนาญทั้งการบังคับคดีแพ่งและคดีล้มละลาย ดังนั้น การบรรจุแต่งตั้ง ในโอกาสต่อไปจึงใช้วิธีถ่ายเทติกรจากกองบังคับคดีแพ่งไปกองบังคับคดีล้ม ละลาย ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ที่ชำนาญคดีล้มละลายอยู่แล้วนั้น สามารถฝึกปฏิบัติการบังคับคดีแพ่งได้ใน เวลาอันสั้น แต่ผู้ที่เป็นแต่การยึดทรัพย์ขายทรัพย์นั้น กว่า จะเรียนรู้คดีล้มละลายได้ต้องใช้เวลา 1-2 ปี จึงจะชำนาญ ทั้งยังให้เหตุผลด้วยว่าการออกไปยึดทรัพย์ ขายทรัพย์ เป็นงานนอกสถานที่ ที่ควรปล่อยให้รุ่นใหม่ ๆ อายุน้อย ๆ เขาทำกัน แล้วให้รุ่นที่ทําคดีล้มละลายซึ่งละเอียดลึกซึ้งกว่า แต่เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังของนโยบายดังกล่าว ก็คือต้องการที่จะถ่าย เลือดเก่า ๆ ออกไปจากงาน บังคับคดีแพ่งและค่อย ๆ ททยเอาเลือดใหม่ที่ซึกฟอกง่ายกว่าเข้าไปแทน นโยบายนี้ได้ดำเนินติดต่อกันมา จนกระทั่งถึงวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2530 กองบังคับคดีแพ่ง (หรือชื่อเดิมคือ กองยึดอายัดและ จำหน่ายทรัพย์สิน) ก็ประกอบไปด้วยนิติกรรุ่นใหม่ที่สอบคัดเลือกเข้ามา รุ่นล่าสุด กับลูกจ้างชั่วคราว และในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2530 นั้น ท่านอธิบดี (สวิน อักษรราษฎร์) ก็ได้ออกประกาศกรมบังคับคดี⁵⁵ ห้ามกระทำการตามปัญหาดังกล่าวอีกต่อไปโดยเด็ดขาด ดังต่อไปนี้

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 118-120 และดูคำสั่งกรมบังคับคดี ที่ 43/2530 ในภาค

จากลักษณะของค่าตอบแทนที่เป็น เงิน เดือนและค่าพาหนะค่าป่วยการ ตามกฎหมายดังกล่าว จึง เห็นได้ว่าค่าตอบแทนของเจ้าพนักงานบังคับคดีนั้นมีแต่จำนวนที่แน่นอนตามกฎหมายเท่านั้น แต่ไม่มีค่าตอบแทนที่ได้ เป็นร้อยละของจำนวน เงินที่ได้ เป็นค่าแห่งทรัพย์สินที่บังคับคดีได้อย่างที่ผู้บังคับคดีของต่างประเทศบางประเทศได้รับ เลยแต่อย่างใด ซึ่งเป็นข้อแห่งความแตกต่างประการหนึ่งที่น่าพิจารณาต่อไป

3.3 ขั้นตอนและวิธีการในการบังคับคดีทางแพ่ง

การบังคับคดี เป็นวิธีดำเนินการ เพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยเป็นกระบวนการพิจารณาซึ่งดำเนินการขึ้นภายหลังที่ศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีแล้ว ซึ่งส่วนมากมิได้กระทำโดยศาล แต่กระทำโดยเจ้าพนักงานบังคับคดี ทั้งนี้ โดยมีวิธีการและขั้นตอนทั้งตามบทบัญญัติในภาค 4 ลักษณะ 2 ว่าด้วยการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 และพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2527 และยังมีวิธีปฏิบัติอยู่มากตามระเบียบราชการ คำสั่ง และข้อบังคับ ที่มีได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายดังกล่าวด้วย

อย่างไรก็ดี หลังจากศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว ก็จะต้องมีการดำเนินการเป็นขั้น ๆ ไป เพื่อนำไปสู่การดำเนินการอันเป็นวิธีการบังคับคดีจริง ๆ การดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวนี้ คือ

ขั้นที่ 1 การออกคำบังคับ เป็นกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 273 ซึ่งกำหนดว่า ถ้าศาลได้พิพากษาหรือมีคำสั่งอย่างใด ซึ่งจะต้องมีการบังคับคดี ก็ให้ศาลมีคำบังคับกำหนดวิธีที่จะปฏิบัติตามคำบังคับนั้นไว้ และให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเป็นผู้นำส่งคำบังคับไปยังลูกหนี้ตามคำพิพากษา เว้นแต่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้อยู่ในศาลในเวลาที่ศาลมีคำบังคับนั้น และศาลได้สั่งให้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

เพื่อปฏิบัติตามความในมาตรานี้ เมื่อศาลได้อ่านคำพิพากษา หรือคำสั่งให้คู่ความฟังแล้ว พนักงานหน้าบัลลังก์ก็จะได้ส่งสำนวนไปให้พนักงานกองออกหมายทันที เพื่อออกคำบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น การออกคำบังคับนี้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา (ฝ่ายที่ชนะคดี) ไม่ต้องมีคำขอขึ้นมา แต่เป็นหน้าที่ของศาลเองที่จะต้องออกคำบังคับกำหนดวิธีปฏิบัติตามคำพิพากษา หรือคำสั่งไปให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษา (ฝ่ายที่แพ้คดี) ทราบ

ถ้าในวันอ่านคำพิพากษา ลูกหนี้ตามคำพิพากษามาศาล เมื่อศาลได้อ่านคำพิพากษาแล้ว และได้สั่งให้คู่ความฝ่ายนั้นลงชื่อไว้ที่หน้าปกสำนวนแล้ว ดังนี้ก็ย่อมถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นได้ทราบคำบังคับไปในตัวทีเดียว จึงไม่จำเป็นต้องออกคำบังคับแจ้งไปให้ทราบอีก ฉะนั้น เมื่อพนักงานหน้าบัลลังก์นำสำนวนมาส่งให้พนักงานออกหมาย พนักงานออกหมายจะได้ทำคำบังคับแต่เพียงฉบับเดียว เพื่อติดสำนวนไว้เท่านั้น

ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ได้มาศาลในวันศาลอ่านคำพิพากษา พนักงานออกหมายต้องทำคำบังคับเพื่อออกบังคับแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเรียงตัวไปทุกคน กับต้องทำสำเนาหมายติดสำนวนไว้ด้วย เสร็จแล้วส่งคำบังคับนั้นไปยังกองหมาย เพื่อจัดการส่งให้แก่ตัวลูกหนี้ตามคำพิพากษาให้ทราบคำบังคับนั้นต่อไป ทั้งนี้ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาจะต้อง เป็นผู้ไปนำนักการกองหมายส่งคำบังคับนั้น การนำส่งคำบังคับนี้คงปฏิบัติ เช่นเดียวกับการนำส่งหมาย เรียกตัวจำเลยมาแก้คดีที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาย่อมต้องออกคำพาหนะให้แก่นักการผู้ส่งคำบังคับตามสมควร

การทำคำบังคับนี้ย่อมดำเนินตามคำพิพากษาทุกอย่าง เพราะฉะนั้น ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเสียค่าฤชาธรรมเนียม และค่าทนายความแทนอีกฝ่ายหนึ่งนั้น ซึ่งโดยปกติแทบทุกเรื่องศาลจะได้พิพากษาให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเสียแทน เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาด้วยเสมอ ฉะนั้น เพื่อการออกคำบังคับ พนักงานออกหมายจะต้องจัดการคิดค่าฤชาธรรมเนียมต่าง ๆ ที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้เสียไป เนื่องจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาจนเสร็จสิ้นสำนวนนั้น เสร็จแล้วจึงทำคำบังคับนั้นต่อไป โดยระบุจำนวนเงินที่ให้ใช้หรือให้ส่งทรัพย์สิน หรือให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการไว้โดยชัดแจ้ง ตลอดจนต้องระบุระยะเวลาที่จะให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำบังคับนั้นไว้ด้วย

การกำหนดระยะเวลาที่จะให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ปฏิบัติตามคำบังคับนั้นกฎหมายบังคับไว้ว่า ถ้าศาลได้พิพากษาหรือมีคำสั่งโดยจำเลยขาดนัด ศาลจะต้องให้เวลาแก่ฝ่ายที่ขาดนัดไม่ต่ำกว่า 7 วัน ในอันที่จะปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ตามมาตรา 273 วรรค 2

อนึ่ง ตามระเบียบปฏิบัติศาลแห่ง ด้านหลังคำบังคับนั้น ศาลจะได้ระบุไว้ด้วยว่าในกรณีที่มิได้มีการปฏิบัติตามคำบังคับ เช่นว่านี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องถูกยึดทรัพย์ หรือถูกจับและจำขัง ดังที่บัญญัติไว้ในลักษณะ 2 หมวด 3 ด้วย

อนึ่ง การที่ศาลจะออกคำสั่งบังคับตามมาตราดังกล่าวนี้นี้ จะต้อง เป็นกรณีที่ต้องมีการบังคับคดีเท่านั้น ส่วนหากกรณีใดไม่ต้องมีการบังคับคดี ศาลก็ไม่ต้องออกคำสั่งบังคับ สำหรับคดีที่ต้องมีการบังคับคดี ได้แก่คดีประเภทที่โจทก์ขอให้ศาลบังคับคดีให้จำเลยกระทำหรือปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใด ให้โจทก์ เช่น ให้จำเลยชำระหนี้ใช้ค่าสินไหมทดแทน ให้หรือถอนสิ่งปลูกสร้าง ให้ส่งมอบทรัพย์ เป็นต้น ส่วนคดีที่ศาลไม่ต้องออกคำสั่งบังคับได้แก่ คดีประเภทที่โจทก์ไม่ต้องการให้ศาลบังคับจำเลยกระทำหรือปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น ขอให้ศาลตั้งเป็นผู้จัดการมรดก ขอให้ศาลสั่งเป็นคนไร้ความสามารถ ขอให้ศาลตั้งเป็นผู้จัดการมรดก ขอให้ศาลแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นต้น และนอกจากนี้ ถ้าเป็นคดีประเภทที่ศาลต้องออกคำสั่งบังคับแต่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ปฏิบัติตามคำพิพากษาเป็นที่พอใจของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือตามคำพิพากษาคดีนั้น ไม่ต้องมีการบังคับคดี ก็ไม่ต้องออกคำสั่งบังคับ เช่นกัน⁵⁶

ขั้นที่ 2 การออกหมายบังคับคดี เมื่อครบกำหนดตามคำสั่งแล้ว ลูกหนี้นั้นยังมีได้ปฏิบัติตามคำสั่ง เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็ต้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีเพื่อทำการยึด หรืออายัดทรัพย์ของลูกหนี้ และนำออกขายทอดตลาดเอาเงินชำระหนี้ หรือจัดการให้เจ้าหนี้ได้เข้าครอบครองทรัพย์สินในกรณีฟ้องขับไล่ต่อไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 276

การออกหมายบังคับคดี

เนื่องจากหนี้ตามคำพิพากษาเป็นหนี้ที่ศาลรับรองและรับจะบังคับให้เป็นสิทธิของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่จะดำเนินการบังคับหรือไม่ ในการออกหมายบังคับคดีจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่จะต้องขอให้ศาลออกให้ เมื่อครบกำหนดระยะเวลาตามคำสั่งแล้ว

⁵⁶ พัทธน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 719-720.

สำหรับการนับระยะเวลาที่ระบุไว้ในคำบังคับนั้น ให้เริ่มนับแต่วันที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ลงลายมือชื่อไว้ในคำบังคับ (ในกรณีที่ลูกหนี้ยื่นอยู่ต่อหน้าศาลในขณะอ่านคำพิพากษาและลงชื่อไว้หน้าปกสำนวน) หรือวันที่ได้ส่งคำบังคับให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น แล้วแต่กรณี

ในคำขอให้ออกหมายบังคับคดีนั้น ต้องระบุ ซึ่ง

- (1) คำพิพากษาหรือคำสั่ง ซึ่งจะขอให้มีการบังคับคดีตามนั้น
- (2) จำนวนที่ยังมิได้รับชำระตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น และ
- (3) วิธีการบังคับคดีซึ่งขอให้ออกหมายนั้น เช่น ขอให้ยึดทรัพย์สิน หรืออายัดสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือจัดการให้เจ้าหนี้ได้เข้าครอบครองทรัพย์สิน เป็นต้น

สำหรับกรณีที่ออกหมายบังคับคดี ก็ต้องเป็นกรณีที่มีเหตุการณ์ดังนี้

- (1) ลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้นไม่ปฏิบัติตามคำบังคับ ซึ่งได้แก่ ทั้งการไม่ปฏิบัติตามคำบังคับเลย และปฏิบัติตามคำบังคับแล้วแต่ไม่ครบ และ
- (2) ต้องเป็นกรณีที่ต้องดำเนินการทางเจ้าพนักงานบังคับคดี ถ้าเป็นกรณีที่ไม่จำเป็นต้องดำเนินการทางเจ้าพนักงานบังคับคดี เช่น กรณีที่ศาลพิพากษาและออกคำบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาระทำการหรืองดเว้นกระทำการ แต่ลูกหนี้นั้นไม่ปฏิบัติ และเจ้าหนี้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้จับกุม ตามมาตรา 297 ได้ ก็ไม่ต้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี (คำพิพากษาฎีกาที่ 452/2491, 2692/2526) เป็นต้น⁵⁷

ขั้นที่ 3 การดำเนินการออกยึดทรัพย์สิน อายัดทรัพย์สิน จำหน่ายทรัพย์สิน และการจัดการให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้เข้าครอบครองทรัพย์สินพิพาทในคดีที่ฟ้องให้ขับไล่ และหรือรื้อถอน

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 729-731.

ขั้นตอนนี้เป็น เรื่องของการดำเนินการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีจริง ๆ ซึ่งแต่ละวิธีการก็มีขั้นตอนการดำเนินการแตกต่างกันออกไปในรายละเอียดดังจะได้แยกพิจารณาต่อไปเป็นกรณี ๆ ดังต่อไปนี้

3.3.1 การบังคับคดีโดยการยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน

ในกรณีที่ศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาชำระเงินนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจที่จะรวบรวม เงิน ให้พอชำระตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ดังนี้⁵⁸

- 1) ยึด หรือ
- 2) อายัด และ
- 3) ขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ยึดหรืออายัดได้นั้น

3.3.1.1 ความหมายของการยึด

การยึด คือ การเอาทรัพย์สินมาอยู่ในความดูแลรักษาของเจ้าพนักงานบังคับคดี โดยปกติการยึดนั้นเป็นวิธีการที่ใช้เมื่อทรัพย์สิน เป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษา และมีตัวตนอยู่ที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา

3.3.1.2 ความหมายของการอายัด

การอายัด คือ การที่เจ้าพนักงานบังคับคดีสั่งบุคคลภายนอกมิให้ทำการโอนทรัพย์สิน หรือชำระหนี้ตามคำพิพากษา โดยปกติการอายัดนั้น เป็นวิธีการที่ใช้เมื่อทรัพย์สินหรือสิทธิอยู่ที่บุคคลภายนอก หรือ เป็นของบุคคลภายนอกซึ่งจะต้องส่งมอบหรือโอนกรรมสิทธิ์หรือชำระให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาในภายหลัง

อนึ่ง คำว่า "ยึด" และ "อายัด" นี้อาจใช้ไขว้เขวกันและมีความหมายปน เปกัน แม้จะใช้คำว่า "ยึด" และ "อายัด" ไขว้เขวกันก็ไม่ทำให้เสียผลอย่างใด ต้องถือเอาลักษณะอันแท้จริงตามกฎหมายของกรณีนั้น ๆ (คำพิพากษาฎีกาที่ 187/2490)

⁵⁸พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 817-818.

สำหรับการยึดทรัพย์นั้น มีอยู่ด้วยกัน 2 ประการคือ

- 1) ยึดสิ่งทาสหิมทรัพย์อันมีรูปร่าง เช่น ยึดเงิน ยึดเรือ ยึดทองรูปพรรณ
- 2) ยึดอสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน

1) วิธียึดสิ่งทาสหิมทรัพย์อันมีรูปร่าง

เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องแจ้งการยึดนั้น ให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ ถ้าไม่อาจแจ้งได้ก็ต้องแจ้งให้บุคคลซึ่งครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ทราบ และต้องกระทำการยึดนั้นให้เป็นประจักษ์แจ้ง โดยการประทับตราหรือกระทำโดยวิธีอื่นใดที่เห็นสมควร ส่วนทรัพย์สินนั้นต้องยึดเอา มาเก็บรักษาไว้ หรือฝากไว้ ณ สถานที่ใด หรือแก่บุคคลใดตามที่เห็นสมควร หรือถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายินยอมจะมอบไว้ในความอารักขาของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือมอบไว้ในความอารักขาของผู้ที่ครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ก็ได้

2) วิธียึดอสังหาริมทรัพย์

เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องจัดทำ โดยนำเอาหนังสือสำคัญสำหรับทรัพย์สินนั้นมาและฝากไว้ ณ สถานที่ใด หรือแก่บุคคลใดตามที่เห็นสมควร และแจ้งการยึดนั้นให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษา กับเจ้าพนักงานที่ดินผู้มีหน้าที่ทราบ เจ้าพนักงานที่ดินต้องบันทึกการนั้นไว้ในทะเบียน ถ้าหนังสือสำคัญแห่งอสังหาริมทรัพย์นั้น ยังไม่ได้ออก เช่น ยึดที่ดินซึ่งยังไม่ได้ออกโฉนด หรือนำมาแสดงไม่ได้ หรือหาไม่พบ ถือว่าการที่ได้แจ้งการยึดต่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาและเจ้าพนักงานที่ดินนั้น เป็นการยึดตามกฎหมายแล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม เจ้าพนักงานบังคับคดียึดที่ดินมีโฉนด แต่มิได้แจ้งการยึดแก่เจ้าพนักงานที่ดิน ไม่ทำให้การยึดและขายทอดตลาดที่ดินนั้น เป็นโมฆะ (คำพิพากษาฎีกาที่ 471/2520) ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 602/2524 สำหรับการแจ้งที่มีผลตามกฎหมายอาจยกตัวอย่างได้ดังนี้ คือ เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งการยึดบ้านพิพาทแก่จำเลย ซึ่งเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา และนายอำเภอ ซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่จดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 71 (2) ขอบตามมาตรา 304 เป็นการยึดตามกฎหมาย หากจำต้องแจ้งการยึดต่อเจ้าพนักงานที่ดินอีกไม่

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 3835/2526 โจทก์นำเจ้าพนักงานบังคับคดียึดที่ดินของจำเลย เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2523 ย่อมมีผลต่อจำเลยตั้งแต่วันยึด แต่เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งให้เจ้า

พนักงานที่ดินทราบวันที่ 17 เมษายน 2523 ปรากฏว่าจำเลยโอนขายที่ดินซึ่งถูกยึดให้แก่ พ. ซึ่ง
เป็นบุคคลภายนอกไปแล้วตั้งแต่วันที่ 15 เมษายน 2523 การยึดที่ดินดังกล่าวจึงใช้ยัน พ. ไม่ได้
และเมื่อ พ. จดทะเบียนขาย ากที่ดินให้แก่ผู้ร้องในวันเดียวกับที่รับโอนและไม่ไถ่ตามกำหนด ผู้
ร้องจึงมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ปล่อยที่ดินที่ถูกยึดได้

2.3.1.3 ขั้นตอนการยึดทรัพย์และจำหน่ายทรัพย์สินของเจ้าพนักงาน
บังคับคดี อาจกำหนดได้ดังนี้

- 1) ตรวจรับสำนวน โดยเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำขอ
ยึดทรัพย์และหนังสือมอบอำนาจยึดทรัพย์ หรือคำสั่งศาลให้บังคับคดีแทนในกรณียึดทรัพย์นอกเขต
อำนาจศาล และวางเงินค่าใช้จ่าย
- 2) ออกไปทำการยึดทรัพย์ โดยปฏิบัติตามประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 278-285, มาตรา 303-304.
- 3) ตรวจทำสำนวนยึดทรัพย์
- 4) เสนอรายงานการยึดทรัพย์ และขออนุญาตขายทอดตลาด
ทรัพย์
- 5) ศาลอนุญาตให้ขายทอดตลาดทรัพย์ที่ยึด
- 6) ประกาศขาย โดยพิมพ์ประกาศสั่งให้ผู้มีส่วนได้เสียและ
เสนอให้ศาลทราบ
- 7) ทำการขาย โดยวิธีการประมูลให้ได้ราคาสูงสุด
- 8) เมื่อขายอสังหาริมทรัพย์ได้ ต้องรายงานศาลให้สั่งเจ้า
พนักงานที่ดินโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้ผู้ซื้อ และแจ้งนายทะเบียนที่เกี่ยวข้อง
เมื่อขายอสังหาริมทรัพย์ได้ต้องส่งมอบทรัพย์ให้ผู้ซื้อและ
แจ้งนายทะเบียนที่เกี่ยวข้องถ้ามี
- 9) ทำบัญชีการขาย แบ่งเงินให้แก่ผู้มีสิทธิกับส่วน หรือ
ผู้มีบุริมสิทธิหรือผู้มีสิทธิเฉลี่ยทรัพย์
- 10) ตรวจสอบบัญชี ถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่รับรอง
และเจ้าพนักงานบังคับคดีสั่งยื่น ต้องร้องต่อศาลให้มีคำสั่ง ถ้ารับรองบัญชี ให้จ่ายเงินต่อไป

11) จ่ายเงินให้แก่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษารับไป

และรายงานศาลทราบ

12) ถ้าผู้มีหน้าที่ชำระค่าธรรมเนียมการบังคับคดี
ต่าง ๆ ไม่ชำระเจ้าพนักงานบังคับคดีต้องรายงานศาลให้ออกหมายบังคับคดีแก่ผู้นั้น

ขั้นตอนดังกล่าวนี้ อาจแสดงให้เห็น เป็นแผนผังได้ตาม
แผนผัง ขั้นตอนการปฏิบัติงานยึดและจำหน่ายทรัพย์สินของ เจ้าพนักงานบังคับคดีซึ่งกรมบังคับคดีได้
จัดทำขึ้น เพื่อแสดงเป็นการทั่วไป ตามแผนภูมิในภาคผนวก แผนภูมิที่ 3

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3.1.4 ขั้นตอนการอายัดทรัพย์สิน มีดังนี้

- 1) ตรวจรับสำนวนโดยตรวจหมายบังคับคดี และคำขออายัด และคิดยอดหนี้ตามคำพิพากษาในกรณีอายัดเงินที่ชำระได้ในคราวเดียว
 - 2) เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้แทนวางเงินค่าใช้จ่ายและดำเนินการอายัด
 - 3) ออกหนังสือแจ้งอายัดไปยังบุคคลภายนอกให้ส่งเงินหรือทรัพย์สินที่อายัด
 - 4) ถ้าบุคคลภายนอกปฏิเสธหนี้ โดยสิ้นเชิงให้แจ้งให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาทราบ ถ้าไม่ปฏิเสธโดยสิ้นเชิง ต้องมีหนังสือชี้แจงหรือเตือนไป
 - 5) ถ้าบุคคลภายนอกไม่ส่งเงินหรือทรัพย์สินที่อายัด โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องหรือปฏิเสธ ให้มีหนังสือเตือนไป แล้วรายงานศาลทราบและขอให้ศาลเรียกบุคคลภายนอกมาให้ส่งเงินหรือทรัพย์สินที่อายัด
 - 6) เมื่อบุคคลภายนอกส่งเงินที่อายัด ให้รับเงินแล้วส่งกองคลัง แล้วแจ้งตอบรับเงิน
 - 7) เจ้าหนี้ตามคำพิพากษายื่นขอรับเงิน
 - 8) ตรวจสอบล้มละลาย และให้เป็น พัน 14 วัน
- ตามมาตรา 290
- 9) ส่งเรื่องให้กองคลังจ่ายเงิน และแจ้งลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ โดยแสดงรายการรับ-จ่าย และเสนอบัญชีการรับ-จ่าย ให้ศาลทราบด้วย
 - 10) เมื่ออายัดครบหนี้แล้ว ต้องรายงานศาลให้ถอนการบังคับคดี หรือแจ้งถอนอายัดไปยังบุคคลภายนอกในกรณีอายัดเงินชำระเป็นคราว ๆ และรายงานศาลให้ถอนการบังคับคดี

ขั้นตอนดังกล่าวนี้ อาจแสดงให้เห็นเป็นแผนผังได้ ตามแผนผังขั้นตอนการอายัดเงินในคดีแพ่งของเจ้าพนักงานบังคับคดี ที่กรมบังคับคดีได้จัดทำขึ้น เพื่อแสดงเป็นการทั่วไป ตามแผนภูมิในภาคผนวก แผนภูมิที่ 4

อย่างไรก็ดี เพื่อความสะดวกรวดเร็วและถูกต้องตามกฎหมาย กรมบังคับคดีจึงได้ออก
ประกาศ "ข้อปฏิบัติในการนำยึดและขายทอดตลาดทรัพย์สิน" ให้ผู้นำยึดและประชาชนได้ทราบโดย
ทั่วกัน โดยได้จัดพิมพ์แนบอยู่กับแผนผังขั้นตอนการปฏิบัติงานยึดและจำหน่ายทรัพย์สินของเจ้าพนักงาน
งานบังคับคดี ดังกล่าวไว้อีกด้วย ซึ่งประกาศนั้นก็ได้นำมาแสดงไว้ ณ ที่นี้ด้วย ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อปฏิบัติในการนำยึดและขายทอดตลาดทรัพย์สิน

1. ให้ผู้แทนโจทก์หรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา ผู้นำยึด มาติดค่อนำยึดก่อนเวลา 8.45 น. โดยไม่ต้องกำหนดวันนัด พร้อมจัดเตรียมเอกสารและอุปกรณ์ดังต่อไปนี้ มอบต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีในวันนำยึดทรัพย์สิน
 - 1.1 สำเนาทะเบียนบ้าน แสดงภูมิลำเนาของจำเลยที่นายทะเบียนรับรอง
 - 1.2 ในกรณีนำยึดที่ดิน
 - รายชื่อเจ้าของที่ดินข้างเคียงทั้งสี่ทิศ
 - โฉนดที่ดินและสัญญาจำนองพร้อมสำเนา
 - หากไม่มีโฉนดที่ดินให้ถ่ายสำเนาโฉนดและให้เจ้าพนักงานที่ดินรับรอง
 - ผู้นำยึดต้องทราบที่ตั้งของที่ดินที่จะนำยึด
 - 1.3 ในกรณีนำยึดโรงเรือน
 - ชื่อเจ้าของที่ดินที่ปลูกโรงเรือนที่ยึด
 - เลขที่โฉนดที่ดิน
 - ถ้ายึดโรงเรือนพร้อมที่ดินให้ส่งภาพถ่ายสภาพของโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้นด้วย
 - 1.4 ในกรณีนำยึดสังหาริมทรัพย์ ให้จัดเตรียมยานพาหนะและคนแบกหามให้พร้อมเพื่อขนย้ายทรัพย์สินไปเก็บรักษา ณ สถานรักษาและจำหน่ายทรัพย์สิน(ถนนปิ่นเกล้า- นครชัยศรี กม. 6)
2. การขายที่ดินหรือทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานบังคับคดีนำไปเก็บรักษาไว้ ณ สถานรักษาและจำหน่ายทรัพย์สินของกรมบังคับคดี ให้โจทก์หรือผู้แทนโจทก์ไปพบเจ้าพนักงานบังคับคดี ณ สถานรักษาและจำหน่ายทรัพย์สิน ตามกำหนดเวลาขายทอดตลาดที่ระบุไว้ในประกาศขาย หากโจทก์ประสงค์จะหึงการขายไว้ให้แถลงก่อนกำหนดขายทอดตลาดหากไม่ขอหึงการขายและไม่มีความอื่นที่จะต้องงัดการขาย เจ้าพนักงานบังคับคดีจะดำเนินการขายไปตามกำหนดแม้โจทก์จะไม่นำขาย
3. การขายสิ่งปลูกสร้างหรือทรัพย์สินที่เก็บรักษาไว้ ณ ที่ยึดหรือที่โจทก์นำไปเก็บรักษาไว้ ให้โจทก์หรือผู้แทนโจทก์ไปนำเจ้าพนักงานบังคับคดี กรมบังคับคดี ไปขาย ณ สถานที่ขายให้ทันตามกำหนดเวลาที่ระบุไว้ในประกาศขาย หากโจทก์หรือผู้แทนโจทก์ไปนำขายช้าหรือไม่ไปนำขาย เจ้าพนักงานบังคับคดีจะงัดการขายในครั้งนั้นไว้
4. เพื่อความรวดเร็วในการบังคับคดี
 - เมื่อได้รับหมายนัดจากเจ้าพนักงานบังคับคดี ให้ปฏิบัติตามหมายนัด หากขัดข้องประการใดต้องแจ้งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบด้วย
 - กรณีงัดการขายทอดตลาดเพราะไม่มีผู้ผู้ราคา หรือให้ราคาต่ำ ให้โจทก์หรือผู้แทนโจทก์วางค่าใช้จ่ายในการขายทอดตลาดครั้งต่อไปโดยเร็ว เพื่อประกาศขายทอดตลาดใหม่
5. ในการติดต่อหรือขอดำเนินการต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีให้นำบัตรประจำตัวไปให้เจ้าพนักงานบังคับคดีตรวจสอบ กรณีที่ได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการแทนให้นำบัตรประจำตัวของผู้อนอบอำนาจไปแสดงด้วย
6. คดีที่มีเลขท้ายหมายเลขคดีเป็นเลขคู่ ให้ติดต่อที่ กองบังคับคดีแห่ง 1 (ชั้น 3)
คดีที่มีเลขท้ายหมายเลขคดีเป็นเลขคู่ ให้ติดต่อที่ กองบังคับคดีแห่ง 2 (ชั้น 2)

ข้อปฏิบัตินี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

3.3.1.5 วิธีการยึดทรัพย์และจำหน่ายทรัพย์สินของเจ้าพนักงาน

บังคับคดี

สำหรับวิธีการในการดำเนินการยึดและอายัดทรัพย์นั้นอาจแสดงวิธีปฏิบัติในการแสดงหมายบังคับคดีเพื่อเริ่มต้นกระทำการการค้น การกระทำเมื่อถูกขัดขวาง การกระประมวลจำนวนทรัพย์ที่จะทำการยึด การงดเว้นไม่ยึดหรืออายัด การปิดประกาศ การยึดทรัพย์อายัดทรัพย์ประเภทต่าง ๆ ทั้งสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างไม่มีรูปร่างทั้งที่มีชีวิตไม่มีชีวิต ตลอดจนกระทั่งอสังหาริมทรัพย์ต่าง ๆ การทำบัญชี การประเมินหรือการกระประมวลราคาทรัพย์ การแจ้งการยึดอายัดแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้⁵⁹

- 1) ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีกระทำการยึดทรัพย์ในระหว่างพระอาทิตย์ขึ้น และพระอาทิตย์ตก ในวันทำการงานปกติ เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน โดยได้รับอนุญาตจากศาล
- 2) ก่อนกระทำการยึดทรัพย์ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแสดงหมายบังคับคดีต่อลูกหนี้ ตามคำพิพากษา ถ้าไม่ปรากฏตัวลูกหนี้ให้แสดงต่อบุคคลที่อยู่ในสถานที่นั้น
- 3) ในการที่จะดำเนินการบังคับคดี เจ้าพนักงานบังคับคดีย่อมมีอำนาจหน้าที่เท่าที่มีความจำเป็นเพื่อที่จะค้นสถานที่ใด ๆ อันเป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือ ที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ครอบครองอยู่ เช่น บ้านที่อยู่ คลังสินค้า โรงงานและร้านค้าขาย ทั้งมีอำนาจที่จะยึดและตรวจสอบบัญชีหรือแผ่นกระดาษ และทำการใด ๆ ตามสมควรเพื่อเปิดสถานที่ หรือบ้านที่อยู่ หรือโรงเรียนดังกล่าวแล้ว รวมทั้งตู้নিরภัย ตู้ หรือ ที่เก็บของอื่น ๆ แล้วรายงานให้ศาลทราบ

⁵⁹ ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี พ.ศ. 2522 หมวดที่ 2 การยึดทรัพย์ บทที่ 3 วิธีดำเนินการยึดและอายัดทรัพย์ ข้อ 14 ถึงข้อ 45.

4) ในการยึดทรัพย์สินรายใด ถ้ามีผู้ขัดขวาง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีชี้แจงว่ากล่าวแต่โดยดีก่อน ถ้าผู้นั้นยังขัดขวางอยู่อีก ก็ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีขอความช่วยเหลือจาก เจ้าพนักงานตำรวจ เพื่อดำเนินการบังคับคดีจนได้

5) ให้ยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาแต่เพียงประมาณราคาที่ต้องชำระหนี้ตามหมายบังคับคดี พร้อมทั้งค่าธรรมเนียม ในการบังคับคดี เว้นแต่จะได้มีกฎหมายบัญญัติไว้ หรือ ศาลจะได้มีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

แต่ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีทรัพย์สินซึ่งมีราคามากกว่าจำนวนหนี้ และมีอาจแบ่งยึดโดยมิให้ทรัพย์สินนั้น เสื่อมราคา (เช่น ทำให้เปลี่ยนแปลงสภาพและราคาตกต่ำ) ทั้งทรัพย์สินที่จะยึดให้พอคุ้มจำนวนหนี้ไม่ปรากฏด้วยแล้ว ก็ให้ยึดทรัพย์สินที่วานั้นมาขายทอดตลาด ถึงแม้ผู้นายึดจะชี้ให้ยึดแต่เพียงบางส่วนก็ดี

6) เจ้าพนักงานบังคับคดีชอบที่จะงดการยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษานำชี้ เมื่อสงสัยว่าทรัพย์สินนั้นไม่อาจยึดอายัดได้ตามกฎหมาย เช่น ปรากฏว่ามีชื่อบุคคลอื่นนอกจากลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบุคคลซึ่งทรัพย์สินต้องถูกยึดหรืออายัด เป็นเจ้าของในทะเบียน เมื่อได้งดการยึดหรืออายัดแล้วให้รีบรายงานต่อผู้อำนวยการกอง กองยึดและจำหน่ายทรัพย์สินเพื่อจะได้รายงานต่อไปยังศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 283 วรรค 2

เมื่อยึดหรืออายัดทรัพย์สินมาแล้ว ปรากฏว่าทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดนั้นมีชื่อบุคคลอื่น นอกจากลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบุคคลซึ่งทรัพย์สินต้องถูกยึดหรืออายัดนั้นมีชื่อบุคคลอื่น นอกจากให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาทราบ เพื่อถอนการยึดทรัพย์สินนั้น

7) เจ้าพนักงานบังคับคดียอมไม่ยึดหรืออายัดทรัพย์สินซ้ำหรือที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 285, 286, 290 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการยึดทรัพย์สินของกลสิกร พ.ศ. 2475 หรือกฎหมายอื่น ๆ

8) ถ้าในหมายบังคับคดีกล่าว เฉพาะเจาะจงให้ยึดทรัพย์สินใด ให้เจ้าพนักงานบังคับคดียึดแต่เฉพาะทรัพย์สินสิ่งนั้น

9) ถ้าจะยึดทรัพย์สินที่มีทะเบียน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีสอบถามผู้นายึด เสียก่อนว่าผู้ใดมีชื่อ เป็น เจ้าของทะเบียนนั้น

- 10) เมื่อกระทำการยึดทรัพย์เสร็จแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปิดประกาศยึดทรัพย์ไว้ ณ สถานที่ ๆ ยึดโดยเปิดเผย และให้ทำรายงานและบัญชีทรัพย์ที่ยึด เสนอผู้อำนวยการกอง กองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน
- 11) เมื่อได้มีการยึดทรัพย์แล้ว สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้อันมีต่อบุคคลภายนอกในเรื่องพันธบัตรหลักทรัพย์ที่เป็นประกัน ตราสาร เปลี่ยนมือหรือสิทธิเรียกร้องขอให้ชำระเงิน หรือส่งมอบทรัพย์ หรือสิทธิเรียกร้องอื่น ๆ ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ให้ดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 310
- 12) เมื่อผู้นำยึดขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีร้องขอไปยังเจ้าพนักงานที่ดินให้งดการทำนิติกรรม เกี่ยวกับที่ดินที่จะยึดชั่วคราว (อายัด) โดยเสียค่าธรรมเนียมตามระเบียบ และเจ้าพนักงานที่ดินได้มีคำสั่งอนุญาตตามคำขอนั้นแล้ว ผู้นำยึดต้องจัดการนำยึดภายในกำหนด 15 วัน มิฉะนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจขอให้เจ้าพนักงานที่ดินถอนคำสั่งนั้นเสียได้
- 13) ในการยึดที่ดินให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรังวัดเขตกว้างยาวของที่ดินที่ยึด กับแผนที่จำลองตามข้อ 13 ว่าจะเป็นที่ดินแปลงเดียวกันหรือไม่ หากควรเชื่อได้ว่าเป็นที่ดินแปลงเดียวกันแล้ว ให้จดชื่อเจ้าของที่ดินข้างเคียงเท่าที่ควรที่ทราบกำกับไว้ในแผนที่จำลอง และแสดงให้เห็นสภาพและทำเลที่ตั้งของที่ดินที่ยึด และแสดงด้วยว่าอยู่ใกล้ไกลจากสถานที่ราชการหรือที่ชุมนุมชน หรือทางบกทางน้ำประมาณระยะทางเท่าใด
- 14) ในการยึดที่ดินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ถ้าที่ดินที่ยึดนั้นมีสิ่งปลูกสร้าง หรือไม้ล้มลุกหรือธัญชาติอันจะเก็บเกี่ยวรอผลได้คราวหนึ่งหรือหลายคราวต่อปี เป็นของผู้อื่นปลูกอยู่ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีบันทึกถ้อยคำของเจ้าของสิ่งนั้น ๆ ให้ปรากฏว่ามีสิทธิในที่ดินอยู่อย่างไร เป็นต้นว่า อาศัยหรือมีสัญญาเช่าต่อกัน ฯลฯ
- 15) การยึดเรือน โรง หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจดขนาดกว้างยาว และบรรยายสภาพแห่งสิ่งนั้น ๆ เช่น พื้น ฝา ประตู หน้าต่าง เสา เครื่องบนใช้ไม้ชนิดใด หลังคา อะไร มีกี่ชั้น กี่ห้อง และเก่าใหม่อย่างไร เลขทะเบียนเท่าไร ถ้าเป็นสถานที่ให้เช่า ค่าเช่าเท่าใด
- 16) การยึดสิ่งทวาริมทรัพย์มีรูปร่างและอสังหาริมทรัพย์ย่อมครบไปถึงดอกผลแห่งทรัพย์นั้นด้วย เว้นแต่จะได้มีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น หรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาไม่ประสงค์ให้ยึดดอกผลนั้น ๆ

17) การยึดที่ดินซึ่งมีไม้ยืนต้น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดี
จัดชนิดและประมาณจำนวนต้นไม้ไว้ด้วย

ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติการยึดทรัพย์สินกสิกร
พ.ศ.2475 การยึดที่ไร่นาซึ่งมีไม้ล้มลุกหรือธัญชาติอันจะเก็บเกี่ยวได้ตามฤดูกาล จะยึดแต่ที่ดิน
ไม่ยึดไม้ล้มลุกและธัญชาติหรือจะยึดทั้งที่ดินและไม้ล้มลุกหรือธัญชาติด้วยก็ได้

18) ถ้าอสังหาริมทรัพย์ที่ยึดมีดอกผลธรรมดาที่ลูกหนี้
ตามคำพิพากษาจะต้อง เป็นผู้เก็บเกี่ยวหรือบุคคลอื่น เป็นผู้เกี่ยวในนามของลูกหนี้ เมื่อผู้ยึดร้องขอ
ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเก็บเกี่ยว และเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นสมควรจัดการให้ เจ้าพนักงาน
บังคับคดีต้องแจ้งเป็นหนังสือให้ลูกหนี้ทราบเสียก่อน ในขณะทำการยึด แล้วจึงทำการเก็บเกี่ยว
ดอกผลนั้น เมื่อถึงกำหนด

19) ในการยึดทรัพย์นั้น ให้ยึดเฉพาะส่วนของลูกหนี้
ตามคำพิพากษา แต่ถ้ามีบุคคลอื่น เป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย และไม่ปรากฏว่าส่วนใดเป็นของลูกหนี้
ให้ยึดมาทั้งหมด

20) เมื่อยังไม่มี การยึดทรัพย์ ถ้าปรากฏว่าลูกหนี้ตาม
คำพิพากษา เป็น เจ้าหนี้ผู้ใดอยู่โดยมีสิทธิได้รับ เงินหรือทรัพย์สินอื่นจากผู้ใดก็ตาม เมื่อเจ้าหนี้ตาม
คำพิพากษาร้องขอ เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจจะทำการอายัดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
แพ่ง มาตรา 282 ไปยังลูกหนี้ของลูกหนี้ตามคำพิพากษามีให้ชำระเงิน หรือส่งมอบทรัพย์สินแก่ลูกหนี้
ตามคำพิพากษา แต่ให้นำมาชำระหรือ ส่งมอบแก่เจ้าพนักงานบังคับคดีภายใน เวลาที่กำหนดไว้

21) ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีแสดงให้เห็น โดยประจักษ์แจ้ง
ตามวิธีที่เห็นสมควรว่า ได้มีการยึดทรัพย์แล้ว เช่น

- (1) สิ่งของ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปิดหรือผูกแผ่น
เลขหมาย สิ่งของที่ยึดสำคัญให้ตรงตามบัญชีทรัพย์
ถ้าสามารถจะเก็บรวม เข้าหีบหรือตู้ได้ ก็ให้รวม
ไว้แล้วปิดหีบหรือตู้ประทับตราครั้งอีกชั้นหนึ่ง
- (2) ห้องแถว ดิกลแถว หรือสิ่งปลูกสร้าง ให้ปิด
เครื่องหมายไว้ทุกห้อง
- (3) สัตว์พาหนะและปศุสัตว์ จะใช้สีทาที่เขาด้านใน
ตัวหรือที่ตัว หรือจะใช้แผ่น เลขหมายผูกคอ หรือ

จะต้อน เข้าคอกแล้วผูก เชือกประตັบตราครึ่ง
ที่ประตูคอกก็ได้ แล้วแต่จะเห็นสมควร แต่
อย่าให้ เป็นการขัดข้องต่อการเลี้ยงรักษาสัตว์

22) ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำบัญชีทรัพย์สินที่ยึด โดยแสดง
รายละเอียด เช่น ชื่อ ประเภท จำนวน ขนาด น้ำหนักสภาพของทรัพย์สิน และราคาประมาณแห่งทรัพย์สิน
ตามลำดับหมายเลขไว้ แล้วส่งสำเนาไปยังศาล หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สิน แล้วแต่กรณี

23) การจดบัญชีทรัพย์สิน ถ้าเป็นทรัพย์สินหลายสิ่งราคาเล็กน้อย
จะมัดรวมหรือกองรวมกันแล้ว จด เป็น เลขหมายเดียวก็ได้

ถ้าทรัพย์สินที่ยึด เป็นชุดหรือสำรับ การจดบัญชีให้รวมเป็นชุด
เป็นสำรับ หรือ ไม่รวมก็ได้ แล้วแต่จะเห็นสมควร

24) การประมาณราคาที่ดินพึงพิจารณาตามหลักเกณฑ์เหล่านี้
ประกอบกัน คือ

(1) ราคาซื้อขายกันในท้องตลาดโดยคำนึงถึงสภาพ
แห่งที่นั้นว่า เป็นที่อะไร เช่น ที่ปลูกตึกแถว
ให้เช่า หรือที่บ้านที่สวนที่นาที่ไร่ และที่นั้นอยู่ใน
ทำเลอย่างไร เช่น อยู่ในทำเลค้าขาย ที่ชุมนุม
ชน หรือใกล้ทางบกทางน้ำ ท่าเรือ หรือมีประโยชน์
รายได้มากน้อยเพียงใดเหล่านี้ เป็นต้น

(2) ราคาที่ดินตำบลนั้นหรือตำบลใกล้เคียง ซึ่งเจ้า-
พนักงานบังคับคดี เคยขายทอดตลาดไปแล้ว

(3) ราคาซื้อขายหรือจำนองหรือขายฝากครั้งสุดท้าย
ของที่ดินที่ยึดและที่ดินข้างเคียง

(4) ราคาประเมินปานกลางของสำนักงานที่ดิน

25) การประมาณราคาทรัพย์สินนอกจากที่ดินให้ประมาณตาม
ราคาซื้อขายในท้องตลาด ตามสภาพความเก่าใหม่ของทรัพย์สินนั้น ๆ มิใช่ประมาณราคาตามที่อยู่ความ
ตกลงกัน เพื่อหลีกเลี่ยงค่าธรรมเนียม

26) การประมาณราคาทรัพย์สินที่มีการจำนำหรือจำนองให้
ปฏิบัติ เช่นเดียวกับข้อ 37 และข้อ 38 แต่ให้หมายเหตุไว้ด้วยว่า จำนำ หรือจำนองเมื่อใด ต้นเงิน

เท่าใด เพื่อประกอบดุลยพินิจในการขายทอดตลาด

27) เมื่อได้ยึดทรัพย์แล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดบัญชีและประมาณราคาทรัพย์ที่ยึดไว้แล้วให้ผู้นำยึดลงนามรับรองบัญชีนั้น ถ้าผู้นำยึดไม่เห็นชอบตามราคาที่เจ้าพนักงานบังคับคดีประมาณก็ให้บันทึกไว้โดยชัดเจน

28) เมื่อผู้อำนวยการกอง กองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน เห็นว่าราคาทรัพย์ที่เจ้าพนักงานบังคับคดีประมาณยังไม่สมควร ก็ให้มีอำนาจแก้ไขได้แล้วแจ้ง เป็นหนังสือให้ผู้นำยึดและลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ

29) การยึดที่ดินหรือสิ่งทวาริมทรัพย์อย่างอื่นอันอยู่ในที่ดินนั้น ให้รีบแจ้งการยึดไปยังเจ้าพนักงานที่ดิน และหรือหัวหน้าเขตแห่งท้องที่แล้วแต่กรณี แต่ถ้เป็นการยึดที่ดินที่ยังไม่มีโฉนด ตราจอง หรือใบไต่สวนตามประมวลกฎหมายที่ดิน หรือสิ่งทวาริมทรัพย์อื่นอันอยู่ในที่ดินนั้น ให้รีบแจ้งการยึดไปยังหัวหน้าเขตแห่งท้องที่

30) การยึดสิ่งปลูกสร้างซึ่งปลูกอยู่บนที่ดินของผู้อื่นที่มีโฉนด ให้ผู้นำยึดแจ้ง เลขโฉนดและชื่อเจ้าของที่ดินนั้นต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี ถ้าหากทราบ

31) เมื่อได้กระทำการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว ให้แจ้งการยึดราคาประเมินนั้นให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ และถ้าหากทรัพย์สินที่ยึดมีผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วม ให้แจ้งการยึดให้ผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมทราบด้วย

ถ้าไม่สามารถจะกระทำตามความในวรรคก่อนได้ ก็ให้ปิดประกาศแจ้งการยึดไว้ ณ สถานที่ที่ยึดและที่กองยึดอายัดและจำหน่ายทรัพย์สิน แพคนอยู่อาศัย ให้แจ้งการยึดไปยังกรมเจ้าท่า หรือหัวหน้าเขตแห่งท้องที่ แล้วแต่กรณี

กรณียึดทรัพย์อื่นที่มีทะเบียนแสดงกรรมสิทธิ์ เช่น เครื่องจักร ให้แจ้งการยึดไปยังนายทะเบียนแห่งทรัพย์นั้น

3.3.1.6 ทรัพย์ที่ยึดและอายัดไม่ได้

อนึ่ง ในการยึดและอายัดทรัพย์ดังกล่าวนี้ ก็ยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับลักษณะของทรัพย์สินอยู่บางประการที่ทำให้ไม่อาจยึดและอายัดทรัพย์นั้นได้ ซึ่งทรัพย์สินที่กฎหมายห้ามมิให้ยึดหรืออายัด และทรัพย์สินที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี และทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานบังคับคดีอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี และทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจที่จะไม่ยึด

หรืออายัดนั้น ก็ได้แก่ การยึดและอายัดทรัพย์สินในกรณีต่อไปนี้⁶⁰

1) ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดี มีความสงสัยในทรัพย์สินที่จะยึดหรืออายัดนั้นว่าเป็นของบุคคลอื่นซึ่งไม่ควรยึดหรืออายัด ก็ชอบที่จะงดการยึดหรืออายัดนั้น เสีย

2) เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ยึดหรืออายัดทรัพย์สิน เกินกว่าที่จะพอชำระหนี้พร้อมค่าฤชาธรรมเนียม

3) เครื่องนุ่งห่มหลับนอน หรือเครื่องใช้ในครัวเรือน โดยประมาณรวมกันราคาไม่เกิน 5,000 บาท ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือของภริยา หรือของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งตามกฎหมายเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือที่อาจบังคับเอาชำระหนี้ตามคำพิพากษาได้ ทรัพย์สินเหล่านี้ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีจึงยึดไม่ได้

แต่ถ้าศาลเห็นสมควร ศาลจะกำหนดทรัพย์สิน คือ เครื่องนุ่งห่มหลับนอน หรือเครื่องใช้ในครัวเรือน ที่มีราคาเกิน 5,000 บาท ให้เป็นทรัพย์สินที่ไม่ต้องอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีได้ ทั้งนี้ศาลต้องคำนึงถึงความจำเป็นตามฐานะของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

4) เครื่องมือ หรือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการเลี้ยงชีพหรือประกอบวิชาชีพ โดยประมาณรวมกันราคาไม่เกิน 10,000 บาท ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือของภริยา หรือของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งตามกฎหมายเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือที่อาจบังคับเอาชำระตามคำพิพากษาได้ เช่น เรือ อวนจับปลา เรือยนต์รับจ้าง เครื่องทอผ้า เป็นทรัพย์สินไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี จึงยึดไม่ได้

ถ้าหากมีราคาเกินกว่า 10,000 บาท และลูกหนี้ตามคำพิพากษามีความจำเป็นที่จะต้องใช้สอยในการดำเนินการเลี้ยงชีพ หรือประกอบอาชีพ ก็อาจยื่นคำร้องต่อศาลขออนุญาตยึดหน่วงและใช้เครื่องมือหรือเครื่องใช้เพื่อประกอบอาชีพได้ กรณีนี้ศาลต้องส่งสำเนาคำร้อง

⁶⁰พิพัฒน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 823-827.

แก่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาแล้วทำการได้ส่วน ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจอนุญาตหรือไม่อนุญาตภายใน บังคับแห่งเงื่อนไขตามที่ศาลเห็นสมควร

5) วัตถุ เครื่องใช้ และอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ทำหน้าที่ แทน หรือช่วยอวัยวะของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เช่น แขนเทียม ขาเทียม แว่นตาสำหรับช่วย สายตา ฟันปลอม หรือรถเข็นสำหรับคนป่วยนั่ง เครื่องช่วยฟัง ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือ ของภริยา หรือของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี จึงยึดไม่ได้

6) ทรัพย์สินที่โอนกันไม่ได้ตามกฎหมายย่อมไม่อยู่ในความ รับผิดชอบแห่งการบังคับคดี เช่น ทรัพย์สินนอกพาณิชย์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 106 สิทธิที่จะได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/41 ที่ธรณี สงฆ์ ทรัพย์สินของแผ่นดิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1307 ทรัพย์สินของการรถไฟ ตามพระราชบัญญัติการรถไฟ พ.ศ.2494 มาตรา 13 ที่ดินจัดสรรตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการ ครอบครอง พ.ศ.2485 มาตรา 8,9 ซึ่งโอนกันไม่ได้จนครบ 5 ปี จากวันที่ได้รับหนังสือสำคัญ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 704/2508) ที่ดินไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินหรือนัยหนึ่งคือที่ดินมือเปล่าซึ่งยัง มิได้รับคำรับรองจากนายอำเภอว่า ได้ทำประโยชน์แล้ว จะบังคับให้จดทะเบียนโอนไม่ได้ (คำ พิพากษาศาลฎีกาที่ 1270/2509 ประชุมใหญ่) แต่สำหรับที่ดินที่เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภท พลเมืองใช้ร่วมกัน ที่เมื่อจำเลย เข้าครอบครองหวงกันจากการใช้สอยของบุคคลอื่นแล้ว ในระหว่าง ราชกรด้วยกัน จำเลยย่อมมีสิทธิดีกว่าผู้อื่น จำเลยปลูกต้นยางพารา ต้นมะพร้าว ต้นสะตอ และต้น ผลอาสินอื่น ๆ ลงในที่ดินและเก็บเกี่ยวดอกผลตลอดมา ดอกผลของไม้ยืนต้นดังกล่าวจึง เป็นของ จำเลย อันอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี โจทก์มีสิทธิยึดดอกผลธรรมชาติของไม้ยืนต้นดังกล่าว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3348/2529 ประชุมใหญ่)

7) ทรัพย์สินที่ยึดได้แต่ขายไม่ได้ คือ ทรัพย์สินของลูกหนี้ ตามคำพิพากษา หรือของภริยา หรือของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา อันมีลักษณะ เป็นของ ส่วนตัวโดยแท้ เช่น หนังสือสำหรับวงศ์ตระกูลโดยเฉพาะ จดหมายหรือสมุดบัญชีต่าง ๆ นั้น อาจยึด มาตรวจดูเพื่อประโยชน์แห่งการบังคับคดีได้ ถ้าจำเป็น แต่ห้ามมิให้เอาออกขายทอดตลาด

8) สิทธิเรียกร้องเป็น เงินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาต่อไปนี้ ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี คือ

(1) เบี้ยเลี้ยงชีพซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ และเงินรายได้เป็นคราว ๆ อันบุคคลภายนอกได้ยกให้เพื่อเลี้ยงชีพเป็นจำนวนตามที่ศาลเห็นสมควร กำหนดจำนวนเงินดังกล่าวนี้ ให้ศาลกำหนดให้ไม่น้อยกว่าอัตราเงินเดือนขั้นต่ำสุดของข้าราชการพลเรือนในขณะนั้น แต่ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีฐานะในทางครอบครัวดี มีบุพการีและผู้สืบสันดานอยู่ในความอุปการะหลายคน ศาลมีอำนาจกำหนดจำนวนเงินสูงขึ้นไปกว่านั้นอีกได้

(2) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ บำเหน็จ และเบี้ยหวัดของข้าราชการ หรือลูกจ้างของรัฐบาล และเงินสงเคราะห์ หรือบำนาญที่รัฐบาลได้จ่ายให้แก่คู่สมรสหรือญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ของบุคคลเหล่านั้น ซึ่งเงินประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ ไม่ได้ให้ศาลกำหนดจำนวน เช่นกรณีแรกจึงไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีตามจำนวนที่ได้รับทั้งหมด ตัวอย่างของเงินประเภทนี้ได้แก่ กรณีตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1479/2528 ซึ่งตัดสินว่าเทศบาลเป็นทบวงการเมืองตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 7 วรรคสอง จำเลยเป็นลูกจ้างประจำของเทศบาลตำบล จึงเป็นลูกจ้างของรัฐบาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286(2) ค่าจ้างของลูกจ้างของรัฐบาลไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี โจทก์จึงไม่มีสิทธิขอให้ศาลอายัดสิทธิเรียกร้องในเงินค่าจ้างของจำเลย สำหรับเงินยังชีพและเงินช่วยเหลือบุตร เป็นเงินที่กำหนดให้เบิกจ่ายแก่ลูกจ้างเป็นประจำทุกเดือน เพื่อการครองชีพในลักษณะเดียวกับค่าจ้างถือได้ว่าเป็นค่าจ้าง จึงไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีเช่นกันและคำพิพากษาฎีกาที่ 554/2529 ซึ่งตัดสินว่าสิทธิเรียกร้องเงินค่าเบี้ยเลี้ยงเดินทาง และค่าเช่าที่พักตามพระราชกฤษฎีกา ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการ พ.ศ. 2518 เป็นค่าจ้างซึ่งทางราชการจ่ายให้เป็นพิเศษนอกเหนือจากเงินเดือนและค่าจ้างจากงบประมาณรายจ่ายให้แก่ข้าราชการหรือลูกจ้างที่เดินทางไปปฏิบัติราชการชั่วคราวนอกที่ตั้งสำนักงานซึ่งปฏิบัติราชการตามปกติ ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282(2)

(3) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ ค่าชดใช้ เงินสงเคราะห์ หรือรายได้อื่น ในลักษณะเดียวกันของพนักงาน ลูกจ้าง หรือคนงาน นอกจากที่กล่าวไว้ในข้อ (2) ที่นายจ้างจ่ายให้แก่บุคคลเหล่านั้น หรือคู่สมรส หรือญาติที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้น เป็นจำนวนตามที่ศาลเห็นสมควร

ในการกำหนดจำนวนเงินดังกล่าวนี้ กฎหมายบัญญัติเช่นเดียวกับข้อ (1) กล่าวคือ ให้ศาลกำหนดได้ไม่น้อยกว่าอัตราเงิน เดือนขั้นต่ำของข้าราชการพลเรือนในขณะนั้น แต่ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีฐานะในทางครอบครัวดี มีบุพการีและผู้สืบสันดานอยู่ในความอุปการะหลายคน ศาลมีอำนาจกำหนดจำนวนเงินสูงขึ้นไปกว่านั้นอีกได้ ตัวอย่างของเงินประเภทนี้ ได้แก่ กรณีตามคำพิพากษาฎีกาที่ 2888/2526 ซึ่งตัดสินว่าการรถไฟแห่งประเทศไทยเป็นรัฐวิสาหกิจ ดำเนินกิจการโดยคณะกรรมการเป็นอิสระ เงินเดือนและเงินอื่น ๆ ของลูกจ้างของการรถไฟ ได้รับจากงบประมาณของการรถไฟฯ มิใช่จากเงินจัดสรรงบประมาณเหมือนข้าราชการและลูกจ้างของรัฐบาล จำเลยซึ่งเป็นลูกจ้างของการรถไฟฯ จึงมิใช่เป็นลูกจ้างของรัฐบาลตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286 (2)

เมื่อจำเลยมิใช่ลูกจ้างของรัฐบาล สิทธิเรียกร้องของจำเลยอันมีต่อการรถไฟฯ ในอันที่จะได้รับ เงินกองทุนสงเคราะห์ทดแทน จึงตกอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีตามมาตรา 286 (3)

(4) เงินฌาปนกิจสงเคราะห์ ที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้รับ อันเนื่องมาแต่ความตายของบุคคลอื่น เป็นจำนวนตามที่จำเป็นในการดำเนินการฌาปนกิจศพตามฐานะของผู้ตายที่เห็นสมควร

9) ทรัพย์สินที่มี เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในคดีอื่นยึดอยู่ก่อนแล้วจะยึดซ้ำอีกไม่ได้

10) ทรัพย์สินของภริยาดังต่อไปนี้ ยึดไม่ได้ตามพระราชบัญญัติการยึดทรัพย์ภริยา พ.ศ. 2475 คือ

- (1) พืชผลที่ยังไม่ถึงเวลาเก็บเกี่ยว
- (2) พืชพันธุ์ที่จะใช้ในปีต่อไปตามปริมาณอันสมควร โดยเทียบเคียงกับ เนื้อที่ซึ่งภริยาทำได้ในปีหนึ่ง
- (3) พืชที่เก็บไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์ และครอบครัว ตามฐานานุรูปสำหรับปีหนึ่ง
- (4) สัตว์และ เครื่องมืออันประกอบอาชีพที่มีไว้พอควรแก่การดำเนินอาชีพต่อไป

11) ในระหว่างที่เป็นสามีภริยากัน ฝ่ายใดจะยึดทรัพย์สินของอีกฝ่ายหนึ่งไปไม่ได้ เว้นแต่สำหรับค่าอุปการะเลี้ยงดู และค่าชดเชยธรรมเนียมที่ยังมิได้ชำระตามคำพิพากษา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

อนึ่ง ทรัพย์สินอันเป็นของภริยา หรือของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งกฎหมายอาจถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือ เป็นทรัพย์สินที่อาจบังคับ เอาชำระหนี้ตามคำพิพากษาได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 และ 285 วรรคท้ายนั้น ทรัพย์สินที่จะยึดหรืออายัดได้ตามนี้ต้องเป็นทรัพย์สินที่อาจถือได้ว่าเป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษา คือ เป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้นเอง เช่น ลูกหนี้ตามคำพิพากษาซื้อที่ดินแล้ว ใส่ชื่อบุตรผู้เยาว์ของตนในโฉนด ดังนี้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะยึดที่ดินแปลงนี้ไม่ได้ เพราะไม่ใช่ทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นกรณีที่มีการดาซื้อที่ดินให้แก่ผู้เยาว์ ซึ่งทำให้เพียงใส่ชื่อไว้ในฐานะ เป็นตัวแทนมารดาไม่ ที่ดินที่ซื้อจึงย่อมเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้เยาว์ ฉะนั้น เจ้าหนี้ของมารดาตามคำพิพากษาจึงยึดเอาที่ดินของผู้เยาว์ดังกล่าว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 วรรคท้าย ไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 481/2495) หรือกรณีที่ที่ดินและ เรือนที่ผู้ซื้อให้แก่หลาน (คือบุตรของลูกหนี้ตามคำพิพากษา) ย่อมเป็นทรัพย์สินของหลานนั้น และไม่เป็นทรัพย์สินที่เป็นของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งกฎหมายอาจถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา จึงไม่อาจบังคับ เอาชำระหนี้ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1317/2503)

3.3.1.7 การยึดทรัพย์สินในกรณีอื่น ๆ

ในการบังคับคดีโดยยึดทรัพย์สินของเจ้าพนักงานบังคับคดีนี้ นอกจากจะทำการยึดในคดีแพ่งธรรมดาแล้ว ก็ยังมีหน้าที่ในการยึดทรัพย์นายประกัน ยึดทรัพย์จำเลยใช้ค่าปรับ และยึดทรัพย์แทนศาลแรงงานอีกด้วย ซึ่งในที่นี้จะขอล่าวถึงเพียงสังเขป ดังนี้⁶¹

⁶¹ กระทรวงยุติธรรม, คู่มือตุลาการศาล เล่ม 2, หน้า 1339-1340.

(1) การยึดทรัพย์ชำระค่าปรับนายประกัน

เมื่อศาลส่งหมายบังคับคดีและแจ้งหลักทรัพย์นายประกัน ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการยึดหลักทรัพย์นั้น ตามคำสั่งศาลตามวิธีดำเนินการยึดทรัพย์ในคดีแพ่ง แล้วรายงานศาลขออนุญาตขายทรัพย์ที่ยึดต่อไป

ในกรณีที่เงินทวงค่าใช้จ่ายที่ได้รับจากศาลไม่เพียงพอ หรือไม่มีเงินทวงค่าใช้จ่ายจากงบประมาณของกรมบังคับคดี ในกรณีที่ไม่มีสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ตั้งอยู่ในเขตศาลที่ออกหมายบังคับคดี ให้เบิกเงินทวงค่าใช้จ่ายจากงบประมาณของกระทรวงยุติธรรม

(2) การยึดทรัพย์ชำระค่าปรับจำเลย

เมื่อศาลส่งหมายบังคับคดีถึงเจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการยึดทรัพย์ของจำเลยชำระค่าปรับ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเรียกจำเลยมาชำระค่าปรับ หากจำเลยไม่ชำระค่าปรับ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการตามหมายบังคับคดีนั้น และให้นำวิธีการยึดทรัพย์ลูกหนี้ตามคำพิพากษามาใช้บังคับโดยอนุโลม ค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีนี้ให้เบิกจากงบประมาณของกรมบังคับคดี ถ้าหมายบังคับคดีของศาลมิได้กำหนดผู้นำยึดคดี หรือกำหนดผู้นำยึดคดี ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการโดยมีชกษา หากไม่สามารถทำการยึดด้วยประการใด ๆ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานศาลทราบโดยเร็ว

(3) การยึดทรัพย์ในคดีแรงงาน

ปฏิบัติเช่นเดียวกับการยึดทรัพย์ในคดีแพ่ง เว้นแต่ผู้นำยึดไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย รวมทั้งค่าฤชาธรรมเนียมใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณางาน พ.ศ.2522 มาตรา 27 ส่วนเงินค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีให้เบิกจากงบประมาณของกรมบังคับคดี ในกรณีที่ไม่มีสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ตั้งอยู่ให้เบิกจากงบประมาณของกระทรวงยุติธรรม

3.3.1.8 วิธีการในการทำรายงานการยึดทรัพย์และการขออนุญาตขาย

ทรัพย์ต่อศาล⁶²

⁶² กระทรวงยุติธรรม, คู่มือตุลาการศาล เล่ม 2, หน้า 1339.

กรณีทำการบังคับคดีในเขตอำนาจศาลที่ออกหมายบังคับคดีให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานการยึดทรัพย์ พร้อมกับบัญชีทรัพย์ต่อศาลเป็นคราว ๆ และขอให้ศาลส่งอนุญาตให้ขายทอดตลาดทรัพย์ที่ได้ยึดหรือที่ได้ทำการบังคับคดีไว้ แต่ถ้าเป็นการยึดทรัพย์ตามหมายยึดทรัพย์ชั่วคราวก่อนคำพิพากษาก็ให้ขออนุญาตขายต่อเมื่อมีหมายบังคับคดีแล้ว.

ส่วนกรณีทำการบังคับคดีแทนศาลอื่น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานเกี่ยวกับการบังคับคดีที่ได้กระทำไปตามที่ศาลส่งภายในเขตอำนาจศาล เสนอให้ศาลที่ทรัพย์ทำการบังคับคดีตั้งอยู่ในเขต แจ้งเรื่องการบังคับคดีแทนรวมทั้งจัดส่งเอกสารเรื่องราวการบังคับคดีที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ไปยังศาลที่ออกหมายบังคับคดีทราบ เพื่อดำเนินการบังคับคดีต่อไป

3.3.1.9 วิธีการในการรักษาทรัพย์ที่ยึด⁶³

ปกติทรัพย์สินที่ยึดไว้แล้วเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นผู้รักษา แต่ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์หรือสิ่งของซึ่งลำบากต่อการขนย้าย โดยมอบให้แก่บุคคลที่สมควรดูแลรักษาไว้ ทั้งนี้โดยมีวิธีการและหลักการ ดังนี้

- (1) ถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายอมรับรักษาทรัพย์ที่ยึด และเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นสมควรจะมอบทรัพย์นั้นไว้ในความอารักขาของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็ได้
- (2) ถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่รับรักษาทรัพย์ที่ยึด เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นสมควรจะมอบไว้ในความอารักขาของบุคคลอื่นซึ่งครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ หรือจะมอบไว้ในอารักขาของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายินยอมก็ได้
- (3) ถ้าไม่สามารถปฏิบัติตามข้อ (1) และ (2) เจ้าพนักงานบังคับคดีจะเข้าสถานที่ และจ้างคนเฝ้าทรัพย์นั้นไว้ก็ได้
- (4) อัญมณี เครื่องทองรูปพรรณ หรือของมีค่าอื่น ๆ ให้เก็บรักษาไว้ในที่อันปลอดภัยตามที่เห็นสมควร

⁶³ พัทธน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 828.

(5) ผู้รับรักษาทรัพย์โดยมีค่าตอบแทน หรือไม่มีค่าตอบแทน หรือผู้ให้เข้าสถานที่เก็บรักษาทรัพย์ ต้องทำสัญญากับ เจ้าพนักงานบังคับคดี และสัญญานี้ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีขอกเล็ก เมื่อขายทรัพย์เสร็จ ย้ายทรัพย์ไปเก็บที่อื่น หรือถอนการยึดทรัพย์

3.3.1.10 วิธีการในการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดในการบังคับคดี⁶⁴

เมื่อยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือได้ทรัพย์สินมา ตามที่อายัดแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องนำเอาทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาด เพื่อจะได้เงิน มาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา โดยยื่นคำขอต่อศาลขอให้ส่งอนุญาตให้ขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 306

ข้อยกเว้น เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ต้องขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

- (1) เมื่อเงินที่ยึดได้พอสำหรับชำระหนี้แล้ว
- (2) ถ้ารายได้ประจำปีจากอสังหาริมทรัพย์ หรือการประกอบอุตสาหกรรมพาณิชย์กรรม หรือกิจกรรมของลูกหนี้ตามคำพิพากษา อาจเพียงพอที่จะชำระหนี้ตามคำพิพากษาพร้อมด้วยค่าฤชาธรรมเนียมในการฟ้องร้องและการบังคับคดี เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาร้องขอ ศาลอาจมีคำสั่งตั้งผู้จัดการอสังหาริมทรัพย์ หรือการประกอบกิจการเหล่านั้นได้ และบังคับให้มอบเงินรายได้ทั้งหมด แทนการส่งขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา
- (3) ทรัพย์สินที่เป็นของสด หรือของเสียได้ เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจขายได้ทันทีโดยวิธีอื่นที่เห็นสมควร นอกจากการขายทอดตลาดก็ได้
- (4) ถ้าเป็นพันธบัตรและหลักทรัพย์ที่เป็นประกัน เจ้าพนักงานบังคับคดีจะขออนุญาตศาลให้จำหน่ายสิ่งเหล่านั้น ตามรายการขานราคา ณ สถานแลกเปลี่ยนในวันขายก็ได้ ราคาที่ปรากฏในตราสาร หรือราคาต่ำกว่านั้นก็ได

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 828-834.

(6) ถ้าการจำหน่ายสิทธิเรียกร้องที่ผูกมัดนั้นทำได้ยาก เนื่องจากการชำระหนี้ดังกล่าวต้องอาศัยการชำระหนี้ตอบแทน หรือด้วยเหตุอื่นใด และการบังคับคดีอาจล่าช้า เป็นการเสียหายแก่ผู้ความทุกฝ่าย หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือแก่ผู้มีส่วนได้เสีย ดังนี้ เมื่อคู่ความหรือบุคคลเช่นว่านั้น หรือเจ้าพนักงานบังคับคดีร้องขอ ศาลจะสั่งให้จำหน่ายโดยวิธีอื่นก็ได้

วิธีการในการขายทอดตลาด มีข้อพิจารณา ดังนี้

- (1) เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องขออนุญาตต่อศาลก่อน เมื่อศาลอนุญาตให้ขายทอดตลาดได้แล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจึงดำเนินการขายได้
- (2) เมื่อศาลได้มีคำสั่งอนุญาตให้ขายทอดตลาดแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะขายทรัพย์สินที่ยึดได้เมื่อพ้นกำหนดเวลา 5 วัน นับแต่วันยึด คือ จะขายก่อน 5 วันนับแต่วันยึดไม่ได้
- (3) ทำประกาศโดยแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่จะขาย เช่น ชื่อเจ้าของทรัพย์สิน โดยเกี่ยวข้องกับคดีอย่างไร ผู้สั่งให้ขาย วัน เวลา และสถานที่ที่จะขาย ชื่อ ประเภท ลักษณะ จำนวน ขนาด และน้ำหนักแห่งทรัพย์สินนั้น ๆ เป็นต้น ถ้าเป็นที่ดินให้แจ้งเนื้อที่เขตกว้างยาว ชื่อเจ้าของที่ดินข้างเคียง อยู่ตำบล อำเภอ จังหวัดใด ถ้ามีข้อสัญญา และค่าเตือนอย่างไร ต้องระบุไว้โดยชัดเจน กับกำหนดเงื่อนไขและเงื่อนไขเวลาแห่งการชำระเงิน ถ้าศาลกำหนดวิธีขายหรือเงื่อนไขเป็นพิเศษก็ต้องปฏิบัติตามนั้น
- (4) เจ้าพนักงานบังคับคดีมีหน้าที่ส่งประกาศขายทอดตลาดแก่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียตามที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 280 และเปิดไว้โดยเปิดเผย ณ สถานที่ที่จะขาย สถานที่ที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ที่ชุมนุมชน และสถานที่ราชการอันสมควรจะปิดได้ ก่อนวันขายไม่ต่ำกว่า 3 วัน

ถ้าเห็นสมควรจะแจ้งความการขายในหนังสือพิมพ์รายวัน หรือวิทยุกระจายเสียง

- (5) กำหนดวันขายทอดตลาดตามปกติ ถือเป็นเกณฑ์ ดังนี้
 - ก) ที่ดิน กำหนดไม่น้อยกว่า 1 เดือน และไม่เกิน 2 เดือน
 - ข) เรือ โรง และสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ และทรัพย์สินอื่น ๆ น้อยกว่า 20 วัน และไม่เกิน 1 เดือน

(6) ขายทรัพย์สินที่มีดอกผลเกิดในระหว่างยึด หรือทรัพย์สินที่มีสัญญาผูกพันอันเป็นคุณแก่ทรัพย์สินนั้น หรือมีภาวะติดพันเกี่ยวค้างอยู่ ต้องกล่าวไว้ในประกาศขายทอดตลาดให้ชัดเจน ถ้าทรัพย์สินนั้น มีสัญญาผูกพันอยู่อันเป็นคุณแก่ทรัพย์สินนั้น ต้องจัดการให้ผู้ซื้อได้รับช่วงสิทธิและหน้าที่ตาม

สัญญาแนบด้วย

- (7) ขายสุรามีจำนวนสุราตั้งแต่ 10 ลิตรขึ้นไป ต้องแจ้งกรมสรรพสามิตทราบก่อน วันขายไม่น้อยกว่า 7 วัน เพื่อให้เจ้าพนักงานสรรพสามิตมากำกับออกใบขนสุราให้แก่ผู้ซื้อ
- (8) ทรัพย์สินที่ขายเป็นโบราณวัตถุ ส่งประกาศไปยังเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถาน 1 ฉบับ
- (9) ตู้โทรศัพท์ ทิว หรือกำปั่นเหล็กเก็บทรัพย์สิน ต้องเปิดเสียก่อน จึงจะขายได้
- (10) ขายทรัพย์สินที่มีการจำนองติด ตามวิธีการที่ศาลสั่งกำหนด ถ้าศาลมิได้กำหนดให้ขายอย่างบังคับจำนอง หรือจำนองติดไป หรือตั้งราคาขั้นต่ำ โดยความยินยอมของผู้กรณีทุกฝ่าย ขายทรัพย์สินที่มีจำนำติดก็ปฏิบัติอย่างเดียวกันโดยอนุโลม
- (11) ขายทรัพย์สินอย่างบังคับจำนอง ขายอย่างธรรมดา ไม่นำถึงถึงการจำนอง
- (12) ขายทรัพย์สินอย่างจำนองติดไป ต้องประกาศแสดงชื่อผู้รับจำนองพร้อมทั้งต้นเงิน และดอกเบี้ยที่ยังค้างชำระจนถึงวันขาย และข้อความว่าผู้ใดซื้อทรัพย์สินนั้นต้องรับภาระจำนองติดไปด้วย
- (13) ขายทรัพย์สินจำนองโดยวิธีตั้งราคาขั้นต่ำต้องกำหนดราคาขั้นต่ำที่จะขายลงไปในประกาศ โดยคำนวณต้นเงินและดอกเบี้ยจำนองซึ่งยังค้างชำระแก่ผู้รับจำนองจนถึงวันขายรวมกับค่าธรรมเนียมในการบังคับคดี
- (14) สถานที่ขายทอดตลาด ปกติปฏิบัติดังนี้
- ก) ที่ดิน ขายที่กรมบังคับคดีหรือที่ศาล
 - ข) เรือ โรง สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ซึ่งมีได้ยึดรวมกับที่ดิน ขาย ณ ที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่
 - ค) ทรัพย์สินอื่น ๆ ขายที่กรมบังคับคดีหรือที่ศาล เว้นแต่ไม่สะดวกในการขนย้ายหรือด้วยเหตุอื่น จึงขาย ณ สถานที่ที่เก็บทรัพย์สินนั้น
- (15) ก่อนขายทอดตลาด ต้องมีธงเครื่องหมายการขายทอดตลาด ณ สถานที่ขายและอ่านประกาศโฆษณาการขาย ณ ที่นั้นโดยเปิดเผย
- (16) แสดงความตกลงการขายทอดตลาดด้วยวิธีเคาะไม้ แต่ถ้ายังไม่เคาะไม้ ยังไม่ถือว่าการขายนั้นบริบูรณ์ เช่น กรณีที่ตามรายงานของเจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ปรากฏว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีได้เคาะไม้แสดงว่าตกลงขายทรัพย์สินให้แก่ ท. ผู้ให้ราคาสูงสุด เพียงแต่ทำรายงานขอให้ศาลชั้นต้นพิจารณาว่าสมควรขายทรัพย์สินในราคา 21,000 บาทหรือไม่ การขายทอดตลาดจึงยังไม่บริบูรณ์ตาม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 509 การที่ศาลชั้นต้นเห็นว่า ท. ให้ราคาต่ำกว่าราคาประเมิน หลังเรียก ท. ไปตกลงเพิ่มราคาทรัพย์สินเป็น 40,000 บาท เป็นการที่ศาลชั้นต้นตกลงขายทรัพย์สินให้แก่ ท. เอง โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้แทนโจทก์หรือผู้อื่นเข้าสู้ราคา ไม่มีบทกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติให้ศาลชั้นต้นกระทำเช่นนั้น ถือไม่ได้ว่าเป็นการขายทอดตลาดโดยชอบด้วยกฎหมาย ในกรณีเช่นนี้หากศาลชั้นต้นเห็นว่า ท. ให้ราคาน้อยไปยังไม่สมควรขาย ก็ต้องส่งให้ขายทอดตลาดใหม่เท่านั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3490/2528)

(17) การขายจำนวนเงินที่มีผู้สุ้ราคาครั้งที่หนึ่ง 3-4 คน ถ้าไม่มีผู้สุ้ราคาสูงขึ้นให้เปลี่ยนร้องขายเป็นครั้งที่สอง 3-4 คน เมื่อไม่มีผู้สุ้ราคาสูงกว่านั้น และได้ราคาพอสมควรก็ลงคำสั่งพร้อมทั้งเคาะไม้ ถ้าก่อนเคาะไม้ มีผู้สุ้ราคาสูงขึ้นไปอีก ให้ร้องขายราคานั้นตั้งต้นใหม่ตามลำดับดังกล่าว ถ้าผู้สุ้ราคาถอนคำสั่งราคาก่อนเคาะไม้ ก็ให้ตั้งต้นร้องขายใหม่

(18) เคาะไม้ตกลงขาย ผู้ซื้อต้องชำระเงินทันที เว้นแต่ที่ดินหรือทรัพย์สินอย่างอื่น ซึ่งมีราคาตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป ผ่อนผันให้วางเงินมัดจำก่อนไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ของราคาซื้อ และทำสัญญาใช้ที่ค้างชำระภายในเวลาไม่เกิน 15 วัน เมื่อชำระเงินครบจึงให้โอนมอบทรัพย์สินนั้น

(19) กรณีมีเหตุสงสัยว่าจะไม่สุ้ราคาโดยสุจริต หรือไม่สามารชำระราคาได้ ให้สอบถามผู้ซื้อเสียก่อนจึงเคาะไม้

(20) ทรัพย์สินประเภทซึ่งผู้ยึดถือครอบครองจะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงาน เช่น อาวุธปืน ผู้ซื้อต้องมัดจำ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ของราคาซื้อ และจัดการนำใบอนุญาตมาแสดงภายใน 1 เดือน พร้อมทั้งใช้เงินที่ค้าง พันกำหนดผู้ซื้อนำใบอนุญาตแสดงไม่ได้ ก็ต้องขายทอดตลาดใหม่

(21) กรณีผู้ซื้อไม่ชำระเงินหรือวางเงินมัดจำ เอาทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดซ้ำอีก และแจ้งให้ผู้ซื้อทราบกำหนดเวลาขาย ได้เงิน เมื่อหักค่าเสียหายและค่าธรรมเนียม แล้วยังไม่คุ้มราคาค่าขายทอดตลาดนั้นก่อน ให้จัดการเรียกร้องให้ผู้ซื้อเดิมชำระเงินส่วนที่ยังขาด ตลอดจนเสนอคดีต่อศาลหากจำเป็น

(22) ถ้าเห็นว่าราคาซึ่งมีผู้สุ้ราคาสูงสุดยังไม่เพียงพอ ผู้ขายอาจถอนทรัพย์สินจากการขายทอดตลาดได้ แต่ถ้าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบังคับคดีทุกคนยินยอมให้ขาย ก็อาจขายไปได้

(23) รายงานเหตุการณ์อันเกี่ยวกับการขายทอดตลาดทรัพย์สินไว้ในสำนวนทุกคราว ถ้าขายที่ดินหรือทรัพย์สินที่มีราคาแพง ให้บันทึกวัน เดือน ปี ที่ขาย จำนวนบุคคล พึงการขายและ ผู้ราคา ตลอดจนจำนวนเงินที่ผู้ราคากัน เป็นลำดับด้วย

(24) การขายที่ดินที่มีชื่อผู้อื่นนอกจากลูกหนี้ตามคำพิพากษา เป็นเจ้าของร่วมอยู่ด้วย ในหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีกัน เงินส่วนได้ของผู้นั้นไว้เพื่อย่อยแก่ผู้ควร จะได้รับต่อไป

(25) ผู้ซื้อที่ดินซึ่งจะขอหักส่วนได้ใช้แทนราคาซื้อได้ คือ

(ก) ผู้มีชื่อในโฉนดร่วมกับลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือผู้มีส่วนได้จากกองมรดก ตามคำพิพากษาในคดีนั้น

(ข) เจ้าหนี้บุริมสิทธิเหนือที่ดินที่ขายตามคำชี้ขาดของศาล

3.3.1.11 วิธีการในการโอนและส่งมอบทรัพย์สินที่ขาย มีวิธีการ ดังนี้

(1) เมื่อผู้ซื้อชำระราคาครบถ้วน ส่งมอบทรัพย์สินนั้น ถ้า เป็นทรัพย์สินที่ต้องจดทะเบียนชื่อผู้เป็นเจ้าของ เช่น อาวุธปืน รถ เรือ ให้แจ้งแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ นั้นจัดการจดทะเบียน

(2) ที่ดินหรือเรือน โรง สิ่งปลูกสร้าง อยู่ในที่ดินที่มีโฉนด หรือหนังสือสำคัญสำหรับที่ดิน ให้ขอต่อศาล เพื่อสั่งเจ้าพนักงานที่ดินจัดการโอน

3.3.1.12 วิธีการในการจ่ายเงินที่ได้จากการบังคับคดี มีวิธีการดังนี้

(1) เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการจำหน่ายทรัพย์สินของ ลูกหนี้เสร็จ และพ้นระยะเวลาขอเฉลี่ยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และระยะเวลา กักเงินตามพระราชบัญญัติล้มละลายแล้ว ให้ทำบัญชีรับจ่ายแสดงจำนวนเงินที่ได้ยึด หรือได้มาจาก การจำหน่ายทรัพย์สินหรือที่วางไว้กับ เจ้าพนักงานบังคับคดี แล้วหักค่าธรรมเนียม เจ้าพนักงานบังคับคดี และค่าใช้จ่ายในการบังคับคดีเหลือจำนวนสุทธิเท่าใด จึงให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการตามกฎหมาย หรือคำสั่งศาล

(2) ถ้าปรากฏว่าศาลพิพากษาหรือสั่งโดยจำเลยขาดนัด ให้ เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการจ่ายเงินไว้จนกว่าระยะ 6 เดือน จะได้ลวงพันไป นับแต่วันยึดทรัพย์สินหรือ อายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น

(3) ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีได้รับสำเนาคำขอเฉลี่ย หรือคำขอรุณสิทธิจากศาลให้งดจ่ายเงินในคดีนั้นไว้รอวินิจฉัยของศาลก่อน

(4) ในกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีได้รับคำสั่งของศาล ซึ่งยอมให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาคนใดได้ส่วนเฉลี่ย หรือยอมให้บุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินที่จำหน่า ยั่งบัญชีไว้ตามมาตรา 289 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดี ทำบัญชีรับจ่ายแสดงจำนวน ส่วนเฉลี่ยที่จ่ายให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือ เจ้าหนี้บุริมสิทธิแต่ละ คน จากรายได้จำนวนสุทธิที่พอแก่การที่จะจ่ายไปตามสิทธิ เรียกร้องของ เจ้าหนี้เหล่านั้น แล้วส่ง คำบอกกล่าวไปยังเจ้าหนี้เพื่อให้ตรวจสอบบัญชีรับจ่ายนั้น และให้แสดงข้อคัดค้านภายใน 7 วัน นับแต่วันได้รับคำบอกกล่าว

(5) ในกรณีที่มีการแบ่งส่วน เฉลี่ยเงิน ถ้าเจ้าหนี้ตามคำ พิพากษาคัดค้านบัญชี เฉลี่ยให้เจ้าพนักงานบังคับคดีออกหมายมัดให้ เจ้าหนี้ทุกคนมาตาม เวลาที่กำหนด ในหมาย แต่ต้องให้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน

เมื่อได้พิจารณาคำแถลงและฟังคำชี้แจงของเจ้าหนี้มาตามหมายแล้ว ให้เจ้าพนักงาน บังคับคดีทำคำสั่งยินหรือแก้ไขบัญชีส่วน เฉลี่ยแล้วอ่านให้เจ้าหนี้ฟัง และให้เจ้าหนี้ลงลายมือชื่อรับ ทราบไว้เป็นหลักฐานแล้ว ส่งคำสั่งนั้น ไปยังเจ้าหนี้ที่มีได้มาจำหากมีและให้เจ้าพนักงานบังคับคดีงด การจ่ายเงินไว้ภายใน 7 วัน นับแต่วันได้อ่านหรือส่งคำสั่งแล้วแต่กรณี

ถ้าเจ้าหนี้ได้มาตามหมายยินยอมตามคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดี และลงลายมือชื่อไว้ เป็นหลักฐาน และถ้าเจ้าหนี้ผู้ไม่มาซึ่งมีสิทธิคัดค้านคำสั่งมิได้คัดค้านภายในกำหนดในวรรคก่อน ให้ถือว่าบัญชีส่วน เฉลี่ยถึงที่สุด

(6) ในกรณีที่ไม่มี การแบ่งส่วน เฉลี่ยเงิน เจ้าพนักงานบังคับ คดีจะจ่ายเงินให้ผู้มีส่วนได้เสียกรณีต่อไปนี้ คือ

(ก) พันกำหนดขอเฉลี่ยทรัพย์ตามมาตรา 290 แห่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือพันกำหนดกักเงินตามมาตรา 110, 111, 112 แห่ง พระราชบัญญัติล้มละลาย

(ข) ในคดีซึ่งศาลพิพากษาหรือสั่ง โดยจำเลยขาดนัด แต่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแสดงให้ศาล เป็นที่พอใจว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ทราบถึงคดีซึ่งขอให้มีการบังคับคดีแล้ว

(๗) ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นว่า หากเลื่อนการจ่าย ส่วนเฉลี่ยไปจนกว่าได้จำหน่ายทรัพย์สินที่ประสงค์จะบังคับทั้งหมด หรือจนกว่าการเรียกร้องทั้งหมดที่มาสู่ศาลได้เสร็จเด็ดขาดแล้ว จะทำให้ผู้มีส่วนเฉลี่ยในเงินรายได้แห่งทรัพย์สินที่บังคับนั้นทุกคนหรือคนใดคนหนึ่งได้รับความเสียหาย เมื่อผู้มีส่วนได้เสียร้องขอ เจ้าพนักงานบังคับคดีมีสิทธิที่จะแบ่งเงินรายได้เท่าที่พอแก่การที่จะจ่ายให้โดยวิธีดังกล่าว ในเมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้กันเงินไว้สำหรับค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมดในการบังคับคดีที่เกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้นต่อไป และสำหรับชำระการเรียกร้องใด ๆ ที่มีข้อโต้แย้งไว้แล้ว

(๘) เมื่อผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดีทุกคนได้รับส่วนแบ่งแล้ว ในกรณีที่ยังมีเงินเหลือ และเงินที่เหลือนั้น ถ้าศาลได้มีคำสั่งประการใดไว้ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติไปตามคำสั่งนั้น ถ้าไม่มีคำสั่งของศาล ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจ่ายเงินนั้นให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษา แต่ถ้าทรัพย์สินของบุคคลภายนอกถูกจำหน่ายไปเพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ให้จ่ายเงินที่เหลือนั้นแก่บุคคลภายนอกตามสิทธิ เรียกร้องของบุคคลภายนอกตามสิทธิ เรียกร้องของบุคคลภายนอกที่มีอยู่ต่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๘๒

(๙) ถ้าได้จำหน่ายสังหาริมทรัพย์ไปแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๘๘ เมื่อมีคำสั่งถึงที่สุด เป็นคุณแก่ผู้เรียกร้อง ให้เจ้าพนักงานบังคับคดี จ่ายเงินที่จำหน่ายได้แก่ผู้เรียกร้องนั้น

(๑๐) เมื่อได้จ่ายเงินให้แก่ผู้มีส่วนได้เสียในคราวใดแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานต่อศาลแสดงรายการรับและจ่ายเงินในคราวนั้น ๆ

๓.๓.๒ การบังคับคดีในคดีที่ศาลพิพากษาให้ขับไล่หรือต้องออกไป หรือต้องรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากอสังหาริมทรัพย์

การบังคับคดีในกรณีนี้ เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๙๖ ทวิ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๒๗ มาตรา ๑๑ ซึ่งบัญญัติว่า "ในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาถูกพิพากษาให้ขับไล่หรือต้องออกไปหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากอสังหาริมทรัพย์ที่อยู่อาศัย หรือทรัพย์สินที่ครอบครอง ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามคำสั่งบังคับ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาขอที่จะยื่นคำขอฝ่าย

เดียวโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลให้มีคำสั่งเจ้าพนักงานบังคับคดีให้จัดการให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเข้าครอบครองทรัพย์สินดังกล่าว" และวรรคสองว่า "เมื่อศาลมีคำสั่งเจ้าพนักงานบังคับคดีตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจดำเนินการตามที่บัญญัติไว้ในทำมาตราต่อไปนี้"

3.3.2.1 การเปลี่ยนแปลงและความมุ่งหมายของวิธีการ

มาตรา 296 ตรี ได้เปลี่ยนแปลงวิธีดำเนินการบังคับคดีจากเดิมที่ในคดีฟ้องขับไล่ เมื่อโจทก์ชนะคดีแล้วก็จะขอให้ศาลออกคำสั่ง ถ้าจำเลยไม่ยอมออกจากทรัพย์สินที่พิพาทตามคำสั่ง โจทก์จะขอให้ศาลออกหมายจับ ตามมาตรา 27 (ไม่ใช่ออกหมายบังคับคดี เพราะไม่ใช่กรณีที่ต้องดำเนินการทางเจ้าพนักงานบังคับคดี) ในกรณีนี้ศาลก็จะออกหมายเรียกจำเลยมาสอบถาม ถ้าจำเลยไม่มาในวันนัดโดยมิได้แจ้งเหตุอันสมควร หรือมาศาลแต่แสดงเหตุอันสมควรในการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งมิได้ ศาลจึงจะออกหมายจับ ส่วนในกรณีที่จะให้โจทก์เข้าครอบครองทรัพย์สินที่พิพาทยังไม่มีบทบัญญัติโดยชัดแจ้ง

สำหรับความมุ่งหมายของมาตรา 296 ตรีนี้ก็เพื่อให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเข้าครอบครองทรัพย์สินที่พิพาทโดยเร็ว และขยายจากคดีฟ้องขับไล่ให้รวมถึงกรณีออกไปหรือรถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากอสังหาริมทรัพย์ที่อยู่อาศัย และทรัพย์สินที่ครอบครองตามมาตรา 296 ตรีให้อำนาจเจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจดำเนินการให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเข้าครอบครองอยู่โดยฝ่าฝืนคำสั่งของศาล

สำหรับวิธีการในการขอให้บังคับตามวิธีนี้ ก็คือ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องยื่นคำขอฝ่ายเดียวโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลให้มีคำสั่งเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเข้าครอบครองทรัพย์สินดังกล่าว เมื่อศาลได้รับคำขอแล้ว ก็จะมีคำสั่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดี เจ้าพนักงานนั้นก็จะมียอำนาจจัดการให้เจ้าหนี้เข้าครอบครองทรัพย์สินที่พิพาทตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 296 ตรี, 296 จัตวา, 296 เบญจ, 296 ฉ และมาตรา 296 สัตต ⁶⁵

⁶⁵ พัทธน์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 732-733.

3.3.2.2 ขั้นตอนการบังคับคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินในคดีที่ศาล

พิพากษาให้ขับไล่หรือต้องออกไป หรือต้องรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากอสังหาริมทรัพย์ ที่อยู่อาศัยหรือทรัพย์สินที่ครอบครอง

สำหรับการบังคับคดีโดยวิธีนี้ อาจแสดงวิธีการบังคับ

เป็นชั้น ๆ ได้ดังนี้

- 1) ตรวจรับสำนวน หมายบังคับคดี คำร้องคำขอ วางเงินและนัดหมายวันออกบังคับคดี
- 2) ดำเนินการบังคับคดี ถ้าบังคับขับไล่ มีขั้นตอนดังนี้
 - 2(1) ดำเนินการบังคับขับไล่ ถ้าไม่มีผู้อาศัยในทรัพย์สิน และไม่มีทรัพย์สินในที่อยู่ ให้ส่งมอบการครอบครองให้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้แทนแล้วรายงานศาลทราบ
 - 2(2) ดำเนินการบังคับขับไล่ในที่ที่ไม่มีผู้ใดอาศัยอยู่ แต่มีทรัพย์สินอยู่
 - (ก) ถ้าคดีมีค่าเสียหายให้ยึดทรัพย์สินเหล่านั้นไว้แล้วส่งมอบครอบครองที่พิพากษาแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแล้วรายงานศาลทราบ
 - (ข) ถ้าคดีไม่มีค่าเสียหายให้ทำบัญชีรวบรวมทรัพย์สินไว้แล้วส่งมอบครอบครองที่พิพากษาให้ เจ้าหนี้หรือผู้แทน แล้วรายงานศาลทราบ และเรียกจำเลยมารับของคืนภายในเวลาที่กำหนด ถ้าจำเลยมารับก็คืนให้ไป ถ้าไม่มารับก็รายงานศาลและขออนุญาตขายทอดตลาด เก็บเงินไว้ให้จำเลยต่อไป

2(3) ดำเนินการบังคับขับไล่ ในที่ที่ยังมีบุคคลอยู่อาศัยอยู่

(ก) ปิดประกาศ แจ้งให้ผู้อ้างว่าไม่ใช่บริวาร ยื่นคำร้องแสดงอำนาจพิเศษต่อศาลภายใน 8 วัน โดยเจ้าหนี้เป็นผู้นำ เจ้าพนักงานบังคับคดีไป ถ้ามีการยื่นคำร้องภายในกำหนด และศาลสั่งอนุญาต ต้องดำเนินการตามคำสั่งศาล ถ้าศาลสั่งยกคำร้อง ให้โจทก์แถลงให้ เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบและถ้าไม่มีผู้ใดยื่นคำร้องภายในกำหนด ก็ให้แถลงให้ เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบเช่นกัน

(ข) เมื่อเจ้าพนักงานทราบค่าแถลงของโจทก์แล้ว ให้รายงานศาลขอออกหมายจับกุมและกักขังจำเลยและบริวาร (ถ้ามี)

(ค) ดำเนินการจับกุมจำเลยและบริวารออกไปจากที่พิพาท

(ง) ส่งมอบครอบครองที่พิพาทแก่เจ้าหนี้ และรายงานศาลทราบ

3) ดำเนินบังคับคดีถ้าต้องรื้อถอน มีขั้นตอนดังนี้

3(1) ปิดประกาศ กำหนดวันรื้อถอน ไม่น้อยกว่า 7 วัน โดยเจ้าหนี้ นำเจ้าพนักงานบังคับคดีไป

3(2) ถ้าจำเลยรื้อถอนไปเองก่อนครบกำหนด เจ้าพนักงานบังคับคดีก็ส่งมอบครอบครองที่พิพาทให้เจ้าหนี้แล้ว แล้วรายงานศาลทราบ

3(3) ถ้าไม่รื้อถอนไปเอง เจ้าหนี้ ต้องนำเจ้าพนักงานบังคับคดีไปควบคุมดูแลการรื้อถอน โดยเจ้าหนี้ เป็นผู้รื้อถอนและเสียค่าใช้จ่ายเอง

(ก) ถ้าคดีนั้นมีค่าเสียหาย ให้ยึดทรัพย์สิน (ถ้ามี) และหรือยึดวัสดุที่ได้จากการรื้อถอนไว้ เพื่อจำหน่ายเอาเงินใช้ค่าเสียหาย แล้วส่งมอบครอบครองที่พิพาท แล้วรายงานศาล

(ข) ถ้าคดีไม่มีค่าเสียหายให้ทำบัญชีรวบรวมทรัพย์สิน (ถ้ามี) กับทำบัญชีรวบรวมวัสดุที่ได้จากการรื้อถอนนั้น เพื่อเรียกให้จำเลยหรือลูกหนี้มารับคืนภายในกำหนดและส่งมอบครอบครองที่พิพาทให้เจ้าหนี้ฯ แล้วรายงานศาล ส่วนทรัพย์สินหรือวัสดุให้คืนให้เมื่อจำเลยหรือลูกหนี้มาขอรับ หรือถ้าไม่ขอรับให้รายงานศาลขออนุญาตขายทอดตลาด เก็บเงินไว้ให้จำเลยต่อไป

ขั้นตอนดังกล่าวนี้ อาจแสดงให้เห็น เป็นแผนผังได้ตามแผนผังขั้นตอนการบังคับคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินพิพาท ของเจ้าพนักงานบังคับคดี ที่กรมบังคับคดีได้จัดทำขึ้น เพื่อแสดงเป็นการทั่วไป ตามแผนภูมิในภาคผนวก แผนภูมิที่ ๕๑

3.3.2.3 วิธีการในการบังคับคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินในคดีที่ศาล

พิพากษาให้ขับไล่หรือต้องออกไป หรือต้องรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากอสังหาริมทรัพย์

อาจกำหนดวิธีการในการดำเนินการบังคับได้เป็นข้อ ๆ

ดังนี้⁶⁶

- 1) กรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาถูกพิพากษาให้ขับไล่ หรือต้องออกไปจากที่อยู่อาศัย หรือทรัพย์สินที่ครอบครอง
 - (1) ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบริวาร ในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบริวารยังไม่ออกไปตามคำบังคับของศาล
 - (2) ปิดประกาศกำหนด เวลาให้ผู้อ้างว่าไม่ใช่บริวารของลูกหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำร้องแสดงอำนาจพิเศษต่อศาลภายใน 8 วัน นับแต่วันปิดประกาศซึ่งหากไม่ยื่นภายในกำหนด เวลาดังกล่าวให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบริวารของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือมีบุคคลอื่นที่เข้ามาอยู่อาศัยในทรัพย์สินที่ต้องจัดการในระหว่างที่เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดการให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเข้าครอบครอง ให้ถือว่าเป็นบริวารของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งจะต้องดำเนินการตามข้อ (1) ด้วย
 - (3) มอบทรัพย์สินทั้งหมดหรือบางส่วนให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเข้าครอบครองทันที เมื่อทรัพย์สินที่ต้องจัดการดังกล่าวไม่มีบุคคลใดอยู่อาศัย หรือเมื่อศาลมีคำสั่งให้จับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบริวาร ตามข้อ (1) แล้ว หรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือบริวารหลบหนี ซึ่งในการนี้ถ้ามีความจำเป็นให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจทำลายสิ่งกีดขวางอัน เป็นอุปสรรคในการที่จะจัดการให้ครอบครองได้ตามสมควร
 - (4) กรณียังมีสิ่งของของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบุคคลใดอยู่ในทรัพย์สินที่ต้องจัดการตามข้อ (3) เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจจัดการมอบให้เจ้าหน้าที่ตาม

⁶⁶ กระทรวงยุติธรรม, คู่มือตุลาการศาล เล่ม 2, หน้า 1340-1342.

คำพิพากษา รักษาหรือขนย้ายไปเก็บรักษา ณสถานที่ใด โดยให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเป็นผู้เสียค่าใช้จ่าย

(5) ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำบัญชีสิ่งของตามข้อ

(4) ไว้แล้วแจ้งหรือประกาศให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษารับสิ่งของดังกล่าวคืนไปภายในกำหนดเวลาตามที่เห็นสมควร

(6) ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่รับสิ่งของดังกล่าวคืนไปภายในเวลาที่กำหนด ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานศาลขออนุญาตขายทอดตลาดสิ่งของนั้น หรือหากสิ่งของนั้นมีสภาพ เป็นของสดเสียได้ ก็ให้มีอำนาจขายได้ทันทีโดยวิธีขายทอดตลาด หรือวิธีอื่นที่เห็นสมควร แล้วเก็บรักษาเงินสุทธิหลังจากหักค่าใช้จ่ายไว้แทนสิ่งของนั้น

(7) ในกรณีที่สิ่งของนั้นถูกยึดหรืออายัดไว้ในการบังคับคดี เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจย้ายสถานที่เก็บรักษาตามที่เห็นสมควร ค่าใช้จ่ายในการนี้ให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาผู้ถูกบังคับคดี เป็นผู้เสีย

2) ในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาดำเนินการหรือลงมือปลุกสร้างออกไปจากอสังหาริมทรัพย์

(1) เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจจัดการหรือถอนสิ่งปลุกสร้างนั้น และมีอำนาจขนย้ายสิ่งของออกจากสิ่งปลุกสร้างที่มีการหรือถอนด้วย ค่าใช้จ่ายในการหรือถอนและขนย้ายสิ่งของให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเป็นผู้เสีย

(2) ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปิดประกาศกำหนดการหรือถอนไว้ ณ บริเวณสิ่งปลุกสร้างนั้นไม่น้อยกว่า 7 วัน

(3) เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่พฤติการณ์ในการหรือถอนนั้น และเจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ เว้นแต่จะได้กระทำโดยเจตนาร้ายหรือประมาท เลิน เล่ออย่างร้ายแรง

(4) วัสดุก่อสร้างที่ถูกหรือถอนรวมทั้งสิ่งของที่ขนย้ายออกจากสิ่งปลุกสร้างนั้น ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้รับคืนไป เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจเก็บรักษาไว้ หรือขายแล้วเก็บเงินสุทธิไว้แทนตัวทรัพย์สินนั้น และถ้าเจ้าของมิได้เรียกเอาทรัพย์สินหรือเงินนั้นภายในกำหนด 5 ปี นับแต่วันมีประกาศกำหนดการหรือถอนให้ทรัพย์สินหรือเงินดังกล่าวตก เป็นของแผ่นดิน

(5) ในกรณีที่สิ่งปลูกสร้างนั้นถูกยึดไว้ในที่บังคับคดี เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจขายทอดตลาดสิ่งปลูกสร้างนั้น แล้วเก็บเงินสุทธิที่เหลือจากหักค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมไว้แทน

3) เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าพนักงานบังคับคดีในการดำเนินการบังคับคดีดังกล่าวมา และทรงค่าใช้จ่ายในการนั้นด้วย

4) ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี ตาม 1.(2), ถึง 1).(7), 2).(1) ถึง 2).(5) เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจร้องขอความช่วยเหลือจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เพื่อให้สามารถดำเนินการได้และในการนี้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจจับกุมและควบคุมผู้ขัดขวางไว้เท่าที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี

5) รายงานผลการบังคับคดีให้ศาลทราบ

3.3.3 การบังคับโดยการจับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษา

การบังคับโดยการขอให้ศาลสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาในคดีทางแพ่งโดยทั่วไปนี้ เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 297 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 10) พ.ศ.2527 ซึ่งจากการแก้ไขดังกล่าวนี้ จึงทำให้หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในเรื่องนี้เปลี่ยนแปลงไปบางประการ กล่าวคือ

ตามหลักเกณฑ์เดิมมีอยู่ว่า เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะมีคำขอให้ศาลมีคำสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ ต่อเมื่อปรากฏว่าลูกหนี้นั้นได้ทราบคำบังคับแล้ว แต่ไม่ปฏิบัติตามคำบังคับนั้นจนพ้นระยะเวลาที่กำหนดไว้ในคำบังคับ ในเมื่อกรณีนั้นไม่ใช่กรณีที่ต้องดำเนินการทางเจ้าพนักงานบังคับคดี และไม่ใช้กรณีที่จะถือเอาคำพิพากษาของศาลแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 เจ้าหนี้ตามคำพิพากษานั้นก็ชอบที่จะร้องขอต่อศาลขอให้จับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น ซึ่งจงใจขัดขืนไม่ปฏิบัติตามหมายบังคับคดี (ความจริงคือ คำบังคับซึ่งออกบังคับ) แก่ตน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 297 วรรคหนึ่งนั้นได้

เนื่องจากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังกล่าวข้างต้น ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยเพิ่มมาตรา 296 ทวิ ถึงมาตรา 296 สัตต ให้เจ้าพนักงานบังคับคดี มีอำนาจดำเนินการให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาครอบครองอยู่โดยฝ่าฝืนคำสั่งบังคับของศาลเป็นพิเศษ ซึ่งทำให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจในการที่จะรายงานต่อศาล เพื่อให้มีคำสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือบริวารที่ยังไม่ยอมออกไปจากทรัพย์สินที่ศาลมีคำสั่งให้ขับไล่ หรือต้องออกไปจากทรัพย์สินที่พิพาทนั้น และศาลก็มีอำนาจสั่งจับกุมและกักขังได้ทันที และแก้ไขเพิ่มเติมโดยเพิ่มข้อความว่า "ภายใต้บังคับมาตรา 296 ทวิ" ลงในมาตรา 296 ด้วย เพื่อให้มาตรา 296 ทวิ นั้น เป็นบทยกเว้นของมาตรา 297⁶⁷

กรณีจากการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวนี้ จึงทำให้การขอให้ศาลสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาในคดีที่ให้ขับไล่หรือต้องออกไปจากทรัพย์สินที่พิพาท ที่เดิมเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษานั้น ได้กลายมาเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีในการทำรายงานให้ศาลสั่ง ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าในคดีที่บังคับเกี่ยวกับทรัพย์สินที่พิพาทดังกล่าวจึงเป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการทางเจ้าพนักงานบังคับคดีไป และทำให้การขอให้ศาลสั่งตามมาตรา 297 อันเป็นสิทธิและอำนาจบังคับของเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษานั้นมีที่ใช้น้อยลงไปจากเดิม

นอกจากนี้ ยังได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในตอนท้ายของมาตรา 297 วรรคหนึ่งด้วย โดยแก้จาก "ซึ่งจงใจไม่ปฏิบัติตามหมายบังคับคดีซึ่งออกบังคับเอาแก่ตน" เป็น "ซึ่งจงใจไม่ปฏิบัติตามหมายบังคับคดี" ซึ่งกรณีนี้ได้มีท่านนักกฎหมายผู้มีคุณวุฒิสูงได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า "หมายบังคับคดี"

ศูนย์วิทยุโทรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁷ พิพัฒน์ จักรางกูรและภัทรพร จักรางกูร, พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 9) พ.ศ.2527 พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 10) พ.ศ.2527 พร้อมด้วยคำอธิบาย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองสารการพิมพ์, 2527), หน้า 43-44.

ตามมาตรา 297 เดิม ท่านอาจารย์ประพนธ์ ศาตะมาน กล่าวไว้ในคำบรรยายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 ว่า ความจริงคือ คำบังคับ และมาตรา 298 วรรคหนึ่ง ซึ่งแก้ไขใหม่ก็ได้แก่ "หมายบังคับคดี" เป็น "คำบังคับ" ดังนั้น หมายบังคับคดีตามมาตรา 297 ที่แก้ไขใหม่ จึงน่าจะเป็น "คำบังคับ" ส่วนที่ใช้ "หมายบังคับคดี" นั้นก็น่าจะเป็น เพราะหลงลืม⁶⁸

3.3.3.1 หลักเกณฑ์ในการขอให้ศาลมีคำสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ ตามคำพิพากษา⁶⁹

หลักเกณฑ์ที่จะขอตามมาตรา 297 มีดังนี้

1) ต้องทำเป็นคำขอฝ่ายเดียวโดยทำเป็นคำร้อง (ข้อสังเกต คำขอตามมาตรา 297 นี้เป็นคำขอฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 21(3))

2) ต้องยื่นภายหลังระยะเวลาที่กำหนดไว้เพื่อการปฏิบัติ ตามคำบังคับได้ล่วงพ้นไปแล้ว จนถึงเวลาที่การบังคับคดีได้เสร็จสิ้นลง คือ ต้องภายในเวลา 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษาหรือคำสั่งตามมาตรา 271 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

3) ต้องอ้างในคำขอให้ศาลมีคำสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ ตามคำพิพากษาซึ่งจงใจไม่ปฏิบัติตามคำบังคับ ถึงเงื่อนไขในการขอ ซึ่งมาตรา 297 วรรคสองได้บัญญัติข้อห้ามไว้อย่างเคร่งครัดว่า "ห้ามไม่ให้ศาลอนุญาตตามคำขอนั้น เว้นแต่จะเป็นที่พอใจจากพยานหลักฐานซึ่งผู้ร้องนำมาสืบหรือที่ศาลเรียกมาสืบว่า

(1) ลูกหนี้ตามคำพิพากษาสามารถที่จะปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ ถ้าได้กระทำการโดยสุจริต และ

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 44.

⁶⁹ พัทธน์ จักรางกูร, คำถาม-คำตอบ กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองสารการพิมพ์, 2530), หน้า 382.

(2) ไม่มีวิธีบังคับอื่นใดที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาจะใช้บังคับได้ ตัวอย่างเช่น ศาลพิพากษาให้จำเลยถมคู รื้อถอนสิ่งรุกล้ำที่ดินของโจทก์ จำเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งบังคับในข้อหรือหลังคาที่รุกล้ำ ศาลบังคับโดยจับจำเลยมากักขังได้ จำเลยจะขอให้โจทก์ทำเองโดยจำเลยออกค่าใช้จ่ายไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1649/2498) ศาลพิพากษาตามยอมให้จำเลย เปลี่ยนดินในที่ของโจทก์ขึ้นบังคับคดีบุคคลภายนอกคัดค้านไม่ให้จำเลยเปลี่ยนดิน เป็นการที่จำเลยทำตามคำสั่งไม่ได้โดยสิ้นเชิงจะจับจำเลยมากักขังไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1384/2510) แต่ถ้าจำเลยทำสัญญาประนีประนอมในศาลว่า จะไปดำเนินการขออนุญาตแล้วไม่ไป แต่แล้วจำเลยก็ไม่ดำเนินการอีก เช่นนี้ จะถือว่าจำเลยขัดขืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งบังคับของศาลไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องที่จำเลยแถลงเอง ศาลไม่ได้สั่งหรือไม่ได้บังคับให้จำเลยไปดำเนินการ ศาลชั้นต้นออกหมายจับจำเลยตามคำร้องของโจทก์ จึงไม่ชอบ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1170/2514)

3.3.3.2 วิธีดำเนินการของศาลในการสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ตาม

คำพิพากษา⁷⁰

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 298 ซึ่งเป็นบทบัญญัติว่าด้วยวิธีดำเนินการของศาลในการที่ศาลจะส่งคำขอของเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา ซึ่งขอให้กักขังและจับกุมลูกหนี้ตามคำพิพากษา มาตรานี้แก้ไข เช่น เดียวกัน โดยแก้ไขหมวดวรรคเฉพาะวรรคหนึ่งแก่ "หมายบังคับคดี" เป็น "คำสั่งบังคับ" ส่วนวรรคอื่น ๆ ก็แก้ไขข้อความให้รัดกุมและชัดเจนยิ่งขึ้น ฉะนั้น มาตรา 298 ที่แก้ไขใหม่ก็คงมีหลักการ เช่น เดิมจึงมีข้อพิจารณาดังนี้

วิธีดำเนินการของศาล ดำเนินการเป็นขั้นตอนไปดังนี้

1) หมายเรียกลูกหนี้ตามคำพิพากษา ตามมาตรา 298 วรรคหนึ่ง เมื่อมีคำขอให้จับกุมตัวลูกหนี้ตามคำพิพากษาโดยเหตุจงใจขัดขืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง (ไม่ใช่หมายบังคับคดี) ให้ศาลออกหมายเรียกลูกหนี้ตามคำพิพากษามาศาล

2) ผลของการออกหมายเรียก

(1) ศาลออกหมายจับลูกหนี้ตามคำพิพากษา ถ้าได้ออกหมายเรียกแล้วลูกหนี้นั้นไม่มาศาล และมีได้แจ้งเหตุอันสมควรในการที่ไม่มาให้ศาลทราบ หากศาล

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 383.

เห็นว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้รับหมายเรียกแล้ว ศาลจะออกหมายจับลูกหนี้ตามคำพิพากษา (มาตรา 298 วรรคสองตอนต้น)

(2) ศาลสั่งกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษา ถ้า ลูกหนี้ตามคำพิพากษามาศาล แต่แสดง เหตุอันสมควร ในการปฏิบัติตามคำบังคับมิได้ ศาลมีอำนาจ สั่งกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้นทันที หรือตั้งแต่วัน ใดวันหนึ่งที่ศาล เห็นสมควรกำหนดก็ได้ ถ้า ลูกหนี้ตามคำพิพากษายังคงขัดขืนอยู่จนถึงวันนั้น (มาตรา 298 วรรคสองตอนท้าย)

3) ลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ได้รับหมาย เรียกหรือหลีกเลี่ยงไม่รับหมาย

(1) ลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ได้รับหมาย เรียก ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ได้รับหมาย เรียกหรือได้แจ้ง เหตุอันสมควรต่อศาล ในการที่ไม่มานั้น ให้ศาลเลื่อนการนั่งพิจารณาคำขอ นั้นไป (มาตรา 298 วรรคสามตอนต้น)

(2) ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหลีกเลี่ยงไม่รับหมาย ถ้าศาลเห็นว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาหลีกเลี่ยงไม่รับหมาย ศาลจะออกหมายจับตามที่ขอทันทีก็ได้ (มาตรา 298 วรรคสามตอนท้าย)

4) ลูกหนี้ตามคำพิพากษามาศาลแสดง เหตุอันสมควร ถ้า ลูกหนี้ตามคำพิพากษามาศาลและแสดง เหตุอันสมควรได้ ศาลจะมีคำสั่ง ให้อย่าจับหรือมีคำสั่ง เป็น อย่างอื่นก็ได้ (มาตรา 298 วรรคสี่)

5) ศาลทำการไต่สวน มาตรา 298 วรรคห้า ให้อำนาจศาล ที่จะทำการไต่สวนคำขอของ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาดำเนินการ เห็นสมควร และลูกหนี้ตามคำพิพากษาย่อม นำพยานมาสืบแก้ได้

3.3.3.3 สิทธิดำเนินคดีอาญาในกรณีที่มีการจับกุมลูกหนี้ตามคำพิพากษา

ในกรณีนี้ มีข้อสังเกตที่เห็นว่าควรจะนำมากล่าวในที่นี้ เพื่อ ประโยชน์ในการพิจารณาเปรียบเทียบกฎหมายต่อไป ซึ่งกรณีนี้ย่อม เป็นไปตามหลักการที่ว่า

"การจับกุมลูกหนี้ตามคำพิพากษาและผู้ขัดขวางไม่ดัดลิสติ

ดำเนินคดีอาญา"⁷¹

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 385.

กล่าวคือ ตามมาตรา 299 ที่แก้ไขใหม่ บัญญัติว่า "การจับและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษา ตามมาตรา 296 จัตวา และมาตรา 298 และการจับกุมและควบคุมตัวผู้ชดชวางตามมาตรา 296 สัตต ไม่ตัดสิทธิที่จะดำเนินคดีในความผิดอาญา" มาตรา 299 ที่แก้ไขใหม่ก็บัญญัติหลักการทำนองเดียวกับของเดิม คือ ไม่ตัดสิทธิที่จะดำเนินคดีในความผิดอาญาแก่บุคคลเหล่านั้น แต่ของเดิมจำกัดความผิดโดยระบุเพียงบางความผิดเท่านั้น มาตรา 299 ที่แก้ไขใหม่บัญญัติไว้กว้างไม่จำกัดลักษณะความผิดไว้ นอกจากนี้ได้ระบุเลขมาตราให้ชัดเจน คือ ตัดกรณีตามมาตรา 297 ออก เพราะมาตรา 297 เป็นเรื่องเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาขอให้ศาลมีคำสั่งซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับมาตรา 299 จึงตัดออกไป ส่วนการจับและกักขังซึ่งอยู่ในมาตรา 298 ยังคงไว้ตามเดิมและเพิ่ม "มาตรา 296 จัตวา" กับ "มาตรา 296 สัตต" ซึ่งเป็นกรณีทำนองเดียวกัน ส่วนมาตรา 299 วรรคสองเดิมบัญญัติว่า "หมายที่ออกให้จับและกักขังเช่นว่านี้ ให้บังคับได้ไม่ว่าในที่ใด ๆ ในราชอาณาจักรสยาม" ตัดออกไป เพราะเป็นเรื่องซ้ำซ้อนกับมาตรา 15(3)

มาตรา 299 ที่แก้ไขใหม่จึงเป็นการขยายความถึงผลของการจับและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษา ไม่ว่าจะเป็นการจับกุมในการบังคับคดีฟ้องขับไล่ตามมาตรา 296 จัตวา หรือในคดีทั่วไปตามมาตรา 298 และจับกุมและควบคุมตัวผู้ชดชวางในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีตามมาตรา 296 สัตต ไม่เป็นการตัดสิทธิที่ดำเนินคดีในความผิดอาญา

3.3.3.4 การประกันลูกหนี้ตามคำพิพากษาและกำหนดเวลากักขัง⁷²

มาตรา 300 ซึ่งเป็นบทบัญญัติว่าด้วยการประกันตัวลูกหนี้ตามคำพิพากษา และกำหนดเวลากักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น ได้แก้ไขใหม่ทั้งสองวรรคตามมาตรา 300 เดิม เมื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ถูกจับกุมแล้วจะต้องถูกกักขังไว้จนกว่า "จะได้หาประกันมา

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 386-388.

ตามจำนวนที่ศาลจะกำหนดตามที่เห็นสมควร" ตามถ้อยคำดังกล่าวทำให้เข้าใจว่าเป็นเรื่อง ประกันด้วยทรัพย์เท่านั้น จึงแก้ไขถ้อยคำให้ชัดเจนว่าเป็น เรื่องของการประกันทั้งบุคคลและ ทรัพย์ ส่วนกำหนดเวลากักขังแก่จากไม่ให้กักขังเกินหนึ่งปีนับแต่วันจับ เป็น ห้ามไม่ให้กักขัง ลูกหนี้ตามคำพิพากษาแต่ละครั้ง เกินกว่าหก เดือนนับแต่วันจับหรือกักขัง แล้วแต่กรณี" นอกจากนี้ เพิ่มข้อความ เป็นวรรคสอง ในกรณีพิคสัญญาประกันให้บังคับทำนองเดียวกับการบังคับผู้ค้ำประกัน ในศาลตามมาตรา 274 คือ ไม่ต้องฟ้องผู้ทำสัญญาประกัน

มาตรา 300 ที่แก้ไขใหม่จึงมีข้อพิจารณา ดังนี้

1) การประกันลูกหนี้ตามคำพิพากษา ลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ถูกจับกุมโดยเหตุจงใจ ชักขึ้นค้ำประกันจะต้องถูกกักขังไว้จนกว่าจะมีประกันหรือประกันและหลักประกันตามจำนวนที่ศาล เห็นสมควรกำหนดว่าตนยินยอมที่จะปฏิบัติตามคำบังคับทุกประการ (มาตรา 300 วรรคหนึ่ง)

การที่ให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษามีประกันก็ เพื่อให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำบังคับ จึงต้องทำสัญญาประกันว่า ถ้าปล่อยตัวลูกหนี้ตามคำพิพากษาออกไป ลูกหนี้ตามคำพิพากษายินยอมที่จะปฏิบัติตามคำพิพากษา เช่น ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1466/2525 ศาลพิพากษาให้ขับไล่จำเลยและ บริวาร ส.บริวารของจำเลยไม่ออกจากที่พินาศตามคำบังคับ ศาลจึงออกหมายจับ ส. มา ส.จะขอ ประกันตัวได้ภายใน เงื่อนไขว่าตนยอมที่จะปฏิบัติตามคำบังคับ ทั้งนายประกันยื่นคำร้องว่า เพื่อให้ ส. ออกไปปฏิบัติตามคำสั่งศาลอุทธรณ์ที่ไม่อนุญาตให้ทุเลาการบังคับ ศาลชั้นต้นอนุญาตให้ประกันตัว โดย ระบุให้ ส. ออกไปปฏิบัติตามคำบังคับภายใน 20 วัน ดังนี้ ข้อที่ว่า ส. จะต้องปฏิบัติตามคำบังคับจึง เป็นส่วนหนึ่งของสัญญาประกันและเป็นเงื่อนไขสำคัญ เมื่อ ส. ไม่ปฏิบัติตาม เงื่อนไขดังกล่าวในเวลา ที่ศาลกำหนด จึงถือได้ว่านายประกันผิดสัญญาประกัน

วิธีประกัน อาจวางเงินสดเป็นประกัน หรือหาหลักทรัพย์ หรือบุคคลมาประกัน

2) กรณีพิคสัญญาประกัน มาตรา 300 วรรคสอง ที่แก้ไขใหม่บัญญัติว่า "ในกรณีที่พิค สัญญาประกัน ศาลมีอำนาจสั่งบังคับตามสัญญาประกันหรือตามจำนวน เงินที่ศาลเห็นสมควรโดยมิต้อง ฟ้องผู้ทำสัญญาประกัน" ดังนั้น ในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามคำบังคับ ซึ่งเป็นการผิด สัญญาประกัน ศาลอาจบังคับตามสัญญาประกันได้ 2 วิธี คือ บังคับตามสัญญาประกันนั้น หรือกำหนด จำนวน เงินตามที่เห็นควร และการบังคับตามสัญญาประกันดังกล่าว ศาลบังคับได้ทันทีโดยมิต้องฟ้อง ผู้ทำสัญญาขึ้นใหม่ ซึ่งบัญญัติเช่นเดียวกับมาตรา 274 ดังกล่าวมาแล้ว

3) กำหนดเวลากักขัง อาจารย์ประพนธ์ ศาคะมาน กล่าวในคำบรรยายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 ว่า ตามมาตรา 300 เดิมที่กำหนดห้ามไม่ให้กักขังเกินกว่าหนึ่งปีนับแต่วันจับนั้น มีปัญหาว่าจะกักขังได้เพียง 1 ปีนับแต่วันจับเท่านั้นเอง หรือให้กักขังได้คราวละ 1 ปีนับแต่วันจับเป็นคราว ๆ ไป เรื่องนี้มีความเห็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่ากักขังได้ไม่เกิน 1 ปี และทำได้ครั้งเดียวเท่านั้น อีกฝ่ายเห็นว่า ต้องถือเป็นครั้ง ๆ ครั้งละไม่เกิน 1 ปี ท่านเองเห็นว่าน่าจะเป็นคราว ๆ คราวละไม่เกิน 1 ปี มิฉะนั้นแล้วถ้าลูกหนี้อยอมออกศาลจับมาขัง ลูกหนี้อยอมถูกขัง 1 ปี ออกไปก็กลับเข้าไปอยู่ได้อีก เจ้าหนีไม่มีทางบังคับ ต้องปล่อยให้ลูกหนี้อยู่ไปจนตาย ส่วนที่อ้างว่าเมื่อลูกหนี้ออกจับ เจ้าหนีก็เข้าครอบครอง แต่ความจริงไม่เป็นเช่นนั้นลูกหนี้ออกขัง อาจหาบริวารผลัดเปลี่ยนเข้ามาอยู่ พลครอบครัว 1 ปี ลูกหนี้ออกมาอยู่ใหม่ได้ ท่านจึงเห็นว่า ตามมาตรา 300 เดิมซึ่งได้คราวละไม่เกิน 1 ปี ก็คราวก็ได้

มาตรา 300 ที่แก้ไขใหม่จึงบัญญัติไว้ตามความเห็นของอาจารย์ประพนธ์ คือ กักขังแต่ละครั้งเกินกว่า 6 เดือน นับแต่วันจับไม่ได้ แต่จะกักขังกี่ครั้งไม่มีห้าม จึงกักขังกี่ครั้งก็ได้

4) บุคคลผู้เป็นประกันชั่วคราวการบังคับคดี

ตามมาตรา 301 ซึ่งเป็นบทบัญญัติว่าด้วยบุคคลผู้เป็นประกันชั่วคราวการบังคับคดีนั้น ได้แก้ไขให้ข้อความชัดเจน เท่านั้นว่า "ในกรณีที่ศาลยอมรับบุคคลเป็นประกันและบุคคลนั้นจงใจชั่วคราวการบังคับคดี หรือร่วมกับลูกหนี้นี้ตามคำพิพากษาชัดเจนไม่ปฏิบัติตามคำบังคับ ให้นำบทบัญญัติแห่งมาตรา 297 มาตรา 298 มาตรา 299 และมาตรา 300 มาใช้บังคับโดยอนุโลม" ดังนั้น มาตรา 301 ที่แก้ไขใหม่จึงมีหลักการเช่นเดิม คือ มาตรา 301 เป็นเรื่อง que ศาลยอมรับบุคคลเป็นประกัน และบุคคลนั้นจงใจชั่วคราวการบังคับคดี หรือร่วมกับลูกหนี้นี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามคำบังคับ ให้นำบทบัญญัติมาตรา 297 มาตรา 298 มาตรา 299 และมาตรา 300 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ฉะนั้น ผลของมาตรา 301 จึงอาจจับกุม และกักขังโดยปฏิบัติต่อบุคคลผู้เป็นประกันได้ ท่านเองเดียวกับลูกหนี้นี้ตามคำพิพากษา